

Tatjana TAGIROV

**J'accuse
Optužujem!**

Urednik

Lino Veljak

Sarađivali

Nikola Mokrović i Miloš Urošević

Dizajn i prelom

Marija Vidić

Izdavači

**Documenta – Centar za suočavanje s prošalošću, Zagreb
Žene u crnom, Beograd**

Za izdavačice

Vesna Teršelič i Staša Zajović

Štampa

Artprint, Novi Sad

Tiraž

500

Zagreb/Beograd 2018.

Sadržaj

O KONTEKSTU ARKZINA I KOLUMNNE J'ACCUSE TANJE TAGIROV, <i>Lino Veljak</i>	5
TANJI S NJEŽNOŠĆU, <i>Vesna Teršelič</i>	8
J'ACCUSE TANJE TAGIROV, <i>Boris Rašeta</i>	11
KAKO SE MOGU POMIRITI NOVINARSTVO I DRUŠTVENI ANGAŽMAN JESTE LI DOVOLJNO HRABRI DA SE NE BOJITE?, <i>Bojan Tončić</i>	14
U očekivanju Godota	19
Da li je moguće drugovi, da smo svi mi volovi?	22
Doviđenja na Vašoj deložaciji	25
Habzburzima nema ko da piše	38
Humor – ne objavljivati!	32
Na rubu pameti	35
Mi bismo živjeli u samo demokratskoj, a ne najdemokratskijoj državi	39
Zar ste zaista za to glasali?	44
Imati i nemati	49
Ovo nije vrijeme poštenih i časnih ljudi	53
Savjest će nam biti nesanica	57
U ime naroda	60
Ustavu usprkos	63
Za budale zakon ne vrijedi	68
Katina jama i vrhovništvo zna za Gospić!	71
Doviđenja u novom filmu o novom Bušiću!	73
Poniženi i uvrijeđeni	77

Tko je polupao lončiče?	82
Usta puna zemlje	85
I opet mrak	89
Kuda lete hrvatske rode	93
Zločinac ili izdajnik?	99
Crno – bijeli svijet	107
Oh, moj bože!	112
Pogledaj dom svoj anđele	116
"Tommy" u Saboru	121
Heroji našeg doba!	124
Sloboda laži	129
Šutljivi svjedoci terora	133
Narodni poslanik jugonostalgičar?	138
Jezik za zube!	142
Povratak člana 133?	146
Njihov obračun s nama	151
Hoće li Hrvatska surađivati sa Haaškim sudom?	
Zakon ili sankcije, pitanje je sad	155
Zatvori pod otvorenim nebom	160
TANJA TAGIROV – UV(IJ)EK NEPOSLUŠNA..., <i>Stasha Zajović</i>	164

O KONTEKSTU ARKZINA I KOLUMNE *J'ACCUSE* TANJE TAGIROV

Mlađoj publici koja će ovu knjigu uzeti u ruke neće iz prve ruke biti jasno pod kojim su okolnostima nastali tekstovi od kojih se ona sastoji (a ti su tekstovi izbor iz kolumnu koje je autorica od 1993. do 1996. objavljivala u *Arkzinu*, glasilu Antiratne kampanje Hrvatske.

Nakon Osme sjednice CK Saveza komunista Srbije 1987. na kojoj je Slobodan Milošević (nositelj negativne sinteze najkonzervativnijih dijelova vojno-policijsko-političke nomenklature s konzervativnom nacionalističko/šovinističkom inteligencijom te konzervativnom većinom Srpske pravoslavne crkve) učvrstio svoju moć i započeo tzv. antibirokratsku revoluciju usmjerenu na postizanje totalne kontrole nad drugim republikama koje su sačinjavale SFRJ, ubrzavaju se procesi etničke homogenizacije i započinje raspad Jugoslavije. Milošević je našao svoje pandane u drugim republikama, pri čemu je u Hrvatskoj na rastuću težnju da se Jugoslavija preobrazi u Veliku Srbiju odgovor dao predsjednik Hrvatske demokratske zajednice svojim sloganom o „Hrvatskoj u njezinim povijesnim i prirodnim granicama“. Nakon proglašenja samostalnosti Hrvatske (koje je slijedilo neposredno nakon osamostaljenja Slovenije) JNA staje na stranu Miloševića, uskoro u svoje redove prima razne četničke i slične formacije, podržavajući oružanu pobunu dijela Srba u Hrvatskoj (koja je bila popraćena i etničkim čišćenjem, koje će kasnije u Bosni i Hercegovini poprimiti razmjere genocida).

U skladu sa zakonom spojenih posuda (ali, po svemu sudeći i direktnim dogovorima dvojice „otaca nacije“ o „humanom preseljenju stanovništva“) u Hrvatskoj se u sve većoj mjeri registrira sistematska diskriminacija Srba (od 1993. na red će doći i Bošnjaci), koja – posebno nakon započinjanja oružanih sukoba – poprima karakter sistematskog etničkog čišćenja. Raspon tog čišćenja Hrvatske od nepodobnih ide od gubljenja posla, preko izbacivanja iz stana, pa sve do gubitka života. To, međutim, nije sve: smanjuje se opća pravna sigurnost, uspostavlja kontrola nad medijima, sudstvom i drugim

dimenzijama društvenog života, te započinje proces pljačkaške „pretvorbe“, pod isprikom agresije kojoj je Hrvatska izložena rađa se autoritarni poredak (a da je agresija tek isprika, povod a ne razlog, postaje jasno nakon teritorijalnog zaokruživanja prostora hrvatske države, kad autoritarne tendencije samo dodatno rastu).

Hrvatskoj može služiti na čast što se u tim mračnim vremenima, koliko god marginalno, javljaju glasovi otpora kršenju ljudskih prava i etničkom čišćenju, glasovi otpora obogotvorenju nacije i tendencijama izgradnje autoritarnog poretka. Među tim glasovima najistaknutije mjesto pripada Antiratnoj kampanji, koja se stvara na pretpostavkama prvih oblika civilnog društva u Hrvatskoj (Svarun i dr.). Među bitnim aktivnostima ARK-a ističu se – uz ostalo – direktna zaštita ljudskih prava i izdavanje samostalnog magazina *Arkzin*.

Tanja Tagirov uključuje se kao pravnica s položenim pravosudnim ispitom u grupu za direktnu zaštinu ljudskih prava, da bi od 1993. počela usurađivati u *Arkzinu*. Pored nekoliko dossiere i niza zapaženih intervjuva, ona tu redovito objavljuje svoje kolumne pod skupnim naslovom *J'accuse!* Riječ je o tekstovima koji su nastali na temelju izravnog uvida u životne sudbine brojnih žrtava bespravlja koji su se obraćali za pravnu pomoć, ali jednako tako i na temelju sustavnog analitičkog praćenja stanja i tendencija u državi i društvu, posebno u pravosuđu (ali jednako tako i u sferi regresije ljudskih prava, posebno ženskih prava). Ti su tekstovi kako deskriptivnog tako i analitičkog karaktera, ali ujedno i bitno obilježeni autoričinom etičkom pozicijom: ljudsko biće ne smije ostati pasivno na nepravde koje se čine drugima i drugačijima, jer sutra će na red doći i oni koji su vjerovali da će svojom šutnjom zajamčiti sebi mir i sigurnost). U ovom izdanju donosi se dio ovih kolumni, koje nisu dane po redosljedu objavljivanja, nego su svrstane u tematske skupine. Inače, svi brojevi *Arkzina* dostupni su na mrežnoj stranici <https://monoskop.org/Arkzin>.

Nije bilo jednostavno odabrati kolumne koje će se naći u predviđenom opsegu ove edicije. Urednik je pokušao odabrati najreprezentativnije tekstove, koji će mlađim generacijama približiti mračna vremena 90-ih go-

dina te, što je posebno značajno, lik neustrašive i beskompromisne borkinje za ljudsko dostojanstvo Tanje Tagirov. Istraživače recentne prošlosti knjiga *J'accuse!* potaknut će na sistematsko istraživanje nekih obično zanemarenih (ili, što je još gore, instrumentaliziranih) aspekata 90-ih godina, bez suočavanja s kojima nam nema smislene budućnosti.

Lino Veljak

TANJI S NJEŽNOŠĆU

Tanja, prkosna i krasna, uvijek živo zainteresirana za sugovornika, u strasnoj raspravi ili nagnuta nad tipkovnicu. Ujutro na deložaciji gdje je uz dosta sreće skupa s drugima iz organizacija za ljudska prava uspjela odgovoriti trenutačno izbacivanje žena iz njihovog stana a popodne u redakciji *ARKzina*. Svakog četvrtka popodne u Tkalčićevoj 38 u zajedničkom uredu Antiratne kampanje Hrvatske i *ARKzina* u Zagrebu primala je ponižene i uvrijeđene i davala im pravne savjete. Glasna, borbena, nesavitljiva, uvijek u otporu, uvijek tu za prigovarače koje biskoro svi slali u vojsku jer im je ratovanje puškama jedini put koji vide. Jer ne mogu izmaštati neki nenasilni odgovor. Njen glasan smijeh je tjerao zloduhe. Pamtim kako smo se danima veselili kad je prvi kolega kome je pripremila zahtjev, raspoređen na civilnu službu baš u naš ured.

Čim se pojavila sve nas je preplavila, ponijela, preglasala. Već je u ranim tridesetima savladala novinarski i pravnički zanat, pišući tekstove o najtežim zločinima i posrtanju tužitelja i sudaca, vrijedne godišnjih nagrada. Sa sobom je donijela klimu novinarskih zapitkivanja i čvrstoću argumenata sa suđenja s kojih je izvještavala. Nakon odlaska iz Večernjaka okušala se i kao odvjetnica, da bi se s Vesnom Janković i Borisom Rašetom ponovo vratila pisanju. Pronašla je novu ekipu, novi prostor za preoblikovanje fanzina u novinu koja se kupuje na kioscima, za koju je vrijedilo pripremati intervju i kolumne, napisane nakon beskonačnih kritičnih razgovora.

U nekim sretnijim okolnostima, u nekoj jednostavnijoj tranziciji od manje prema više demokracije, ona bi svojim stručno utemeljenim komentarima doista utjecala na pravosuđe. Ovako je svu svoju energiju usmjerila na svoje velike talente, pisanje i prijateljevanje, sa svima s kojima je mogla širiti prostor slobode i poštovanja ljudskog dostojanstva. Nova prijateljstva učvrstila su se na zajedničkim akcijama i druženjima do jutra.

Uz sastanke uredništva, u prostoru su se smjenjivale grupe volontera

iz cijelog svijeta na putu za Pakrac, seminaristi iz obližnjih škola s inženjerima zaokupljenim ZAMIR-om i novom *Yu-Antiwar* listom. Najčudnije su joj bile one nenasilne među nama koje su vježbale „jezik žirafe“ i bile tihi opozit bučnoj redakciji. Od 1992. kad se prvi put popela na naš ofucani prvi kat nije prestala pitati kako ćemo blagošću ustati protiv nepravde.

Nije imala nikakve sumnje da je najvažnije o nepravdi progovarati jasno i glasno.

U kolumni *J'Accuse* prenijela je spisak ubijenih u Gospiću 1991. spomenuvši da je okružnog tužitelja „Hrvatski sabor razriješio dužnosti jer pet dana nije dolazio na posao“.

Nekoliko godina kasnije kad je napokon podignuta optužnica, ispratila je slučaj pišući za beogradsko *Vreme*. „Norac je zajedno sa cijelom skupinom svojih suboraca pucao iz vlastitog automobila na srpske civile postrojene u jednoj šumi nedaleko od grada. „Pucajte, pucajte!“ vikao je ostalima. Druga inkriminacija je likvidacija zarobljenika u kasarni u Perušiću, gdje je Norac doveo jedinicu vojne policije koja je zatočenike improviziranog vojnog zatvora strijeljala na obližnjoj Lipovoj glavici, na samoj liniji hrvatsko-srpskog razdvajanja. Njihova su tijela vojnici JNA pronašli u prosincu 1991. godine, a među žrtvama je identificiran i Đorđe Kalanj, tadašnji okružni tužilac u Gospiću.

Zašto spominjati Kalanja, tek jedno ime među oko 250 (koliko je dosad utvrđeno podacima – ne državnih organa! – već nevladinih organizacija) ubijenih gospićkih Srba? Zato što je još krajem 1991. godine u Hrvatskom saboru Kalanj razriješen tužilačke dužnosti zbog toga što se – pet dana uzastopce nije pojavio na radnom mjestu! Pitanje koje su tada postavili tadašnji zastupnik profesor Nikola Visković (SDP) i još aktualni zastupnik Milan Đukić (SNS) o „uzroku“ tužiočevog nedolaska na posao – a kako da na posao stigne mrtav čovjek, pa bio on i državni odvjetnik! – ostalo je prešućeno. Ali, u stenogramima saborske rasprave zauvijek će ostati dokaz da su za gospićki zločin znali svi, zastupnici, Vlada nacionalnog jedinstva i današnja vlast koja je tada sjedila u saborskim klupama i glumila opoziciju, kao što je to znala i cjelokupna hrvatska javnost. Ma koliko se šutjelo o tome.“

Tanja nije šutjela. Tanja je pisala o ubijenima i deložiranim iz Mostara, Splita, Vukovara i Zagreba... Prosvjedovala je što „ceh“ za pokušaj nalaženja istine plaćaju tek novine. I to „samo one koje nisu po volji vladajućoj kliki...“ u vrijeme kad je Tomislav Merčep tek počeo dobivati parnice protiv novina koje su pisale o njegovim zločinima. Kad je presuda za zločine u Pakračkoj Poljani postala pravomoćna, naknade za duševne boli koje su mu isplaćene dostigle su stotine tisuća kuna. Tanja je u tom trenu imala još nekoliko mjeseci života. Svoj novinarski dar i pravničko znanje koje je ugradila u kolumne i intervjue „svoje“ novine sad je dijelila na adrese desetaka izdanja u Hrvatskoj i Srbiji, ne želeći opsluživati mašineriju pravdanja zločina i mržnje. Nadrastajući naše skućene gradove Vesni Janković je rekla: „osjećam se kao potpuno izumrla vrsta.“

Ponekad me zvala u *Documentu* radi komentara suđenja ili u vezi REKOM-a. Pišući o mraku nasilja i živeći sa slikama zločina, umjela je sačuvati nježnost za prijatelje, a ljubav ponajviše za Miloša Vasića. Dok prebirem sjećanja, maštam o nekim novim generacijama koji će se umjeti strasno posvetiti pravdi i istini, baš kao Tanja. Mada danas ambiciozna diplomirana pravica ne bi mogla zakucati na vrata novine poput „Poleta“ kako bi neko od urednika prošao kroz njene tekstove prije prvih objava, niti bi nakon vježbeničkih godina pronašla stalni angažman jer je sve manje redakcija sa specijaliziranim sudskim izvjestiteljima, ipak računam da će nadahnutim kritičarima sudske neučinkovitosti baš Tanja biti inspiracija.

Vesna Teršelič

J'ACCUSE TANJE TAGIROV

Tanja Tagirov ispisivala je rubriku „J'Accuse“ u fanzinu antiratne kampanje, Arkzinu, gadnih godina, 1993. i narednih, kao trajnu optužnicu protiv sustava koji je uveo, ili možda samo do krajnosti zaoštrio, kategorizaciju građana na one prvoga i drugoga reda.

Naslov kolumne („Optužujem“) posuđen je od Emila Zole, koji je u vrijeme Dreyfusove afere pod tim naslovom objavio čuveni članak. Tanja Tagirov iz broja u broj bavila se građanima drugoga reda. Analizirala je pravnu pozadinu kršenja ljudskih prava kroz analizu pojedinačnih slučajeva. Deložirani, izbačeni s posla, maltretirani od Tuđmanova sustava na ovaj ili onaj način, očajni ljudi često su posjećivali redakciju Arkzina, mnogi od njih s tipičnom hrpetinom dokumenata pod miškom, dokazujući hrapama papira svoje pravice. Sustav je međutim forsirao svoje ideje, skupine, ljude i vrijednosti, glede & unatoč pravnih propisa, a ako su mu propisi smetali, sustav ih je mijenjao. Riječ je o masovnoj pojavi koja će uhvatiti tako dubok korijen da ga se do danas nismo riješili. Pripadnici neželjenih manjina, djeca vojnih lica, nekvalitetni Hrvati, „ostaci starog sustava“ i uopće, onih „12 posto koji se ne mogu pomiriti sa hrvatskom državom“ (Tuđman) bili su redoviti gosti njene rubrike, svaki puta kao ljudi koji vape za pravnom zaštitom i jednakošću, ozbiljno shvaćajući ustav u kojemu su te vrednote zaštićene najzvučnijim riječima ovoga jezika. U J'Accuse vidimo dugu povorku poniženih i uvrijeđenih – tu je mnoštvo Srba, od običnih građana do dojučerašnjih državnih dužnosnika – pa onda, bezbroj Hrvata – od pravaša, koje je režim progonio brutalnije od drugih, do bivših komunista i „Jugoslavena“ ili Jugoslavena – ali u svakom slučaju, uvijek nekakvih nezaštićenih manjinaca koji se na te, dvije ili tri kartice teksta, u nenormalna vremena pokušavaju vratiti u normalan život. Budući da je bila pravnica s pravosudnim ispitom, i novinarka crne kronike s dugim stažom, Tanja je za taj posao bila izvanredno kvalificirana, ali dodatno ju je kvalificiralo još nešto: hrabrost i predanost istini. Potomak ruskih emigranata, Tanja je oko pitanja ljudske i građanske

jednakosti, oko kozmopolitizma, oko ljudskih prava, bila nepopustljiva i nije praštala izdaje. Malo bi tko, poput nje, onako otpilio prijatelja koji je prešao na mračnu polutku:

– U julu 1996. godine u Beogradu, preko puta zgrade „Politike“, srela sam Momu Kapora, napisala je Tanja. – Mijenjalo se svjetlo na semaforu, od crvenog preko žutoga do zelenoga i tako nekoliko puta. Ja sam stajala i gledala u ta semaforska svjetla s one strane apoteke i „Grmeča“ i s grčem u želucu razmišljala: da li da mu priđem i da mu kažem, ili da pređem ulicu i da mu nikada više ne kažem ništa. Ipak sam prišla u nekom trenutku. On je, prepoznavši me likom ili time što sam mu rekla tek: „Tanja Tagirov“, krenuo ka meni onim svojim šarmerskim osmijehom, pitanjem gdje sam, pokušavajući pružiti mi ruku i izljubiti se – dvaput, triput, otkud znam, nije se dogodilo – kao što je red. Odgurnula sam mu grubo ruku i rekla: „Nisam ti prišla da se pozdravimo, prišla sam ti zato da te pošaljem ravno u tri pičke materine“. Njegovo društvo bilo je konsternirano, a on je pitao: „Zašto?“; ja sam mu rekla: „Zbog rata, zbog Hrvatske, zbog Arsena i Marija Fanellija koje si pljunuo i nazivao ustašama, zbog svega onoga što si u Zagrebu navodno volio, a što si htio pregaziti tenkovima“. Kapor, iznenađen, kaže u tom času: „Ma daj, Tanja, nećemo valjda sada o tome“, ja mu kažem: „E, sad ćemo o tome i nikada više ni o čemu nećemo“; u tom trenutku s druge strane, od zgrade „Politike“ pretičava Vican Vicanović nanjušivši neku frku, pozdravljam se s Vicanom kojega također znam odranije (bio je fotoreporter zagrebačkog „Danasa“, „Starta“ i još koječega), ostavljam ih sve zabezeknute, na semaforu je zeleno svjetlo, prelazim ulicu i odlazim u stan prijatelja Vukana koji me tad ugostio, leptiri su mi u želucu, budim čovjeka svog života i kažem mu: „Budi se, rekla sam mu sve, rekla sam mu da mi se gadi“.

Tanja je, tako, imala običaj, reći sve. Jednom je na Fakultetu političkih znanosti, u sred rata, prišla Šeksu s namjerom da ga intervjuira. „Mi vas hapsimo“ rekla je Tanja. „Vi ste sve protiv čega sam se ja u životu borio“, rekao je Šeks. Zvučalo je i zvuči danas još više, kao kompliment.

– Uvijek sam gurala nos svugdje. Odbijala sam politiku i prijašnju jedinu političku partiju, koja mi se činila poput gomile matoraca koji nama

tu nešto kroje, i kad god je bila negdje neka pobuna, ja sam bila u prvim redovima. To je valjda stvar karaktera... Recimo, odbila sam pratiti neka suđenja, jer su bila gola montaža. Druga velika suđenja, poput suđenja Azemu Vlasiju u Prištini, pratila sam, ali jasno rekavši da se ne slažem. U trenutku kada su mi počeli davati upute „Nemoj to ovako, nego onako...“, ja sam bacila svoj blok i rekla „Evo ti podaci, pa piši sam...“, i tu su počeli problemi... Pravna država može funkcionirati samo po načelu sve ili ništa. Svi su građani jednaki, inače nisu građani; svi su pojedinci ravnopravni, inače pravna država ne postoji. Nepravne države teško mogu biti uspješne. Izdvoje li se pojedinac, skupina, klasa, rasa ili nacija iznad okvira zakona, uništava se osjećaj za pravednost, a s njim i niz drugih vrijednosti, što naciju zakonomjerno vodi u propast. Nepravna država koja za jedne (članove stranke, počudne, ortake, klijente) funkcionira kao „vječiti praznik“ (sve je dozvoljeno) a za druge kao noćna mora, ne može biti uspješna. Prelazak iz socijalističkog u nacionalistički vrijednosni sustav značio je nagli rez u odnosu na prethodnu hrvatsku političku šutnju, ali je značio i radikalnan jezični i politički iskorak u sferu nacionalizma, koja je mnogim intelektualcima – do kojih je Tuđmanu bilo silno stalo – bila odiozna; on ih je zato potkupljivao. Stanovima, počastima, odličjima. Nacionalizam je tako na kraju korumpirao naciju, dovevši je vremenom – a nastupajući u njeno ime – do ruba sloma.

Braneći pravo na jednakost, Tanja Tagirov je tako – danas je to jasno – branila budućnost cijele zemlje, odnosno države, no bila je, i ostala, u manjini...

Boris Rašeta

KAKO SE MOGU POMIRITI NOVINARSTVO I DRUŠTVENI ANGAŽMAN JESTE LI DOVOLJNO HRABRI DA SE NE BOJITE?

Tanja Tagirov pisala je o društvu u kojem nije bilo mesta za optimizam: Već slijepe i gluhe, natjerat će nas da podnosimo i šutimo. I mislimo: može i gore. Svaki građanski neposluh i protest bit će nam blesav, za razliku od pametnih stvari koje ONI rade, u našem interesu, naravno. I kad hapse nevine, i kad postoje bezrazložne smrti bez kazne krivih, i kad se objavljuju kućni telefoni kao potjernice za ljudima koji misle nešto drugo, na stranica-ma novina za koje se, u najblažem, može reći bar da nisu pristojne

Jeziva je bila istina koju je godinama ispisivala Tanja Tagirov, u vreme koje je na ispit stavljalo ljudskost i kad ljudskost nije imala nikakvu šansu naspram neobuzdane sile, osim da pruži nekakvu naznaku života i normalnosti. Naznaku koja je, uvek se ispostavi, mnogim ljudima do kojih je doprla bila podsticaj i ohrabrenje. Silnici mogu mnogo, ali ne i da ubiju sve koji pokazuju građansku hrabrost i rešenost da ne bagatelišu svoju profesiju. Tanja Tagirov, jedna od crnih vrana i zmija otrovnica hrvatskog novinarstva, kako su je titulisali *dobro plaćeni nitkovi*, bila je, i tada na teško premostivih četiri stotina kilometara, ponos srpskog novinarstva, bez obzira na vlastitu nacionalnost, žestoki odgovor beogradskim mufluzima koji su prakticirali patriotsko novinarstvo izmišljotina, kartografije i mitomanije.

Tanja Tagirov pisala je o nesreći koja je imala ime i prezime, među žrtvama i među počiniocima; u njenim su napisima iz Arkzina, od 1992. do 1995. izbeglice, prognanici, visoki funkcioneri vladajuće HDZ, korumpirano zločinačko pravosuđe, ljudi koji ne mogu dobiti državljanstvo, povratiti svoje domove, pretučeni, zastrašivani. U tim je napisima zabeležila priče o gimnazijskom profesoru Milošu Stojiću iz Karlovca kome, naprosto, ne daju da se vrati u svoj stan, o anonimnom bračnom paru iz Zagreba koji je jedan od mnogih diskriminisanih, o Dragoslavu Obrenoviću iz Siska koji zbog zloči-

nstva pripadnosti manjinskom narodu ne može dobiti hrvatsko državljanstvo. Beleži Tanja Tagirov bahati ustašluk, rasne zakone, neustavne predsjedničke uredbe predsjednika Franje Tuđmana, neskrivenu mržnju prema Srbima u medijima i javnoj komunikaciji, minuciozno secira slučaj generala JNA Vlade Trifunovića koji je predajom Varaždinskog korpusa spasao 220 vojnika i 37 oficira. Nije, naravno, propustila „poslasticu“, suđenje „feralovcima“ Viktoru Ivančiću i Marinku Čuliću zbog „klevetanja“ Franje Tuđmana, kao ni priču o hrvatskim haškim optuženicima.

U njenim tekstovima ostaje i privatno svedočanstvo o ljubavi prema Zagrebu, čak i neispisana priča o toponimima prijateljstva, muzike, ljubavi, pa, logično, i o bolu koji je osećala dok isti taj grad, onako baš arsenovski, *voli tajno*, gledajući nesreću i suprotstavljajući joj se sa bolnom izvesnošću da bije izgubljenu bitku.

„Zagreb će utonuti, u mrak i maglu, koju će tek s vremena na vrijeme rasvijetliti povremeni tramvaj, hladan, naravno, vozeći sirotinju i izbjeglice s najlon vrećicama Caritasa, i kolone uglancanih automobila kupljenih u istoj priči u kojoj ste sretni što je benzin pojeftinio dva dinara, i što ne shvaćate da vam je država, jeftino i ispod kursa, otela i posljednju rezervu za dostojanstveno preživljavanje. A dotle, oni u Splitu, i Zadru, i Šibeniku, i tko zna gdje, koji svoje mladiće i svoju budućnost dnevno ispraćaju na onaj svijet, mrzit će vas u Zagrebu, koji pak mrzite neke druge pristigle u grad, koji mrze vas...”

Tako je Tanja Tagirov doživljavala Zagreb prvih ratnih godina, konstatujući i to da su Zagrepčani poraženi stvarnošću i strahom. „Od rata, od sile, od nepostojanja i nepoznavanja dobrog ponašanja, i cijene života od maksimalno dvije njemačke marke. Toliko košta metak.”

Nezaobilazni deo tog zagrebačkom morbidnog miljea na početku agresije bile su deložacije, nasilno izbacivanje Srba iz stanova koje je nailazilo na opravdanje, neretko i podsticaje vladajuće garniture koja je munjevito odvlačila Hrvatsku u fašizam. Deložacije su bile ozvaničeno etničko čišćenje, čemu su se suprotstavili Arkzin, Antiratna kampanja, Dalmatinska akcija, druge nevladine organizacije, te slobodni i hrabri građani, pojedinci. Tanja Tagirov secirala je ritam ovog zločina koji se ponavljao kadgod bi „dečki s

fronte" naplaćivali svoje učešće u ratu, ili, ređe, kada bi trebalo udomiti neku hrvatsku izbegličku porodicu (od 15.000 otetih stanova samo je 200 dodeljeno invalidima rata).

Donošena su rešenja za useljenje u tuđe stanove, novi su se vlasnici useljavali kada bi stanari izašli u trgovinu, ali, čak i kada su bili u stanu. Žrtve su najčešće bile porodice oficira JNA, ili ljudi koji su, sa svojom decom, živeli u mešovitim brakovima.

Kaže nam autorka Arkzina i aktivistkinja koja je učestvovala u sprečavanju brojnih deložacija: smišljen je scenario koji se presipao u glave konzumenata sadržaja Vrdoljakove (Antun, direktor HRT) kutije, ali pre za strance koje je, uprkos svemu, zanimalo kako to da se ljudi jednostavno izbacuju iz stanova na ulicu. Usledilo bi egzemplarno prebijanje neprijatelja, odnosno protivnika deložacija i tvrdnja policije da nije prekoračila ovlašćenja. Potom bi bile zakazivane po dve deložacije dnevno, pa se pristupilo instrumentalizaciji ljudi koji su pred zgradama u kojima je bio UNPROFOR protestovali zbog svojih gubitaka u mestima iz kojih su izbegli. „Ne samo to, bit će vrlo spremni da tu ljudsku nesreću pred kojom svatko tko iole drži do čovjeka saagne glavu, ukomponiraju zajedno s drčnim balavcima koji prodaju ideologiju (njihovu, doduše), koju tek nesretnima jednako kao što su oni protiv kojih su ih nahuškali, mogu podvaliti. I uniziti njihovu bol”, pisala je Tanja Tagirov. Poručivala je: „Pa, s obzirom da u tom, iako lažljivom i licemjernom svijetu, ipak treba – bar naizgled – držati do kategorije pojedinaca unutar stoke (oni to misle) koja ne misli, onda treba dati privid slobode, i, sretne zemlje u kojoj su oni (o Bože!) na strani zakona i pravde za nesretne i ratom pogođene, a ova šačica jada iz raznih odbora koja „štiti četnike”, naravno, na strani neprijatelja vjekovima sanjane zajedničke nam, na njihov način dosanjane, vlasti, koju poistovjećuju s državom.”

Sažimajući, pritom, lični angažman u suštinu borbe protiv nasilja i zla koje zovemo fašizmom: **„Ovih desetak dana, dok Vi žmirite – obitelji u Zagrebu, u Splitu, Osijeku, Karlovcu... broje korake po stubištu i žive u strahu. Jeste li Vi dovoljno hrabri da se ne bojite? (...)** Ako danas zatvorite vrata i zažmirite kad Vam susjeda izbacuju, znajte – sutra ste Vi na

redu.”(Doviđenja na Vašoj deložaciji, **Arkzin**, 1993).

Pune tri godine deložacija je bila divljačka, okrutna i surova, a onda su hadezeovci odlučili da ostane takva, samo u ruhu anticivilizacijskog i rasnog zakona koji je proširio krug ljudi koji mogu otkupiti stan i na nove samovlasne stanare, vlasnike rešenja koja nemaju dodirnih tačaka sa razumom. Tanja Tagirov je na svom pravničkom terenu i konstatuje: „Hrvatska je, sad je to posve sigurno, država koja u svojem zakonodavstvu poznaje diobu svojih građana na građane prvoga reda i građane drugoga reda”.

Političari su bezočno lagali, poput Vladimira Šeksa koji je ustvrdio kako „nema evidencije o etničkoj pripadnosti žrtava deložacija, niti se o tome vodilo računa”. Zakonom se, zabeležila je Tanja Tagirov, ova materija reguliše „protivno trećoj glavi Ustava RH o temeljnim pravima čovjeka i građanina, te protivno međunarodnim konvencijama koje je Hrvatska prihvatila”, uz konstataciju da se ovaj akt donosi „nakon godina obećanja da će se problem stanara u vojnim stanovima napokon riješiti, nakon brojnih primjera bezakonja i nasilja koje je s blagoslovom vlasti, državne i vojne, počinjeno prema cijelom nizu obitelji u Hrvatskoj (deložacije, maltretiranja, tvrdnje s najviših pozicija vlasti da su u tim stanovima „četnici” i „četnikuše”)...”

U hrvatskom društvu nije bilo mesta za optimizam: „Već slijepe i gluhe, natjerat će nas da podnosimo i šutimo. I mislimo: može i gore. Svaki građanski neposluh i protest bit će nam blesav, za razliku od pametnih stvari koje ONI rade, u našem interesu, naravno. I kad hapse nevine, i kad postoje bezrazložne smrti bez kazne krivih, i kad se objavljuju kućni telefoni kao poštjernice za ljudima koji misle nešto drugo, na stranicama novina za koje se, u najblažem, može reći bar da nisu pristojne.”

Jer, konstatovaće ova „crna vrana” hrvatskog novinarstva, promena sistema ne garantuje i promenu društva u celini, naprotiv, jer, „samom proklamacijom navodne demokracije, od drugova neće nastati gospoda, pa čak ni iole pristojni ljudi, svikli bar kulturnom ophođenju s okolinom. Svi ćemo za to vrijeme, uglavnom nesvesni da i mi koliko sutra možemo postati žrtve, tješiti sami sebe da to što se nekima događa nije institucionalno nasilje, da su to pojedinci, da se to kroz institucije može riješiti, istjerati neka pravda,

dobiti zadovoljština i – odahnuti. Utjeha je, naravno, lažna.”

Tako je pisala Tanja Tagirov, o teškim temama, o ljudskim sudbinama, bahatom režimu koji se identifikovao sa državom, o laži, mitovima herojima-pljačkašima, masovnim ubicama na slobodi. Pisala je tačno, istinito, stilski ujednačeno, kao da se svađa s nekim određenim, sa dokazanim zlikovcem koji je tu, naspram nje, ali, na momente, i s teškom rezignacijom zbog ćutanja ljudi od kojih je, ipak, očekivala više. Da budu građani. Emitovala je surovu istinu, hrabro, neopterećena izvesnošću opasnog rizika „relativiziranja četničkih zločina”, koju su joj pripisivali. Svesna činjenice da je dobila priliku da piše i objavljuje po meri sopstvene savesti. Da pomaže ljudima i na stepeništima zgrada, sprečavajući uniformisane bandite da im otmu krov nad glavom i pravnim savetima u državi koja je unizila pravo i pravednost.

Da bude svoja.

Bojan Tončić

U očekivanju Godofa

Jedan je čovjek, da li stoga što je pripadnik krive nacije ili nešto slično (svejedno), dobio otkaz, kuburio s domovnicom, s preživljavanjem i svime onime što je zapakirano u takvom paketu nesreće. Rekli su da je otišao „preko“, a u stvarnosti, on se – s krhotinama svog života – uputio u svijet. Južna Amerika, većini tek koloristička mrlja na atlasu svijeta.

Jedan drugi čovjek, kolega prvoga, otišao je, službeno dakako, nekoliko dana na tu točku globusa. I priča: „Imao sam nedoumica da li da mu se (prvom čovjeku, naime) javim. Strah. Jer, tko zna tko me sluša, tko će me ovdje, kod kuće, odati, a za njega govore da je u Beogradu“.

Strah je definitivno u nama.

U nama koji smo naivno mislili da se neće ponoviti vrijeme (a ono nam se u tuđim pričama, pripovijedanjima starina, činilo smiješnim i nemogućim) u kojemu se ljudi boje pričati čak i sami sa sobom, u kojemu će storijska o caru Trajanu i kozjim ušima postati stvarnost. Mi smo, danas i ovdje, poraženi stvarnošću. Strahom. Od rata, od sile, od nepostojanja i nepoznavanja dobrog ponašanja, i cijene života od maksimalno dvije njemačke marke. Toliko košta metak.

Nimalo evropska laž.

A tamo u dalekoj Americi, preko velike bare, čovjek će shvatiti da firanje na Evropu više definitivno nije moguće, jer će ga zapljusnuti sličnost s Bangladešom i bliskost palestinskog pitanja. Žena iz Tanzanije (mrlja na globusu) reći će: „Bože, pa i kod nas sve smrdi na Balkan“, a Amerikanci svih boja i imovnog stanja pitat će vas: „A, Hrvatska, to je negdje u Rusiji, zar ne?“ Paketić bola kao kamen u želucu peći će vas sve jače i, tamo daleko, gdje je sve jeftinije nego u domovini (osim života, ipak), nadat ćete se da će vaš povratak naći neku ljepšu sliku.

Ali, neće.

Nepromijenjen će vas čekati razlomljen svijet očaja i pokidanih veza

među ljudima, koji si više međusobno ne vjeruju. Sumnjaju stalno, iz straha. Dočekat će vas šarene laže o nekom boljem sutra, s izbjeglicama koje samo što nisu na svojim ognjištima, o tome da je teško tek ovo što trenutno živimo, ali kad izdržimo... U isto vrijeme moćni će nastaviti svoj lopovluk, bezočan i javan, stvarajući klasu bogatih bez rada i poštenja, i namećući se kao naša budućnost.

Loše vijesti će se i dalje vrtjeti na ekranu, sluđujući prosječni pučanski mozak konstatacijama o muslimanskom agresoru u Mostaru, čiji je duh potonuo zajedno sa srušenim mostom. Zagreb će utonuti, u mrak i maglu, koju će tek s vremena na vrijeme rasvijetliti povremeni tramvaj, hladan, naravno, vozeći sirotinju i izbjeglice s najlon vrećicama Caritasa, i kolone uglancanih automobila kupljenih u istoj priči u kojoj ste sretni što je benzin pojeftinio dva dinara, i što ne shvaćate da vam je država, jeftino i ispod kursa, otela i posljednju rezervu za dostojanstveno preživljavanje. A dotle, oni u Splitu, i Zadru, i Šibeniku, i tko zna gdje, koji svoje mladiće i svoju budućnost dnevno ispraćaju na onaj svijet, mrzit će vas u Zagrebu, koji pak mrzite neke druge pristigle u grad, koji mrze vas... U beskrajnom krugu mržnje.

Mržnja i strah, definicija.

ZOLI ULAZ ZABRANJEN

Zatvorenih očiju i ušiju bauljat ćemo tako mimo kolona nesretnika, frustriranih tko zna kakvom smrću i kakvim bolovima. Nećemo, jer su nam isprali mozak, primijetiti susjeda kojega izbacuju iz stana, mimo zakona i voljom nekolicine moćnika s vrha. Onih koji se zaklinju da su tamo, gore, u našem interesu, i koji sebe vide ništa manje nego Hrvatskom. Nećemo se usuditi prigovoriti, jer znamo: proglasit će nas neprijateljima vlastite domovine. I ponovo, nećemo se ni u nekom zakutku (pod)svijesti, ni usuditi reći njima – ne mi, vi ste neprijatelji svega što je u ljudskom životu važno i lijepo. Nećemo, tako, primijetiti naše susjede i prijatelje koji se pakuju i odlaze tamo negdje gdje se bar mogu nadati, s krpicama ostalima od propalog življenja, ne samo jedne generacije.

Već slijepe i gluhe, natjerat će nas da podnosimo i šutimo. I mislimo: može i gore. Svaki građanski neposluh i protest bit će nam blesav, za razliku od pametnih stvari koje ONI rade, u našem interesu, naravno. I kad hapse nevine, i kad postoje bezrazložne smrti bez kazne krivih, i kad se objavljuju kućni telefoni kao potjernice za ljudima koji misle nešto drugo, na stranica-ma novina za koje se, u najblažem, može reći bar da nisu pristojne.

Zatvoreni u svom svijetu preživljavanja, iza zida koji znači civiliziranost, naviknut ćemo se na svijet koji su nam napravili. Svijet straha, u kojem će nam djeca učiti neke nove glupave basne o svinjskoj glavi i brašnu skuhanima početkom stoljeća u Hrvatskom Zagorju. Ili će bubati napamet neke nove glupave ode novokomponiranih pjesnika o Njemu, za kojega će jednom kasnije, istina nama, opet objašnjavati – nije znao, skrivali su to od njega. A Njih će, u promijenjenom svijetu ušutkivanih i dovedenih sa strane, podržavati plasirana istina da je tek rat kriv za sve, da su krivi samo oni tamo, oni ružni, prljavi i zli, i samo da njih nije...

Ako nam se i pojavi neki Zola s čuvenim: „Optužujem!“, on će nam biti neprijatelj. Kaznit ćemo ga, otjerati, što li.

Ne znajući da smo nakon toga MI na redu, potpuno nevine i šutljive žrtve koje nisu imale snage vrisnuti Zolinu rečenicu. Mi šutljivi i predodređeni za žrtve. Jer, Oni, krivci, ne odgovaraju nikad, bar ne za njihova života.

I, kad je već sa Zolom tako, možda mi ipak čekamo – Godota?

(Arkzin, 1993)

Da li je moguće drugovi, da smo svi mi volovi?

Mi, Gospodo i Drugovi, nismo ni zaslužili da nas se na ovim nesretnim meridijanima tretira drukčije nego volove koji se boje i ne misle (jer netko drugi misli za nas), pa nam je vječna sudbina da pjevamo stalno i iznova neku novu „Padaj silo i nepravdo“, bez glasa i s nacrtanim osmijesima na tužnim licima, i nesvjesni da će nam ista vrsta sile, i ista vrsta nepravde, uvijek biti usudom.

Koliko god proroka bilo dosad na ovoj okrugloj lopti koju živimo, od Zaratustre do Kremanskih proročanstava koje se bave (ne baš perspektivnim) prognozama i našim malenkostima, Kafka je definitivno bio bolji. Umjesto da klince zatupljujemo s raznoraznim znanjima i knjigama, što istinitim, a što novokomponiranim – trebalo bi ih od malih nogu (i mozgova) usmjeriti na proučavanje staroga Franza i njegova „Procesa“ koji je, i tako davno prije naše nove demokracije, dao projekciju naše budućnosti i sliku naše stvarnosti.

Kao da je slutio nas.

Vidio nas kao proročanstvo.

Tvrdili su nam da više nikad neće umjesto sudaca posao raditi poslušni monter. A onda nam se dogodio najprije Paraga (pa bio on bilo kome u vlasti, ili izvan nje, nesimpatičan), neki su se tužioci nakon fijaska optužnice malo (uglavnom horizontalno – zvuči li vam poznato) izrotirali, i kraj.

I nikome ništa!

Zabranjivale su se zatim novine koje su objavile stenogram razgovora Vukovaraca sa vlašću, sudilo se Jastrebu (onom velikom), sa istim ishodom.

Dalmatinska akcija, bar ovo dosad, tek je otvorena priča – od javnih presuda „s vrha“ (u svim slučajevima gdje je na „krivoj“ strani netko nemio vlasti, već se netko od onih gore nađe da narodu adresira neku poslanicu), do maltretiranja po zatvorima, suđenju po uredbama sumnjive kvalitete, i – na kraju – onog vječnog na ovim prostorima, policijskog tretmana.

DRUGOVI PLAVI, GRAĐANI PLAVI

Frka se, naravno, diže tek povodom slučaja koji su odigrani javno, dok deseci i stotine (sudeći po količini posla u nekoliko nevladinih organizacija koje se time uopće usuđuju baviti) tzv. malih ljudi ostaje prepušteno samima sebi, svojim strahovima od sjenki na ulici, do nepoznatoga lica u haustoru.

Ako se može, iz čista mira, uhapsiti poznatoga zagrebačkog profesora, još u startu mlađahne demokracije, i ispitivati ga u nekom službenom sobičku potpune budalaštine, onda je sve moguće.

Ako se u rutinskoj raciji u jednom od rijetkih noću otvorenih gradskih bircuza može skupiti sve „sumnjive“ po kriterijima nesimpatične njuške, pa rođenih u do jučer tek drugoj republici (s urednim hrvatskim dokumentima), pa onih druge nacionalnosti, trenutno ne baš objubljene, potrpati ih u „maricu“ i privesti u neku policijsku stanicu, i možda maltretirati, a možda će neki proći „lišo“, što bi rekli Dalmoši, gdje smo mi to, u kojoj to zemlji?

U demokratskoj, kao što nam pričaju?

U demokratskoj zemlji, u kojoj smo htjeli onako zvučno američki i puni sebe govoriti: „Ovo je slobodna zemlja“ (američka narodna, op.a.) može vam se dogoditi da vas, pri izlasku iz sasvim obična posjeta nekom prijatelju, sačekaju – pa čak i uniformirani ljudi – i prebiju do iznemoglosti. Bez razloga, povoda, ili možda ipak zato što im se ne sviđaju imena, prebijeno je dvoje ljudi – najprije od strane jednog policajca koji je brutalno izudarao ženu (šakom, pendrekom, pištoljem), a potom je pristigla i pomoć s „maricom“, nakon čega se – udruženim snagama uniformiranih – maltretiranje i nasilje nastavilo.

U prošlom sistemu, popularan je bio stih „samo nemoj po glavi, družo plavi“.

Drugovi više definitivno, i ex offio, nismo, ali sa samom proklamacijom navodne demokracije, od drugova neće nastati gospoda. Pa čak ni iole pristojni ljudi, svikli bar kulturnom ophođenju s okolinom.

Svi ćemo za to vrijeme, uglavnom nesvjesni da i mi koliko sutra može-

mo postati žrtve, tješiti sami sebe da to što se nekima događa nije institucionalno nasilje, da su to pojedinci, da se to kroz institucije može riješiti, istjerati neka pravda, dobiti zadovoljština i – odahnuti.

Utjeha je, naravno, lažna.

Sudovi su puni spisa nepravdi, razni formalni i neformalni forumi dani-ma se bave ljudskom nesrećom (uglavnom bez vidljivijih odjeka, barem ovdje, u Lijepoj našoj) i sve ostaje isto. Da ne bude gore, kažemo/a ni nećemo slutiti da tako nekima već jest.

Kao što će se svaka žena kojoj se to nije dogodilo, zaklinjati da bi bila hrabra da ju netko siluje i sigurno bi prijavila siledžiju, svatko tko ima saznanja o tome da se takvu žrtvu u postupku siluje ispočetka, pri svakom suočenju s nadležnima, siledžijom, javnošću na kraju krajeva, tako većinom postupaju i oni ostali.

Za bezbroj žrtava ne znamo, i vjerojatno se lakše suočiti s nekim slučajnim nasiljem, nego s onim organiziranim „odozgo“, ili onim koje dolazi upravo od onih koji su nas dužni – po zakonu, i u ime iste te demokracije – zaštititi pred nasiljem.

(Arkzin, 1994)

Doviđenja na Vašoj deložaciji

Podatak koji je u hrvatskoj javnosti publiciran u najskorije vrijeme: „Tokom posljednja dva tjedna ljudi koji prate te pojave (ljudska prava, op.a.) nabrojali su šesnaest premlaćivanja i drugih fizičkih nasrtaja po mračnim stubištima i drugim skrovitim mjestima, uz jasne političke prijetnje” (Erazmus, Pečat).

Hoće li se netko zabrinuti? Neće!

Podaci o toj tamnoj strani hrvatske stvarnosti ionako ostaju tek dio „tamne brojke kriminaliteta” (u ovom slučaju državnog) koja je dostupna tek uskom krugu ljudi kojima je to dnevna „zanimacija”.

Već je doista dosadno, kako „aktivistima” grupa za ljudska prava, tako i čitateljima, brbljati o deložacijama u Hrvatskoj. Aktivisti zavređuju navodnike, jer pojam o kojemu je riječ i oni koji se u njega svrstavaju, i nisu drugo nego ukras vlastima i, očito mizerna, mrvica savjesti i poštenja koja još nije protjerana s ovih prostora.

A sve se, nekako, vrti u krugu.

Dok je prvi val „deložiranih” otišao bez riječi iz Hrvatske (kome nedostaju susjedi, pod navalom predsjedničkih i ostalih pogrda kojima su ispraćeni?), onaj drugi odlazi uz kakvo-takvo prisustvo javne riječi, bar u novinama koje izvještavanje o tome što se u hrvatskoj zbilji zbiva ne shvaćaju antidržavnom djelatnošću.

Borba (neravnopravna, naravno) između „boraca za ljudska prava” i (na određeni rok) izabrane vlasti, rezultirala je slijedećim: vlast koja se gradi demokratskom, svoje budalaštine ne može prodati u svijetu kao postupke vrijedne osnovnih postulata ljudskih prava. Pa, s obzirom da u tom, iako lažljivom i licemjernom svijetu, ipak treba – bar naizgled – držati do kategorije pojedinaca unutar stoke (oni to misle) koja ne misli, onda treba dati privid slobode, i, sretne zemlje u kojoj su oni (o Bože!) na strani zakona i pravde za nesretne i ratom pogođene, a ova šačica jada iz raznih odbora koja

„štiti četnike”, naravno, na strani neprijatelja vjekovima sanjane zajedničke nam, na njihov način dosanjane, vlasti, koju poistovjećuju s državom.

Pa će onda, pametni u njihovim redovima, smisliti scenarij. Za raju koja ionako nema drugog izbora nego buljiti u magičnu (uporno) Vrdoljakovu kutiju, jer – prosto – nema novca za bilo koju alternativu.

Pa će državne novine napisati koju riječ o svađama unutar „njih neprijatelja”, manipulirajući pokoju istinitu ili (češće) zlonamjernu informaciju.

Pa će prebiti neke „neprijatelje” naprosto da pokažu tko je jači (kao da smo ikad i sumnjali), i tvrditi potom da nisu prekoračili ovlaštenja. Koja dopuštaju sve, ako su „odozgo”.

Pa će, sinhroniziranom akcijom „zavrtiti” desetak imena i stanova, zakažući i po dvije deložacije dnevno, misleći – njih ima više, nas nema, htijući dezavuirati i liječničko, i ljudsko, i bilo koje poštenje.

Potom će, znajući za bijes i očaj onih koji, ostavši bez ičega, jedine ciglice posjeduju pred sjedištima UNPROFOR-a, jer su sve ostalo, da ne govorimo o najdražima i sebi samima, već izgubili, instrumentalizirati u svoje svrhe.

Ne samo to, bit će vrlo spremni da tu ljudsku nesreću pred kojom svatko tko iole drži do čovjeka sagne glavu, ukomponiraju zajedno s drčnim balavcima koji prodaju ideologiju (njihovu, doduše), koju tek nesretnima jednako kao što su oni protiv kojih su ih nahuškali, mogu podvaliti. I uniziti njihovu bol.

U trenutku kad shvate da međunarodne delegacije kažu: „Zašto izbacujete ljude iz stanova u pravno diskutabilnim situacijama”, kad ih novine „krpe” da su u svoje (pljačkom nabavljene od istoga naroda u koji se zaklinju) stanove postavili mramore i tisuće deviza, oni shvate – pogriješili su, bar u timingu.

Usljedi na Vrdoviziji TV-parlament, u poznatom, demokratskom omjeru snaga – „pet na jednoga, deset na jednoga, o... zar se i to može” – njih, od vlasti, svi, a tek jedan od „neprijatelja”, ostali „neprijatelji” (žrtva i borac za ljudska prava) u publici. Ravnopravno, zar ne? Ne, ali narodu očaranom TV kutijom dovoljan džoint za zanemarenu savjest.

Da ne bi samo vlast bila prozvana, nisu bolji ni oni koji vlast tek očekuju – ni njih se to ne tiče, ionako nije za njihova mandata. Oporbenjaci štite (tek rijetka imena se mogu izdvojiti), oni ionako imaju stanove, i bez „nepodobnih“ koje će ova vlast otjerati, lakše će vladati. Ako, u ovim okolnostima, dođu na red.

Ovih desetak dana, dok Vi žmirite – obitelji u Zagrebu, u Splitu, Osijeku, Karlovcu... broje korake po stubištu i žive u strahu. Jeste li Vi dovoljno hrabri da se ne bojite?

Ovoga tjedna, mimo zakona i bilo čega što bismo htjeli da jest Hrvatska, samovoljom silnih, na cestu će biti izbačena obitelj prognanika iz Petrinje, čiji je sin hrvatski vojnik. Obitelji s malom djecom. Medicinske sestre koje njeguju naše ranjenike, koje su u mobilnoj kirurškoj ekipi dobivale obavijest da će im malodobno dijete biti beskućnik, invalide koje huškaju na njih, čovjeka... Obitelj koja je, na zov ove iste vlasti, došla u Hrvatsku da bi bila među „svojima“. Obitelj koja je, naprosto, ovdje izgradila svoj život, ne računajući na ludilo rata...

Hoćete li Vi moći gledati svoj odraz u ogledalu ako svi oni odu, prisiljeni terorom onih koji to, navodno, čine u Vaše ime?

Oni, s početka teksta, koji su već stradali zato što imaju savjest, nisu tek kap u moru. Njima je to rizik savjesti.

Bez obzira na Vašu šutnju.

Ako danas zatvorite vrata i zažmirite kad Vam susjeda izbacuju, znajte – sutra ste Vi na redu.

(Arkzin, 1993)

Habzburgima nema ko da piše

Prije rata nismo imali ništa, a onda su došli Nijemci i oteli nam sve, glasi rečenica s kojom smo se zabavljali u prošlom sistemu. Čini se, međutim, da ju možemo – bar neki među nama – prepoznati i danas. Povijest ovog podneblja je, naime, otimačina, bez obzira da li je riječ o Otimanju tuđih teritorija (što, da ne idemo daleko, aktualno klanje Bosne jest), ili tuđe privatne imovine.

U početku „drugog” rata, u kuće na Tuškancu i u središtu (ne samo) Zagreba, uselili su se glavešine novog režima. Oni vlasnici koji su bili pametni, pa na vrijeme, krajem tridesetih, prodali svoju imovinu i otišli negdje daleko od ovih prostora, gotovo su jedini koji su dobro prošli. Stradali su najprije Židovi i Srbi, a potom, svjedoče stari, i ostali koji su imali imovinu koja je nekom novoustoličeno podobnom zapela za oko.

PANTOVČAK U „ŠLAFROKU”

Nakon oslobođenja zemlje, nova se vlast potrudila da i svoje podanike „oslobodi” viška nekretnina i pokretne imovine. U jednom već otete luksuzne vile, ponovo su uselili novi vlasnici. Jedna od priča koja me uvijek razgali govori o novopečenim damama (tadašnjim „oficirušama”, reklo bi se popularnom hrvatskom terminologijom) koje su – uskočivši iz razdrocnanih crnih seljačkih šlapa u stikle – jadne, mislile da „šlafrok” (kućni ogrtač) predstavlja zadnji krik visoke mode, pa su se takve šetale po Dolcu i ostalim placevima, na opću radost i uveseljavanje onih koji su iz rata iznijeli, u toj seljačkoj zemlji, i nešto građanskih običaja i kulture.

Odmah je, naravno, kako i priliči revolucionarima, imovina oteta narodnim neprijateljima i njihovim obiteljima, isto onako – po principima kolektivne odgovornosti – kako to biva i danas. Potom je 1947. na red stigla i druga grupa onih koji su odskakali od socijalističkog morala i narodne jednakosti, u isto vrijeme kad su povlašteni imali svoje „magacine” i vlastitu

snabdjevačku mrežu luksuznom robom, a u stvari onime što je neophodno za život „po mjeri čovjeka” (sapun, na primjer). Onda se to, u valovima, ponavljalo negdje do kraja 50-ih. U stanove su se useljavali novopečeni građani dobijajući na njima stanarsko pravo.

Godine su to i silnih kredita bivšoj nam državi, s kojima su građena socrealistička stambena zdanja u novim dijelovima gradova, kao što su – od istih tih kredita – gradili kuće svi ostali koji su se odlučivali za tzv. individualnu stambenu izgradnju.

I tako je to trajalo 50 godina.

OLAKO OBEĆANO POŠTENJE

Većina vlasnika otete imovine tokom prošloga rata (naravno, s izuzetkom onih koji nisu odmah skraćeni za glavu) u međuvremenu je poumirala čak i bez nade da će im imovina ikad biti vraćena, mnogi su od njih izgradili život negdje drugdje, i tek potomcima ostavili predanje i papire koji svjedoče da su jednom, nekad davno, oni ovdje imali nešto.

Nova demokratska vlast, prije nego je zasjele na tron nedodirljivosti, solidnu je dozu naklonosti nakupila obećanjima da će oteto vratiti, pa je – kažu – u procesu predizbornog kupovanja glasača, s priličnom količinom deviza sudjelovala i „dijaspora” kojoj je, u godinama nakon rata, razvlaštena imovine u prvom redu konfiskacijom, a potom i nacionalizacijom. No, kako to biva, stvari su krenule drukčije.

U samom startu novoga sistema, najsuperiornijem stavu zakona da je privatna imovina neprikosnoveni usprkos, novi vlastodršci su zaključili da im ne priliče stanovi po širem centru grada, nego im valja useliti u vile i stanove koji su nastajali spajanjem dva-tri poveća stana. Da se narod ne dosjeti, donesen je Zakon o otkupu društvenih stanova, sa silnim popustima i pogodnostima, čime je i dio naroda bio usrećen dočepavši se, za sitne novce, kvadrata koji život znače.

Taj novac, obećano je, dobijen otkupom stanova, trebao je biti upotrijebljen za gradnju novih stanova, za nove novopečene građane i za

hrvatske ratnike. Međutim, novac kao novac, kad vlasti dođe u šake, negdje najčešće ispari. Potom je krenula (nedavno) papazjanija s otkupom vojnih stanova, s kojom će se ponovo neke „osloboditi“ stanova i stvari, a drugima pokazati kako je demokratska vlast milostiva i kako brine za svoje „pučanstvo“, doduše u izmijenjenim – na gore – uvjetima, jer: oni na vlasti već su se namirili nekretninama. Ništa ne pomaže dokazivanje da su stanari vojnih stanova u neravnopravnom položaju u odnosu na one u civilnima, koji su već otkupili svoje stanove, moć je naprosto gluha na jaukanje masa.

No, nisu to jedine dvije grupe stanara koje su neravnopravne. Stanari koji žive u nacionaliziranim stanovima i kućama (dakle, otetima onima s početka ove priče) tvrde – i oni su odvajali 50 godina za stambeni fond, a njima nitko nije dao društveni stan, niti su kreditima gradili kuće, a nemaju prava da otkupe stan na kojem imaju stanarsko pravo. Prijedlozi da se takvim stanarima da zamjenski stan, kojega bi onda mogli otkupiti, pada na prvom koraku – država, naime, za te svrhe nema novca.

Na ovom mjestu valja znati kakva je, uopće, vlasnička struktura stanova u Republici Hrvatskoj (podaci za 1993.), od ukupno milijun i 772.345 stanova i obiteljskih kuća u Republici Hrvatskoj: privatni stanovi i kuće 77,27 posto, privatni stanovi koje koriste druge osobe bez suglasnosti legalnih vlasnika 0,54 posto, društveni stanovi 20,47 posto, te nacionalizirani i konfiscirani stanovi u režimu stanarskog prava, njih 30.500 – 1,72 posto. Jasno je, dakle, iz tih podataka, da vlast naprosto ne želi riješiti problem manje od dva posto stanara sa stanarskim pravom u tim stanovima, te vlasnika koji traže da im se imovina vrati i obećaju da stanare neće dirati. Kad je o samim stanarima u nacionaliziranim stanovima riječ, njima se pozicija ionako ne mijenja u situaciji status quo – niti ih mogu otkupiti, niti će im netko ponuditi zamjenski, društveni stan koji bi mogli otkupiti.

BEZ ODGOVORA

Naime, valja reći: institucija društvenih stanova, u smislu dodjele stanarskog prava na stan, više ne postoji. Ona je postojala tek do trenutka dok

se (dokle?) nova vlast nije nagrabila dovoljno velikih stanova po gradovima Hrvatske, te otkupila, ponekad i uz „mučke“ i mimoilaženje zakonskih propisa – po onom, naravno, prvom i povoljnijem zakonu, odvajajući nekoliko desetaka tisuća maraka uštede, koju je stekla ugrožena u onom sistemu koji ih je proganjao i tlačio kao ljude i Hrvate.

Ima li, ipak, nade za vlasnike otete imovine?

Neka odgovor bude slijedeći primjer: još 28. travnja 1993. godine, u ime Marije Gabrijele Habsburg, Uredu predsjednika RH, predsjedniku Sabora, predsjedniku Vlade i viđenijim funkcionarima RH, upućena je Ponuda u vezi statusa vlasništva imanja na Pantovčaku na kojem su sagrađeni Predsjednički dvori.

Prijedlog kaže: „Imanje je na površini od 155.710 čhv, čija je vrijednost na tržištu ne manja od 80 milijuna DEM, pa prema tome predlažem: dvije četvrtine spomenute vrijednosti bio bi poklon vlasnice Republici Hrvatskoj, jedna četvrtina bio bi poklon vlasnice invalidima Domovinskog rata, uz uvjet prava na nadzor u strogo namjenskom trošenju sredstava (invalidska pomagala, proteze, lijekovi, operacije u stranim bolnicama kada je to nužno, izgradnja doma invalida i sl.), te jedna četvrtina vlasnici s isplatom u gotovini 50 posto i pravom transfera u inozemstvo, dok bi se isplata preostalih 50 posto, isplatila vlasnici, u Zagrebu u HRD ili u zamjenskim nekretninama. (...) Želim posebno naglasiti da je obitelj Nikolić ovo imanje sticala kroz tri generacije čestitim radom i kupnjom na slobodnom tržištu, za razliku od sadašnjih privilegiranih pojedinaca koji preko noći postaju vlasnici tvornica ili hotela za pet do deset posto od tržišne vrijednosti...“

Nikakav odgovor, do danas, nije stigao.

(Arkzin, 1993)

Humor – ne objavljavati!

Svatko može naći vlastitu simboliku u naslovnoj stranici posljednjeg broja *Ferala* – bijele (a kakve bi bile) čarapice i iznad njih odijelo s (predsjedničkom) lentom i kravatom, bez sadržaja u odijelu i košulji s krvavom mrljom u predjelu srca, onako lijevo. I u crnom pravokutniku natpis: UNITED KILLERS OF FERAL TRIBUNE. Stvar je duhovita dok se ne vidi „izvornik” ideje. Britanski *The Times* od 15. veljače na svojim srednjim stranicama (rekli bismo duplerici) objavljuje krvavu majicu s rupom od (valjda) metka na desnoj strani, i maskirne hlače. U zelenom pravokutniku piše UNITED COLORS OF BENETTON, a lijevo od morbidne slike je natpis: „Izjava: ja otac, Gojko Gagro, poginulog Marinka Gagre rođ. 1963. god. u Blatnici općina Čitluk, suglasan sam da se uzmu podaci moga pok. Marinka u svrhu plakata za mir u borbi protiv rata”. Rečenica je odštampana na hrvatskom da (valjda zato) stranci profinjenog zapadnjačkog želuca ne bi shvatili morbidnu igru beščutnog reklamera i da se ne bi upitali za stanje vlastitog mozga koji krv i rat „tamo negdje daleko” (zlo)upotrebljavaju za profit.

Ako nismo posve obešćutili u tragediji koja nas je zadesila, onda ćemo mi koji još imamo nešto samopoštovanja, bar pri ulasku u svijetleći svijet BENETTONA pomisliti na mrak njihove reklame. Kao što ćemo, bar s indignacijom, odbiti da ostavljamo vlastiti ostatak novca nakon što nas poreznici opljačkaju, u svijetlećoj trgovini, na granici vlastite zemlje koja krvari dok se svijetli reklama djutića Netel. Baš zato što je ova zemlja i njeni ljudi okrvavljena, i osiromašena, i srušena, i zato što svi podnosimo teret rata i svega što ga prati, kažu jednako, ali neki i jednakije. I to zbog mirne savjesti, i vlastitog samozatajnoga građanskog inata, prkosno onima koji su nas, ionako siromašne, do kraja opljačkali i unizili.

ČEKAJUĆI DEMANTI

Istodobno, nakon što smo živeći ionako zauvijek izgubljeno ratno vrijeme, obasipani pozivima da mrzimo one druge jer su prljavi i zli, i spreča-

vani strahom da prepoznamo nepravde i boli u sujedstvu izvan ratne zone, u starinskom sjaju zgrade bivše UDBE na zloglasnoj zrinjevačkoj „sedmici“ u Zagrebu, gledat ćemo sliku prijatelja-političara koji grade na ruševinama za koje se zna naredbodavac. Ogorčeni otac poginuloga sina, ili brat poginule sestre, ili nevini šutljivac koji se boji kad odlazi telefonirati „tamo preko“ iz Slovenije ili Mađarske, u najmanju će se ruku začuditi nagloj ljubavi, ustupcima, diplomatskim statusima...

I tome da, usprkos činjenici da govorimo različitim jezicima, drevnim hrvatskim i od njega ukradenim srpskim, do jučer zavađenima ne treba prevoditelj koji bi simultano dvojezično objavio obostranu ljubav i, vjerojatno, poštovanje.

I dok nam se ruše predodžbe upijene s ekrana ili s drugih medija, ali dok nas pravovjerni i dalje uvjeravaju da je zemlja za koju patimo i pravna i demokratska u svemu, skup o ljudskim pravima usred Zagreba, na kojemu je Hrvatski helsinški odbor okupio zavidan broj mislećih i važnih ljudi, ostat će nepoznat za većinu siromašnih koji ne samo da ne kupuju besramno skupe stvari u prodavaonici ili djutiću Netel, nego nemaju ni za novine (koje su ipak ponešto objavile), jer HRT šuti.

A što ne objavi televizija, nije se ni dogodilo.

Jedan od sudionika rasprave, profesor Danijel Ivin, obnarodovat će na kraju skupa da je osobno predsjednik države zabranio da HRT objavi išta o skupu koji je trajao tri dana.

Demantija još nema.

Možda je to, čak, dezinformacija, u skladu s pravilom da vlast obično demantira ono što je istinito.

KRIVA ADRESA

Na istom skupu prisutni će čuti tonski zapis razgovora sa žrtvom i njenim izbacivačem iz stana. Čovjek je, valjda, dobro odgojen pa se najavljuje – nedjelja je nepristojan dan za nenajavljene namjernike. Predstavnik vlasti kaže: „To su ekscesi, i mi smo pravna država“. Nedugo prije, ista žrtva

bila je pozivana u policiju na „informativni razgovor“, pozivom kojega su joj osobno uručili civilni policajci, a na kojem je bio nečitak potpis i nije bilo službenog pečata.

Otišla je na razgovor. Iz straha. Nekako istih dana, u središtu Zagreba, grupa vojnika poznatih po nesklonosti demokratskom razgovoru, izbacila je dotadašnje stanare iz stana. Onako, splitski. A tamo je TV-ekipa iz Švicarske odvedena u Loru, zbog „znatiželje“ nadležnih da cenzorski pregledaju spomenuti snimak (izbačena obitelj s djecom iz stana), a strani novinar je „malo“ namlaćen na proputovanju kroz Split, stanici za Sarajevo...

I tako dalje.

Svakoga dana se nebrojene ljudske sudbine ruše pod naletom samozvanih djelatelja neke njihove vlastite pravde.

Šačica koja se ne slaže s time, koja šalje kilometre faksova i apela premala je briga za one gore – oni imaju pametnijeg posla nego da se pozabave sitnim podanicima svoje vlasti kojima život izmiče u nasilju. Ali će zato, u srdačnom razgovoru s aktivistima za ljudska prava, ambasador istoimenog odjela pri Ministarstvu vanjskih poslova RH, zamoliti nazočne – uz opasku da on u konkretnoj zaštiti istih ne može pomoći – da ga obavještavaju o svojim dragocjenim podacima u kršenju ljudskih prava.

Jer, svaki puta se poneko od djelatnika državne vlasti zabezекne u tamo nekoj Evropi na pitanje dosadnih Evropljana, pa njima jadnima postane neugodno. Nemaju podataka.

Možda bi netko trebao objasniti da su pogriješili adresu. Kompletne podatke, naime, imaju oni koji ljudska prava krše. Sve to onda lijepo mora biti u nečijoj ladici, i ladicama po raznim ministarstvima. Kojima je na čelu predsjednik Vlade.

U međuvremenu, naša ljubljena TV prikazuje sjajnu britansku humoriističku seriju „Državnik novoga kova“.

Nakon koje shvatimo da i mi, u stvari, živimo u zemlji u kojoj je humor jača strana.

(Arkzin, 1994)

Na rubu pameti

Nakon, mjeseci čekanja i produljene neizvjesnosti za tisuće ljudi koji žive u strahu od najavljenih deložacija, ta je tema – usprkos davnim najavama – napokon, tek prije nekoliko dana, dospjela na dnevni red Zastupničkog doma Sabora.

Doista šteta što su tv-kamere izbačene iz sabornice. U suprotnom, biračko tijelo bi se još jednom uvjerilo kako su nam zastupnici uglavnom, svjesno ili nesvjesno, neinformirani kad su posrijedi ljudska prava.

Nakon što je Vlada nakon trogodišnjeg problema deložacija izradila svoj izvještaj, Odbor za predstavke i žalbe Zastupničkog doma konstatirao je slijedeće, posebno se pozabavivši spornim člankom 94. Zakona o stambenim odnosima: „Postupci su vođeni isključivo sukladno važećim propisima, a eventualno ukidanje članka 94. izazvalo bi u praksi veliki kaos. Nadležni bi trebali još dosljednije provoditi važeći Zakon i u postupcima iseljenja biti ažurniji i djelotvorniji”.

Na njihovu tragu uglavnom, u raspravi su bili zastupnici vladajuće stranke, pa će normalnom čovjeku koji shvati „poruku” citiranog Odbora, prisjesti i pomisao da se žali onima koji, na kraju krajeva, i jesu uzrok svemu. Opozicijski zastupnici pokušavali su u raspravi prizvati pamet, ali uglavnom bezuspješno, i cijela se priča završila na još jednoj tiradi Vladimira Šeksa o motivima onih koji su se useljavali u vojne stanove u ljeto 1991. godine, i zaključkom da Vlada što hitnije oblikuje konkretne zakonske prijedloge, nakon čega će tek uslijediti prava rasprava i odluke.

PRO

Evo tek nekih naglasaka: Borislav Bešlić, prognanik, kategorički je ustvrdio: „Odbijam bilo kakav vid iseljavanja iz stanova prognanika do povratka njihovim kućama”, napavši istovremeno „asocijacije koje s bore upravo za ta hajde nazovimo ljudska prava, koje nikada nisu spomenute ni jedno uselje-

nje prognanika, invalida, udovica...". Dr Željko Bušić: „Drugovi oficiri, velikosrbi s kokardom u srcu i zvijezdom na čelu, rukovode agresijom na Hrvatsku i istovremeno dijele stanove u Zagrebu i po Hrvatskoj. Oni to čine isključivo da bi nanijeli štetu hrvatskoj državi, hrvatskoj vlasti i hrvatskom narodu.(...) Da li su bili svjesni da im ta rješenja i te stanove uručuju neprijatelji Hrvatske i da su ta rješenja nezakonita?" Kazimir Sviben: „Za mene je aksiom da hrvatskim vojnim stanovima ima raspolagati HV i nitko drugi na svijetu, nikakav sud niti civilna uprava, nitko me neće razuvjeriti da je to pravilno". Vice Vučkojević: „Prosvjedujem protiv upotrebe riječi deložacija, koja je stvorena iz zlih namjera. (...) Pojedinaac nije sustav i nije red da se iznosi, pitat ću sve one samozvance za zaštitu ljudskih prava: zašto nikada nitko nije intervenirao kad je dragovoljac s četvero djece poslije zakazane treće deložacije, počinio samoubojstvo u, kojeg li paradoksa, Ulici Brune Bušića. (...) Ja sam jednom intervenirao za jednog hrvatskog policajca koji stanuje bez valjane pravne osnove. Ako je Ustavni sud na neki način stopirao iseljavanje protupravno useljenih, zašto bi morao iseliti hrvatski policajac? (...) Pravni poredak nije samo sudstvo, već gospoda i uprava, i u modernoj državi uprava ima daleko veću primjenu i daleko veću snagu nego sudstvo, sudstvo je ograničeno, a uprava je daleko šira". Marin Mileta: „Svako zaustavljanje iseljenja moglo bi grubo narušiti načela pravne države i otvoriti put voluntarizmu".

CONTRA

Predlažući reviziju svih slučajeva deložacija, ukidanje spornog članka 94. Zakona o stambenim odnosima (koji dozvoljava administrativno iseljavanje onih koji su u stanu bez valjanog pravnog osnova – što u većini spornih deložacija nije slučaj), Živko Juzbašić je, među ostalim, pitao: „Tko je dezavuirao predsjednika dajući mu krive podatke da se deložacije vrše na osnovu sudskih odluka?". Božo Kovačević, nakon čitanja (prekidan od predsjednika Doma) svjedočenja nekoliko žrtava: „Što je poduzeto protiv službenika i stambene komisije i onih koji su upadali u stanove i da li su za to imali ovlaštenja. Ako jesu, tko im je dao ovlaštenje da nasiljem rješava-

ju probleme koji se nasiljem ne mogu rješavati?" Boris Tepšić: „Da li je neko rješenje pravovaljano ili ne, to se može ustanoviti na sudu, neposrednim saslušanjem stranaka, davanjem svih dokaza i pokušajem da svatko zaštiti svoje pravo". Velimir Terzić: „Sablažnjava činjenica da se puno puta taj problem rješava pozivom na ideologiju ili pozivom na oružje". Mato Arlović: „Bez ikakvog pravnog osnova do 1994. useljeno je u 2301 stan. Za koliko je takvih stanova upravni organ izdao rješenje za deložaciju? (...) Kako to da se članak 94. primjenjuje na neke, a ne na sve? Kako to da se odredbe Zakona o stjecanju stanarskog prava i dalje na neke primjenjuju, a na najveću većinu ne? Neki još i sad stječu stanarsko pravo"; Snježana Biga-Friganović: „Alarmantno je neizvršavanje sudskih izvršenja za ponovo useljenje stanara koji su bili protuzakonito deložirani. (...) Zašto se nitko nije sjetio konfrontirati invalide Domovinskog rata s onima koji su se obogatili u ove četiri godine u Hrvatskoj? Onima koji su se debelo okoristili pretvorbom, koji su opljačkali Hrvatsku, nego se konfrontiraju sa sirotinjom kojoj su ti stanovi pitanje opstanka?" Vladimir Bebić: „Ona gospoda iz JNA lako su dijelila stanove. Oni su lako dijelili, a mi imamo drugi kriterij. Mi – lako uzimamo! (...) Dobro znate, najprije su letjeli pripadnici JNA, kao katapultom. Onda su letjeli Srbi, je li tako? Pa su naši snažni ljudi počeli tjerati žene van, pa smo onda tjerali prognanike, pa se odjedanput upalila lampica Hrvatima. Kažu, vidi boga ti, netko se usuđuje i našu vojsku tjerati iz stanova. Vidite koji je to kriterij, to je onaj redosljed – najprije Židovi, pa komunisti, pa su na red došli Nijemci, Došli smo na red mi, gospodo Hrvati!"

SUMMA SUMMARUM

Iz sučeljenih stavova, jasno je da je na dnevnom redu ponovo bila – ideologija. Kao i uvijek, i ovoga su puta u sabornici polovi ostali jasno podijeljeni – dok je opozicija pokušavala nešto objasniti, eksperti HDZ-a za lijepljenje etiketa lupetali su protiv svih onih koji su se usudili tražiti preispitivanje (ne)zakonitosti učinjenih proteklih godina od Ministarstva obrane i ostalih involviranih u cijeli problem.

Na kraju krajeva, naznačena je bila i prijetnja koju je Šeks nedavno, na okruglom stolu o deložacijama, neformalno izrekao: „Ako prihvatimo moratorij, onda će se on odnositi na sve deložacije, i na one sudske“.

I to jest njihova logika – nakon što je stvar uzavrela, nakon što se otkulo da „samozvanci i navodni zaštitari ljudskih prava“ krnje ugled Hrvatske,, da se vlasni ne dosjete gdje i tko je pravi krivac, i tko je doveo do točke vrenje nepopravljivoga, ponovo se posize za zamazivanjem očiju i pokušava nastaviti, sada u tišini, tamo gdje se stalo.

Naravno da cijela priča ima širi kontekst. U zemlji gdje se „divlje“ izbacivanje ljudi iz stanova, pljačka njihove imovine i ponižavanje, odvija uz blagoslov ministara samih, gdje se to divljaštvo izjednačuje sa sudskim odlukama, ili se sud čak bagatelizira, sve je moguće. Vidljivo je s koliko lakoće pojedini HDZ-ovci napadaju čak i Ustavni sud, vidljivo je s koliko lakoće lupetaju o pravnoj državi, a istodobno biraju i postavljaju suce po svom ukusu i mjeri podobnosti. Svjedoči tome i čitav niz mandatno „razrezanih“ novčanih kazni aktivistima zagrebačkih organizacija za ljudska prava, koji su svojim prisustvom u stanovima žrtava pokušali spriječiti, na kraju krajeva, hrvatsku sramotu koju su joj priuštili vladajući.

No, bez obzira na sve, naši stari su znali reći – ničija svijeća nije do zore gorjela.

Pravi čas za još jedno citiranje Bebića (Vladimira, ne Luke, jasno): „Znate li tko će zadnji biti deložiran? Predsjednik Tuđman. I njega će netko deložirati iz one kuće što ju je uzeo staroj Židovki. I on će doći na red“.

(Arkzin, 1995)

Mi bismo živjeli u samo demokratskoj, a ne najdemokratskijoj državi

Dvodnevni skup „Deložacije u RH – pravni, moralni i društveni aspekti“, održan početkom studenog u zagrebačkom hotelu Esplanade, u organizaciji Hrvatskog helsinškog odbora, imao je namjeru „okupiti na jednom mjestu različite pojedince i grupacije involvirane u ovaj izuzetno aktualni problem“, uz želju da problem deložacija bude razmotren cjelovito, ali „ne pretendirajući na nuđenje recepata i gotovih rješenja, želeći pripomoći u pronalaženju najboljih, optimalnih rješenja koja bi smirila razbuktale strasti umjesto mržnje, sile i oružja ponudili argumente“.

Okupljeni pripadnici nevladinih organizacija, te predstavnici oporbe (Budiša, Paraga, Pankreć, Pejnović, Degen...) i, s druge strane (a tu razliku nije poništila čak ni činjenica da se sve odvijalo za okruglim stolom) predstavnici vlasti, nisu se suglasili u stavovima, ma koliko taj skup otvorio prostora za drugo i drukčije mišljenje, važno ako ni zbog čega drugoga, onda zbog predstojeće rasprave u Saboru o problemu dugom tri godine: deložacijama. I još nešto, nakon isto toliko duge šutnje HRTV-a, taj skup se ipak našao na TV-ekranima državne televizije (dosadašnji skupovi u organizaciji HHO-a bili su – prešućivani).

Predstavnici vlasti – Vladimir Šeks, Ivica Kostović, Branko Babac, Petar Šale, Boris Koketi, te predstavnici Ministarstva obrane RH, svim su se silama upinjali da postupcima (sporno) nadležnih daju zakonsko opravdanje. Ostali su tvrdili suprotno, a učinak svega je negdje pri kraju drugoga dana rasprave, Slobodan Budak definirao ovako: „Nemoguće je o ovome govoriti bez svijesti da je uzrok svemu što nam se događa velikosrpska agresija na Hrvatsku i Bosnu, to je alfa svega. Međutim, to nikome ne daje za pravo da se radi ovako kako se radi. Šeks je politički najvažnija ličnost na ovom skupu, i ja znam da on ovdje zastupa stajališta najvišeg državnog autoriteta u RH. Ja, na žalost, ne vjerujem u promjene i mislim da je ovo jeftina i gruba takti-

ka vlasti koja je pritjerana uza zid da nešto poduzme i prizna što se događa. Tko će odgovarati za ovo dosad učinjeno gospodo? Vi ćete odgovarati! Ne može na čelu MORH-a ostati osoba koja je dovela do ovdje, pa ni Vi gospodine Šeks ne možete ostati na vašoj funkciji. Ovo je samo timeout! Hrvatska će ili u diktaturu, ili u vladavinu prava. A ovo nije put u vladavinu prava”.

ŠUŠKA ČUVA INVALID IZ ŠIROKOG BRIJEGA

Taj pesimizam imao je osnova, od samoga starta, u informaciji da je nekoliko dana ranije provaljeno u obiteljsku kuću S. Budaka u Karlobagu, i sjekinom ili nečim sličnim uništeno sve u njoj. Budak pretpostavlja da je tome razlog njegova izjava o „nestalim” (čitaj ubijenim) Srbima u TV-parlamentu, za što je Šeks rekao: „To je pretpostavka”. Valjda još od vremena kad su podnesene krivične prijave protiv „nepoznatih počinitelja”, a kad je Šeks bio državni odvjetnik!

A upravo o svojoj zaludnoj borbi za pravdu pričali su na skupu oni koji su istu sudbinu već proživjeli, ili im ona neposredno prijeli. Svi pozvani svjedoci, osim žene iz Vinkovaca, kojoj su najprije „uniformirane osobe” usred noći odvele muža, koji je zatim ubijen i njegov leš bačen ispred zgrade bolnice u kojoj je radio, a ona potom izbačena iz kuće bez ijedne svoje „krpice”, ispričali su svoje sudbine. I oni kojima su nasilnici upali u stan bež ikakvog rješenja, koje ni nadležni sudovi ne mogu izbaciti, i oni kojima su nasilnici naoružani, među ostalim, i famoznim rješenjima MORH a.

Okolo uredbi Vlade, na kojima se cijela priča temelji, pozicije su nepomirljive. Boris Koketi, zamjenik javnog pravobranitelja, je doduše, pokušao je cijelu stvar obraniti tvrdnjom da ni u jedno rješenje o privremenom korištenju stanova nije upisan datum useljenja, ali mu je replicirao odvjetnik Čedo Prodanović, upitom kako to da ne dovodi u pitanje zakonitost takvih rješenja, s obzirom da se ona mogu, po slovu Zakona, dodijeliti tek za stanove prazne od osoba i stvari. Uobičajeni način na koji se deložacije odvijaju – po rješenjima MORH-a za stanove koji nisu prazni – Pavle Kalinić, i sam invalid Domovinskog rata naziva – „oslobađanjem stanova”. Dodajući: „oslo-

bođeni stanovi" u 90 posto slučajeva ne dodjeljuju se invalidima. Primjer je i posljednja deložacija Nevenke Jednak i njene malodobne kćeri iz stana koji je dodijeljen izvjesnom Matiću iz Širokog Brijega, tjelohranitelju ministra Gojka Šuška. Taj, zasigurno, kao invalid ne čuva ministra! Kalinić ima i konkretan podatak – od 15 tisuća dosad dodijeljenih stanova, manje od 200 stanova dobili su invalidi! No, nije to sve – prema riječima odvjetnika Ranka Radovića, i u garsonjeri u kojoj je N. Jednak živjela prije nego što je 1991. godine zamijenila stan iz kojega je sad deložirana, živi djelatnik MUP-a, također izvjesni (slučajno?) Matić iz također (opet slučajno?) Širokog Brijega.

„HRVATSKO PRAVO JAČE OD MUSLIMANSKOGA“

Teza da se nagomilani problemi pokušavaju zamagliti konfrontacijom različitih frustriranih kategorija društva (izbjeglica, invalida...) razvila se u nekoliko pravaca – raspravu o etničkom čišćenju kao pozadini deložacija, o dirigiranju nekih krugova vlasti cijelom pričom, o manipuliranju brojkama i istodobnoj neviđenoj pljački društvene imovine od vladajuće kaste.

Drago Pilsel, član HHO, komparirajući osnovna kršćanska načela s onim što se događa, i zalažući se za to „da država mora biti u službi naroda, a ne obrnuto“, ustanovio je slijedeće: da se opet rabi kriterij podobnosti, i opet je na djelu strah, a u pozadini deložacija je ideja o stvaranju etnički čistih prostora. Vladimir Šeks se usprotivio tome, tvrdnjom da nema evidencije o etničkoj pripadnosti „žrtava“ deložacija, niti se o tome vodilo računa, ali je Pavle Kalinić podastro podatke – točno je da su ove godine u 82 posto slučajeva posrijedi Hrvati, kao što je točno da su tokom 1992. i 1993. godine deložirani uglavnom Srbi, ali njih danas više nema, pa su na red došli Hrvati.

Branko Babac, pučki pravobranitelj, također se oborio na te tvrdnje – etnicitet po njemu, nije uzrok deložacijama, ali gospoda koja to iznose nisu rekli konkretne podatke“. Ne vjerujući Kaliniću, i usprkos tome što mu funkcija nalaže da i sam raspolaže relevantnim podacima, tek tren potom izjavio: „Eto, imate slučaj Melkića koji je Musliman, koji treba biti deložiran iz stana u kojega treba useliti osoba hrvatske nacionalnosti kojoj su dva sina poginula u ratu. – Tko je jači u pravu na stan?“

Tko će stati pred invalide i prognanike i objasniti im da se „četnike“ (kako je „sporne“ stanare, koje se „po uredbama“ deložira, nazvao predsjednik glavom) neće izbaciti iz stanova, pitanje je koje muči predstavnike MORH-a. Petar Mrkalj, voditelj Suradnog centra HHO u Karlovcu vrlo se oštro suprotstavio takvim tezama, govoreći o nemogućnosti povratka u privatne stanove i kuće onih koji su nasilno iz njih izbačeni. „Izbjeglice nisu došli pljačkati, ali su bili upućivani da provaljuju u nenapuštene stanove, dok su vlasnici bili na poslu ili na tržnici. Oni koji su to poticali i dan danas su na vlasti, i u Karlovcu, i na republičkom nivou“.

BOGATA ZEMLJA PREPUNA SIROMAHA

No, unatoč nedavnom zaključku Predsjedništva HDZ-a da će „poštivati Ustav, zakone i sudske odluke“ (sic!), što je kao važno iznio Šeks, na karlovačko, nastavilo se i splitsko iskustvo. Predsjednik DOS-a Ivo Ožić naveo je podatak: 27 obitelji je u posljednjih godinu dana izbačeno iz svojih stanova, bez ikakvog pravnog akta. O svakom od tih slučajeva obaviješteni su Šušak, Laušić, Valentić i predsjednik Tuđman. Nadležni, međutim, poduzimaju toliko malo da se to može nazvati – ništa.

Ivo Banac problem deložacija vidi na političkoj razini, u prelamanju dvije osnovne teze u Hrvatskoj – je li ovo revolucionarno, ili pravno društvo i koji su rezultati svake od tih dviju opcija po višenacionalnu državu. Deložacije nisu eksces, kaže Banac, nego stav vlasti da „naši dečki“ moraju dobiti određenu zadovoljštinu, pa tako praktično imamo slučajeve državnog ili poludržavnog terora. Ako za primjer uzmemo Tursku i njihovo „humano preseljenje“, ustanovit ćemo da cijeli gradovi više ne postoje. Kakve su posljedice doseljavanja Hrvata iz BiH u Hrvatsku na dugoročne perspektive? „Moramo zagovarati građansko pravo za zavičaj. U suprotnom, ovo je tek početak drame koja nas udaljava od moguće demokratizacije“, pesimističan je Banac.

U toj drami, evidentna je i strateška i moralna greška nevladinih organizacija za ljudska prava koje kao da ignoriraju činjenicu da se ogromne svote troše na ministarske stanove i luksuz, što u ni jednoj zemlji koja je u

ratu, nije viđeno, tvrdi Bogdan Denić, uz zrnce satire: „Mi nismo siromašna zemlja, nego zemlja s puno siromaha.“ To potkrepljuju i podaci sociologa Gojka Bežovana, da je prije rata građeno prosječno 30 tisuća stambenih jedinica godišnje, a prošle je godine tek osam tisuća! Podatak da je i prije rata bio manjak od 100 tisuća stanova, govori dovoljno o sadašnjoj teškoj situaciji.

ONI NISU ODGOVORNI!

„Politički najvažniji čovjek“ na skupu, V. Šeks, tvrdeći da je skup pomalo zakasnio (valjda je HHO kriv zato!), ustanovio je da pri kraju da je ipak „povoljna klima između NVO-a i aktualne vlasti, kako se to recentno naziva“, ali da se moratorij na deložacije, kao dominantno trenutačno pitanje, može (pod uvjetom da ga netko progłosi), odnositi generalno na sve deložacije, pa i one sudske. Taj spretni manevar političara koji se, u međuvremenu, naljutio i priprietio Budaku koji ga je prozvao kao (su)odgovornog za situaciju, osujetila je Tereza Ganza-Aras rečenicom: „Nema moratorija na sudske odluke, jer se baš one trebaju provoditi“. Još je jasnije replicirao Ivan Zvonimir Čičak: „Moratorij na sudske odluke postoji već godinu dana, jer se one ne izvršavaju!“

Zaključiti cijelu priču o deložacijama najbolje se može riječima koje je izgovorio Vjekoslav Magaš, analitičar HHO: „Kao i mnoge druge stvari, i problemi s deložacijama posljedica su jedne neozbiljne, neodgovorne i nedovoljno promišljene političke strategije koja se daje odčitati iz bezbrojnih javnih istupa najodgovornijih čimbenika hrvatskog javnog i političkog života. Političko bukaštvo i jeftina demagogija u potpunosti su zasjenili rijetke glasove razbora i trezvenosti u promišljanju hrvatske države, glasove na tragu onih civilizacijskih standarda koji joj jedini mogu jamčiti istinsku integraciju u zajednicu civiliziranih naroda svijeta“.

Ili, Čičkovom definicijom: „Mi bismo živjeli u samo demokratskoj, a ne najdemokratskijoj državi“.

No, definicija Slobodana Budaka, s početka ovoga teksta, čini se realnijom slikom naše budućnosti.

(Arkzin, 1994)

Zar ste zaista za to glasali?

Hrvatska je, sad je to posve sigurno, država koja u svojem zakonodavstvu poznaje diobu svojih građana na građane prvoga reda i građane drugoga reda.

Sjetimo se Zakona o hrvatskom državljanstvu koji je, bez obzira što je Ustav propisao jednakost građana pred zakonom, ustanovio jedna pravila za pripadnike hrvatskog naroda, druga za one koji „nisu imali sreće“ da se rode kao Hrvati. No, dok se činjenica da u ovoj zemlji postoje vojni i civilni stanovi tek u praksi pokazala favoriziranjem civilnog stambenog fonda, čini se da će podjela građana sada dobiti i nove, zakonske okvire. Naime, još važećim Zakonom o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo, bila je onemogućena prodaja stanova koji su u vlasništvo RH prešli temeljem Uredbe o preuzimanju sredstava JNA i SSNO na teritoriju RH i Uredbe o preuzimanju sredstava bivše SFRJ u vlasništvo RH iz 1991. godine. Nećemo se na ovom mjestu baviti eventualnom valjanošću i ustavnošću spomenutih uredbi, no valja reći da je na taj način, svim stanarima u vojnim stanovima bio onemogućen otkup, bez obzira da li u njima stanuju nekoliko godina, ili nekoliko desetljeća. Za razliku od njih, nosioci stanarskog prava u civilnim stanovima, mogli su – uz razne olakšice, slijedom godina radnog staža, plaćanja gotovinom ili starom deviznom štednjom – postati vlasnici svojih „kvadrata“ koji život znače.

Nakon godina obećanja da će se problem stanara u vojnim stanovima napokon riješiti, nakon brojnih primjera bezakonja i nasilja koje je s blagoslovom vlasti, državne i vojne, počinjeno prema cijelom nizu obitelji u Hrvatskoj (deložacije, maltretiranja, tvrdnje s najviših pozicija vlasti da su u tim stanovima „četnici“ i „četnikuše“), napokon se u Saboru pojavio prijedlog izmjena i dopuna postojećeg Zakona, koji bi trebao uvesti reda i stanare vojnih stanova izjednačiti sa stanarima civilnih.

Na žalost, HDZ-ovska većina još je jednom prihvatila neprihvatljivo, i time Hrvatsku ponovo – ako se nešto ne promijeni do konačnog prijedloga Zakona – gurnula korak nazad na sigurnom putu udaljavanja od civilizacijskih standarda Evrope, na koju se, zna se, tako rado pozivaju.

ZA ŠTO JE GLASAO HDZ

Ono što novi prijedlog donosi, može se sažeti u nekoliko bitnih izmjena.

Dodani članak proširio je krug osoba koje mogu – prema uvjetima Zakona – otkupiti stan. Tako su se, uz vojne invalide Domovinskog rata, su-pružnike, roditelje i djecu usvojenika, pastorčad očuha, maćehe i usvojitelje poginulih, nestalih i zatočenih branitelja, našli i oni koji su stan dobili na privremeno korištenje odnosno u najam.

Također novom odredbom, zahtijeva se od nosioca stanarskog prava da zahtjev za kupnju stana donese osobno u roku od 30 dana od stupanja zakona na snagu, u suprotnom mu prestaje stanarsko pravo, te pravo na kupnju ostvaruje netko iz ranije navedenog kruga osoba. U obrazloženju se kaže da je riječ o stanovima koje su legalni stanari napustili, pa je stan dat na privremeno korištenje ili najam braniteljima ili prognanicima.

Nadalje, stanari koji stanuju u objektima „od interesa za Republiku”, u stanovima u poslovnim zgradama ili atraktivnim zgradama, i koji podnesu zahtjev za kupnju, moći će se nadati da će im se osigurati drugi odgovarajući stan do 31. prosinca 2000. godine, ali odgovarajući stan je onaj koji je u istoj općini ili gradu, „veličine jedna osoba jedna soba”.

Još je jedno ograničenje u prijedlogu – da se stanovi koji su uredba-ma preuzeti u vlasništvo Republike, mogu prodavati uz primjenu zakonskih uvjeta, ali da se izuzimaju od prodaje stanovi za službene potrebe, te oni koji su u manjim zgradama u atraktivnim zonama, što utvrđuje Vlada RH. Kriteriji, naravno, nisu poznati.

U članku 50a prijedloga, propisani su eliminacioni kriteriji za kupnju stana. Stan ne mogu kupiti, niti prenijeti pravo na kupnju, slijedeće osobe: pravomoćno osuđeni za krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava, pravomoćno osuđeni za krivična djela protiv RH, oni protiv kojih je pokrenut postupak za ta djela do pravomoćnosti presude, oni koji su sudjelovali ili sudjeluju u neprijateljskoj djelatnosti protiv RH, oni koji su izbjegli vojnu obvezu, i oni protiv kojih je pokrenut postupak za otkaz stanarskog prava do okončanja postupka.

Na kraju, važna je i financijska promjena – dosad se, naime, 100 posto novca ostvarenoga prodajom stanova vraćalo općinama i gradovima. Novi prijedlog glasi: 55 posto državnom budžetu, ostatak općinama i gradovima! Osim toga, smanjuju se dosad važeći popusti (tako je cijena četvornog metra povećana za 40-ak posto!), te se stan više ne može otkupiti starom deviznom štednjom.

POVRATAK RASNIH ZAKONA?

Saborska rasprava o prijedlogu, ponovo je pokazala da vladajućima uopće nije važno što misli bilo tko osim njih, te da se umjesto argumentima, barata optužbama i vrijeđanjima određene kategorije građana.

Milivoj Kujundžić je čak ustvrdio da se u raspravi „osjeća kao da se nalazi u međunarodnom sudu u Haagu i sluša riječ tužitelja“, a njegov kolega Marijan Jurić alias Propatria, priznajući da je i sam protupravno uselio u stan izjavio je, replicirajući Živku Juzbašiću koji je tvrdio da je prijedlog protuustavan i diskriminirajući po dio hrvatskih građana: „Znajte gospodine Juzbašiću da je proteklo mnogo vode Savom i mnogo hrvatske krvi koje su vaši sugrađani prolili“. Opozicija je bila drugog mišljenja, a rasprava je u jednom trenutku došla do same granice, jer je Vladimir Bebić, među ostalim, izjavio da je riječ o još jednoj konfiskaciji imovine zbog odmazde, i da je on taj prijedlog vidi „prije svega kao rasni i politički zakon“.

A činjenice su slijedeće – prijedlog Zakona, što su rekli i mnogi opozicijski zastupnici, apsolutno je protuustavan, jer stvari regulira protivno trećoj glavi Ustava RH o temeljnim pravima čovjeka i građanina, te protivno međunarodnim konvencijama koje je Hrvatska prihvatila.

Odredba kojom se omogućuje otkup stana – u slučaju da nosilac stanaškog prava zahtjev ne podnese osobno u roku od 30 dana – onima koji su u stanu na temelju rješenja o privremenom korištenju, dvojbena je iz više osnova. Javnost, naime, zna da su mnoge obitelji izbačene iz stana nasilno, a Ministarstvo obrane je, protivno Zakonu o privremenom korištenju stanova, davalo rješenja, iako ti stanovi nisu bili niti prazni, niti napušteni. Naprotiv, od osoba

i stvari stanove su „oslobađali” naoružani i uniformirani pojedinci, s pokrićem vlasti, sve donedavno, dok Ustavni sud nije prekinuo tu hrvatsku sramotu.

UVOĐENJE KOLEKTIVNE ODGOVORNOSTI...

Zamislimo slijedeću situaciju: iz stana je nasilno izbačena profesorica ruskog i poljskog jezika. Nešto ranije, izgubila je i posao. S djetetom je otišla, kao prava izbjeglica bez izbjegličkog statusa (sve su joj stvari, čak i knjige, opljačkane), privremeno u inozemstvo, kod prijatelja koji joj pomažu, jer u Hrvatskoj nema gdje i od čega živjeti. Povremeno dolazi, da bi s odvjetnicima provjerila u kojoj je fazi sudski spor – dosad su sve sudske presude u njenu korist, ali se svejedno – u „pravnoj državi” – ni jedna ne može izvršiti. U njenom stanu su, temeljem rješenja Ministarstva obrane, oni koji su ju nasilno izbacili. Tko će nadoknaditi njene troškove putovanja da osobno donese zahtjev? S obzirom na realnost koju su isticali saborski zastupnici – da je rok od 30 dana naprosto prekratak da bi svi uspjeli skupiti potrebne papire i osobno ih predati, pa će mnogi i zbog toga izgubiti stanarsko pravo – tko će financirati njen boravak u Zagrebu dok rješava administraciju? I, ako osobno ne podnese zahtjev, hoće li stanarsko pravo izgubiti bez sudske presude?

Kad se analizira predloženi članak 50a, kojim su eliminirane neke grupacije koje ne mogu otkupiti stan, i tu ćemo vidjeti poraznu sliku. Doduše, saborski zastupnici su se uglavnom složili s oduzimanjem toga prava onima koji su pravomoćno osuđeni za djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava, i ona protiv RH, ali – što s obiteljima tih osuđenih, koje su ostale živjeti, kao hrvatski državljani, u Hrvatskoj? Da li žena odgovara za muža, djeca za roditelje? Prijedlog je, naime, propisao čak da se pravo na kupnju stana ne može prenijeti na druge osobe, što – htjeli ili ne – u hrvatsko zakonodavstvo uvodi načelo kolektivne odgovornosti (također protivno Ustavu). A da se točno znalo što se radi, govori i činjenica da Ministarstvo obrane nije riješilo tisuće zahtjeva za prijenos stanarskog prava, čak ni u slučajevima u kojima je jedan bračni drug, nosilac prava, umro – prirodnom smrću, a ne uslijed rata na neprijateljskoj strani!

... I KONFISKACIJE!

Odredba da stan ne mogu kupiti ni osobe „koje su sudjelovale odnosno sudjeluju u neprijateljskoj djelatnosti protiv RH“, kao stvorena je za zloupotrebu, jer nije ničim ograničena. Tko, ako se sud ne spominje, odlučuje da li netko sudjeluje ili je sudjelovao u neprijateljskoj djelatnosti? Čime to dokazuje, i kome, ako je sud isključen?

Ista je stvar i s „dezerterima“. Netko tko je izbjegao vojnu vježbu, kako se u nas zove mobilizacija za rat, u zemlji čiji Ustav propisuje i pravo na prigovor savjesti, može – zajedno s obitelji – izgubiti stan. Bez obzira što za isto može odgovarati prekršajno ili krivično, pa je to – po HDZ-u valjda demokratsko rješavanje – u hrvatsko zakonodavstvo donijelo još jednu novinu – konfiskaciju imovine, kaznu koja nije, doduše, propisana ni Ustavom, ni krivičnim zakonom!

Ništa nisu bolje ni odredbe kojima je državi dano diskreciono pravo da određuje stanove koji su njoj „od interesa“ ili „za službene potrebe“. Kao što reče Živko Juzbašić, „koristeći se diskrecionim pravom, pojedinci od ministra do stambene komisije MO, kroz 12 mjeseci (toliki je, naime, rok u kojem nadležni zahtjev za kupnju moraju riješiti, op.a.) imat će dovoljno vremena da na osnovi političke i nacionalne podobnosti odrede kome će odobriti ili ne odobriti otkup stana, koji će stan ili zgradu proglasiti službenim stanom... što može poslužiti za daljnje tzv. meko etničko čišćenje“. Kad se još zna da je cijena otkupa povećana (popust za gotovinu sa 30 smanjen je na 20 posto), da se cijena etalonskog četvornog metra povećava od 1. lipnja za još 30 posto, da je ukinuta mogućnost otkupa starom deviznom štednjom, jasno je da je i niskim standardom to pravo ukinuto mnogima. No, očito je da državi treba novca. Računajući da će, bez ulaganja u gradnju novih stanova, smiriti strasti izbacivanjem i onemogućavanjem dosadašnjih stanara, useliti već nervozne invalide i borce, te da će „na mala vrata“ oteti gradovima i općinama dodatni novac za svoju vreću bez dna, sadašnja vlast i dizači ruku u sabornici, očito nemaju dilema. Prijedlog su, naime, prihvatili kao prvo čitanje zakona. Dileme ostaju jedino građanima, onima prvoga, i drugoga reda, u pitanju: zar ste doista za to glasali?

(Arkzin, 1995)

Imaš i nemaš

Svaki bi novinar, u normalnim okolnostima, slučaj Miloša Stojića, 60-godišnjeg (invalidskog) penzionera, ako mu novinarski nerv iole radi, dočekao s konstatacijom: „Sjajna priča!” Sjetit ćete se, riječ je o profesoru matematike iz Karlovca, kojega su početkom 1992. godine u tom gradu, iz stana u kojem je ostalo sve što je posjedovao – imovina, uspomene, desetljeća života – istjerali, i do dana današnjega, usprkos žalbama, molbama, tužbama, objanjima vrata, on je i dalje tamo gdje jest – na cesti, prepušten na milost dobrih ljudi i prijatelja koji mu se, uopće, usude ponuditi vlastiti krevet na neku noć mirnoga sna.

Usprkos svim nesrećama kojima svjedočimo, ako smo iole zaslužili kvalifikativ ljudi, teško je suočiti se sa Stojićem. Čak ako se i pokuša suzbiti emocije, ostat će realno-nadrealna slika čovjeka u tuđem kaputu i s tuđim šeširrom na glavi, čovjeka bez kuće i kućišta (a nije izbjeglička priča), koji će – tako uzaludno tražeći mrvicu pravde u navodno demokratskoj Hrvatskoj – stalno, između rečenica kojima priča svoje posljednje tri godine, govoriti: „Ne znam da li, u ovim okolnostima, kad se sve ovo zlo događa, uopće to i spominjati!”

INVALID 180 POSTO

Evo njegove biografije, u najkraćem. Bio je osmogodišnje dijete kad su mu Nijemci, u prošlom svjetskom ratu, ubili roditelje i braću, a on je svoju tadašnju samoću izbrojao sa 17 rana, pa i danas nosi šest komadića željeza u svome tijelu. Nakon tog rata komisije su ustanovile da je 80-postotni invalid, i s time je krenuo u život. Mukotrпно radeći i školujući se sam, završio je Pedagošku akademiju, pa potom diplomirao matematiku na PMF u Zagrebu. S ponosom i danas priča o generacijama učenika kojima je od bauka matematike svijet brojki približio bar do razumijevanja. Godine 1977. u (prometnoj) nesreći na poslu, ostaje invalid prvog stupnja u stopostotnom iznosu, sa stopostotnim tjelesnim oštećenjem. Ne bez gorčine, danas će

sam pobijati svoju matematičku svijest rečenicom: „lako je 100 posto najviše moguće, kad sve zbrojim, ja sam invalid 180 posto“.

Sve to ipak nije spriječilo nadležne da donesu rješenje kojim njemu, žrtvi fašističkog terora u Drugom svjetskom ratu, prestaje svojstvo civilnog invalida rata s 1. srpnjem 1992. godine. Na njegovu žalbu odgovora – još nema. No, umirovljeni profesor Stojić, nakon što u prosincu 1991. godine umire žena s kojom je dijelio život – a on je u to vrijeme u bolnici – nakon izlaska s liječenja (od prošlog rata svakodnevno pije „šaku lijekova“) siječnja 1992. godine, nalazi provaljen svoj stan, a na vratima piše „MUP Republike Hrvatske“.

I opet, Stojić će na ovom mjestu ponoviti retoričko pitanje „ima li smisla“ i – ispričati svoj put od vrata do vrata, tražeći pravdu, dok ga svisoka gledaju čak i Caritas i Crveni križ – koji traje duže od tri godine, dok se u njegovom stanu, iz kojega su opljačkane sve stvari, vrijedne 200 tisuća DEM (svoje uspomene, fotografije, danima je tražio po kontejnerima oko zgrade), mijenjaju stanari – svi s pokrićem „rješenja o privremenom korištenju stanova“ karlovačke Stambene komisije Ministarstva obrane RH.

Dok spava po parkovima, vagonima koji nigdje ne putuju, dok izgubljeno luta oko svoje ulice gdje ga presreću (i do danas neidentificirani) banditi s riječima: „Jebem ti srpsku mater četničku, sve ćemo vas zaklati“, i dok on izbezumljeno nudi svoj vrat vičići: „Evo kolji, ako misliš da ćeš neko dobro učiniti“ – nadležni rješavaju njegov slučaj.

NAJOPTIMALNIJA NEPRAVDA

I kažu: već spomenuta karlovačka Komisija za privremeno korištenje stanova, s potpisom Mije Laića, da je u taj stan smjestila prognaničku obitelj. Pa dalje (doslovno), u rješenju od 3. lipnja 1992. godine: „Kada se, uz pomoć UNPROFOR snaga, započne provedba VANCE-ovog mirovnog plana i prognanici započnu vraćati u svoja sela, tada će moći doći na dnevni red i povratak prognanika iz društvenih stanova. Do tad, a uvažavajući visok stupanj invaliditeta, molim za Vaše razumijevanje i strpljenje“.

Ta ista komisija, mjesecima je odbijala da Stojiću uopće izda rješenje

kojim je stan – protuzakonito, jer nije bio prazan i napušten – dodijeljen na privremeno korištenje. Tražio je to i Općinski sud u Karlovcu, i Upravni sud Hrvatske, ali – Komisija je, čini se, iznad svijuu, pa i sudske vlasti, pa nikome nije dostavila traženo.

U ožujku 1993. godine, Skupština općine Karlovac, rješavajući Stojićev dopis donijela je zaključak kojim odbija njegovu žalbu i „podržava” rješenje o privremenom korištenju njegova stana, koji je dodijeljen prognaniku iz Slunja. Obrazloženje je slijedeće: „Prognananci iz Slunja, obitelj S.I. uselila je u stan na adresi..., na temelju rješenja od 21.7.1992. godine, a na temelju obavijesti da je stan prazan. Kako je prijašnji korisnik stana Miloš Stojić u to vrijeme izbivao iz stana, očito smješten na nekom drugom mjestu, a s druge strane postradali prognanici nisu imali druge mogućnosti smještaja, doneseno je rješenje o privremenom korištenju stana – do mogućnosti povratka na za sada privremeno zauzeto područje. Stoga se podržava ovakovo rješenje, kao najoptimalnija mogućnost razrješenja nastalog problema”. Upravni sud Hrvatske uvažio je Stojićevu žalbu na to rješenje, usprkos činjenici da – „niti na dva traženja” – karlovačka Skupština općine, nije dostavila spis predmeta. U suprotnom Stojić bi, zbog gluhoće nadležnih karlovačkih struktura, mogao čekati do vijeka. Kao što, uostalom, i čeka! Kako, uopće, njegov problem shvaćaju razni čelnici, svjedoči i dopis kojega je krajem prosinca 1992. godine karlovačkoj Skupštini, predsjedniku Izvršnog vijeća i predsjedniku Komisije za privremenu dodjelu stanova, već spominjanom Miji Laiću, uputio tadašnji savjetnik u Uredu predsjednika Vladimir Šubat: „Mada najiskrenije dijelim sva ogorčenja s građanima Karlovca i okolice koji proživljavaju ljudi hrvatske nacionalnosti, jer sam i sam u razdoblju od 1945. odnosno od tzv. križnog puta hrvatskog naroda svibnja 1945. do demokratskih izbora prošao kroz mnoge tamnice i gubilišta i svojim očima gledao zločine nad pripadnicima hrvatskoga naroda, ipak, s nikakvom se diskriminacijom suglasiti ne mogu jer prvenstveno smo obavezni pitati se: kakav je tko, a ne tko je tko. Stoga, baš da je isti Miloš Stojić izražavao svoje opredjeljenje za ukletu Jugoslaviju, od koje smo se uz pomoć Božju i hrabrost hrvatskih junaka zauvijek oslobodili, ne bih mogao mijenjati to svoje stanovište.

Zato Vas, gospodine predsjedniče Izvršnog odbora općine i Komisije za privremenu dodjelu stanova, usrdno molim dvije stvari: da biste vratili Stojiću njegov stan i da biste angažirali hrvatsku policiju da se sve gore nabrojene pokretnine pronađu i njemu vrate.

Samo na taj način moguće nam je pokazati i pred svijetom dokazati da smo ljudi pravde i istine, i da je Hrvatska neopozivo opredijeljena za pravedan mir, kojeg nema bez ravnopravnosti, i za slobodu istinitu, koje nema ako svakom čovjeku nije priznato ono što mu u imovinskom i socijalnom pogledu pripada”.

BITI ČOVJEK

Usprkos sudu, dobrim namjerama pravdanim vlastitom žrtvom poput Šubatove i junaštvima protiv uklete prošlosti, usprkos tome što je Stojić davno, u jednom dopisu kazao: „Zločin koji se sistematski i organizirano vodi protiv mene neće smanjiti ni izbrisati zločine koje su doživjeli neki drugi ljudi, nezavisno od mene, već se time samo povećava i umnaža opće zlo, nesreća i stradanja...”, stvari stoje na istom mjestu – mrtvoj točki.

On, koji nema gdje spavati, koji se „potuca od nemila do nedraga”, bolestan i umoran, čak ne može ni do vlastitog novca pohranjenoga u hrvatskim bankama. Naime, i njegove su štedne knjižice – uz svu imovinu – ostale u njegovom stanu. Svaki puta na šalterima Zagrebačke, Privredne/Karlovačke banke, dočeka ga zid – nerazumijevanja, šutnje, nevoljkosti da mu se pomogne. A čovjek koji je imao sve, a kojemu danas ne daju (njegovu) ništa, taj novac – vlastiti! – upotrijebio bi da kupi pristojno odijelo namjesto onih koja su mu ukradena, da kupi novi šešir za ožiljke i rane na glavi koje je zaradio invalidnošću koja mu je zvanično ukinuta. Da se osjeća bar malo čovjekom, građaninom Hrvatske, bar u nečemu ravnopravnim.

Kad je već izbjeglica bez izbjegličkog statusa, invalid kojemu je invaliditet ukinut, nosilac stanarskog prava stana u kojemu stanuje tko zna tko, „vlasnik” sudske presude koja se ne može izvršiti, čovjek kojemu su prošlost uglavnom ukrali, a budućnosti uglavnom nema.

(Arkzin, 1993)

Ovo nije vrijeme poštenih i časnih ljudi

U ovoj našoj zemlji, svima su (pre)puna usta ljudskih prava – od političara velikih, do onih malih i najmanjih izvan „metropole“, pristiglih na vlast pomoću najednom pravovjernih stavova o državi, politici, ljudima i Srbima (namjerno odvojeno, nije stav autora, op.a.) i, naravno, ljudskim pravima.

Svi se, pritom, zaklinju i u pravnu državu.

Lažno, dakako, jer upravo ti, ljudi „od sustava“ (drugačije: sistemski ljudi), znaju tek kako da zaštite vlastite interese u bezakonju koje će progutati svakoga onog tko i pokuša reći – u zakonu, Ustavu, međunarodnim dokumentima itd. piše nešto drugo.

I lažu nam dnevno.

ILI SI POSLUŠAN, ILI SI PROTIV

Političari skupljaju poene iskorištavajući armiju ljudi pristiglih u metropolu ili na Mediteran iz tko zna kojeg ćoška prostora koji već poduže znamo samo iz geografskih karata ili starih i (uskoro požutjelih) razglednica s natpisom: „Pozdrav iz...“ Obećaju im povratak, mrtvo-hladno ih gledajući u lice i znajući da lažu, kad njima to ustreba zakazuju mitinge i tzv. prosvjede, jer – ZNA SE – ljudsku je nesreću i jad lako iskoristiti i kanalizirati u protest protiv bilo koga i bilo čega, bez obzira na uzaludnost neizostavnu u cijeloj priči.

U svemu tome, neće proći ni jedan interview s bilo kime od zvaničnika, koji će – uz već spomenuto – obećati pravovjernima i vraćanje ratne štete, i kaznu za agresora, i procvat Hrvatske, i pravnu državu, dakako.

A pravna država znači, među ostalim i to da se o njoj ne lupeta, nego da zakoni budu regulatori društvenog i privrednog života, i da u svemu tome ima nešto, bar malo, reda.

A sve što nam lažu, nama fizički neoštećenima ratom, nama invalidima, nama beskućnicima, nama mrtvima i psihički dotučenicima, nama seljanima i građanima lišenima prava na dostojanstveni život – ne samo zbog „onih

tamo" – A OVDJE SMO SVI MI „MI" (na drugoj su strani ONI) postaje prozirno kad se bilo čiji problem pojavi u redovnoj proceduri.

U isto vrijeme dok se protiv profesora demonstrira snaga države pa im se – po ovlaštenju svemogućega predsjednika – za slučaj neposredne (ratne ili druge) opasnosti po državu propisuje radna obveza po principu „ili si poslušan, ili si protiv nas", daleko od onoga što „narod" vidi i čuje, teče posve druga priča.

Koja pokazuje kako lažu.

Na jednom od ovdašnjih sudova, pojavio se sudski spor vjerovnika i „Vukovarske banke", razrušene i uništene, jednako kao i grad u kojemu je postojala. Činjenica jest da spomenuta banka, logikom negdašnjeg poslovanja, ostala dužna nekome nešto, a netko i danas duguje njoj. No, u ratnom požaru u Vukovaru, kao i sve ostalo što znači život, i bankovna dokumentacija je – zauvijek izgubljena.

Sve to, reći ćete, nije sporno. Ponovit ćete rečenicu koja vam je u uhu, jer je uvijek i svima opravdanje za sve: „Pa, rat je!"

Ta rečenica, međutim, ne rješava problem.

Tek ga stvara.

Kako, naime, mimo političarskih lažnih obećanja narodu o – čak – ratnoj šteti, objasniti da ni jedan sud u ovoj zemlji nema načina da se pozove na bilo koji propis koji jasno i decidirano kaže da je ovdje, u Hrvatskoj već tri godine rat?

„SVJEDOCI RATA"

Hrvatski Sabor, naime, nikada nije u Hrvatskoj, ni za najžešćeg rušenja gradova, proglasio ratno stanje. Dakle, htjeli mi to ili ne, po propisima, rata u Hrvatskoj nije bilo. Pa nema ni ratne štete koju ćemo jednoga dana, kad sve ovo prođe, naplatiti od Srbije, ili SR Jugoslavije, koga god.

Ne samo to. U konkretnom slučaju „Vukovarske banke", kad se više instance od suda zapitalo – kako, dakle, u nedostatku propisa, ustanoviti činjenicu rata, odgovor nadležnih bio je: „Utvrđite to pomoću svjedoka".

Zamislite sada: u sudnicu pozvani Vukovarci, odgovaraju na pitanja – jesu li u Vukovaru bile barikade, je li se pucalo, jesu li ljudi umirali od granata i metaka, jesu li tenkovi okružili Vukovar...

Da li bi bilo čudno ako se neki od pozvanih „svjedoka rata” priupita: „Gospodo, tko je tu lud?”

I nije isključeno da će pravnici – suci i odvjetnici – koji se usude tražiti pokriće za svoj profesionalni rad u propisima, završiti kao neprijatelji naroda i države, na spisku nepoželjnih, za razliku od onih koji su krojači i vinovnici lista podobnih.

Jer, u pravnoj državi neće se dogoditi da suđenje grupi optuženoj za terorizam traje usprkos činjenici da jednoga od optuženih iz grupe nema (zbog bolesti), i da se sud uopće ne obazire na tu činjenicu. Jer, odsutni će se valjda, kad ozdravi, pridružiti. Bez obzira što Zakon kaže i nalaže.

Istodobno će tadašnji republički (po staroj terminologiji) tužitelj, koji se „proslavio” gomilom nepromišljenih postupaka i propalih „pakovanja” optužbi, biti (demokratski, zar sumnjate?) postavljen na novo, slično mjesto u okviru institucije koja bi trebala štiti zakonitost i pravnu državu, i ljudska prava naravno.

A supruga aktualnog vrlo visokog dužnosnika napredovat će se s nižeg suda na viši, kako to jedan duhoviti odvjetnik kaže: „Struka ju je podržala jednoglasno”. Svi suci suda na koji je gospođa prešla glasali su protiv, osim jedne njene prijateljice. Jednoglasno je izabrana s jednim glasom „za”!

Naređenje odozgo, od autora lista podobnih umjesto stručnih, kojima je do pravne države upravo onoliko koliko ju sami poštuju kad su oni u pitanju – pljačkama državne i bivše društvene imovine, stanovima velike kvadrature, dijeljenjem sinovima i kćerima, unucima i prijateljima imovine koja nije njihova po Čaušeskovim principima, privatizacijama poduzeća koje nisu privatizacije, već kriminal, i to organizirani od strane – vlasti.

I tako dalje.

A laž je da su neuki u shvaćanju poštenja.

Jednom je prilikom, na sastanku na kojemu se raspravljalo o struci i novokomponiranoj moralno-političkoj podobnosti (a ZNA SE što je tu izgu-

bilo) jedan visoki državni funkcionar rekao drugome: „Mladi gospodine, ovo nije vrijeme poštenih i časnih ljudi“.

Problem je samo u tome što, dakle, svjesno nepošteni i nečasni postaju ona kasta koja će nama ubuduće vladati.

Koja će i činjenicu rata priznavati dok za to ima interesa, jer rat i izlika „hrvatskih interesa“ ionako su u igri dok ne napune svoje džepove i džepove svoj djece, i džepove svojih ostalih bližnjih i potomaka.

S njihove točke gledišta, nama usprkos.

S naše, budućnosti usprkos.

(Arkzin, 1994)

Savjesi će nam biti nesаница

Rat je, definitivno, ponajprije obračun između dotadašnjih prijatelja, dojučerašnjih susjeda s jutarnje ili predvećemje kave, a tek potom rat je oružani sukob između nacija i država.

U zemlji u kojoj su krivi svi oni koji su, bez svoje krivice, ostali manjinom, i gdje im čak i sa službenih mjesta objašnjavaju da su „pripadnici rizične grupe“, veća je vjerojatnost da te „rizične“ – u ovoj fazi rata – pogodi nečije nasilje, metak, grubost, nego geler granate iz nekog oružja.

I mnogi od onih koji se, u ružnom vremenu kad su „ljudska prava“ uglavnom tek misaona imenica, inače ne slažu s nasiljem prema ljudima druge nacije ili različite vjere, misle – ne treba štiti „četnikuše“ u stanovima u kojima su ih, u pravilu s djecom, ostavili njihovi muževi koji su otišli „preko“.

Kao da se, i u njihovim životima, ne krije već dovoljno tragedije u zemlji u kojoj neka osobna tragedija nije zaobišla nikoga.

PISMO NA KRIVOJ ADRESI

Slučaj o kojemu je riječ, neće dobiti ime i adresu, iz prostog razloga što strah u ljudi postaje sve veći, i sve ih je više sklonih ne govoriti naglas i rezignirano iščekivati – što će biti dalje.

U vrijeme kad je to bilo „normalno“, Hrvatica iz Hrvatske udala se za Srbina rođenoga u Bosni, odrasloga u Hrvatskoj. Brak, u kojem do danas postoji ljubav, donio je dvoje prekrasne djece, i napokon stan u Zagrebu, nakon silnih potucanja po provinciji, i godina službe u bivšoj JNA.

Neposredno prije rata, muž je našao drugi posao, koji je podrazumijevao neko vrijeme rada u drugoj republici tada jedinstvene Jugoslavije i dezaktivirao se, iz nekih vlastitih razloga, iz JNA. Počeo je rat, i on je ostao na spisku – bez obzira na sve – dugogodišnjih jugo-oficira, i – nije bilo povratka. Žena i djeca ostala su u Zagrebu, on u Bosni i život je, razdvojen, kao i mnogi drugi životi, tekao dalje.

Redali su se, uobičajeno, prijeteći telefonski pozivi. Žena je to zane-marivala. Onda su joj jednoga dana, policajci u civilu pokucali na vrata i ispi-tali sve detalje o njenu životu. Pa joj je istoga dana, kurir u uniformi, donio poziv da se idućeg jutra javi na „informativni razgovor“ u nadležnu policijsku stanicu. U strahu, naravno, otišla je.

Scena, već uobičajena u prijavama odborima za ljudska prava – okru-ženu policajcima, „okrenuli“ su joj mozak zavirujući u sivu moždanu masu: što misli, zašto je izdala domovinu udavši se ona, Hrvatica za Srbina... sve ono što nije drugo doli bezobrazno ulaženje u intimnosti nečijeg života, kreveta i emocija. No, to nije sve. Dok je bila zatočena u policijskoj stanici, zbog „nesuradnje“ koju nisu očekivali, dovedeno je i njeno dijete, od kojega je traženo da priča – protiv oca. Sve garnirano uz pokušaje (srećom, spri-ječene od nekog razumnog) primjene sile.

Na kraju se ispostavio i neposredni povod maltretiranju – prijava susje-da da je, na njenu adresu, stiglo pismo „odnekud“ od njenog muža. Pismo im je pokazala, susjed je tvrdio da je pismo stiglo iz Srbije, a oni su ionako već znali što u njemu piše – ništa osim intimnih stvari, tuge za djecom i njom, proklinjanja lošeg usuda, i nade.

NOVE ŽENE U CRNOM

Susjed je, inače, Srbin. Njegova kćer je, za razliku od supruga maltreti-rane, otišla u Srbiju i danas je pripadnik JNA, ne vojnik, ali stručna osoba u svom poslu. Kad ga je – nakon torture – junakinja ove priče upitala: „Susjede, zašto, i jeste li rekli za vašu kćer?“, uplašen je odgovorio da „oni“ to ne znaju, a da su ga pitali za nju, i on im je morao reći za pismo.

On misli da oni ne znaju za to. A riječ je samo o perfidnom instaliranju straha u ljude, u kojemu neki imaju nadu da se ne znaju baš svi trenuci njijo-va života, a drugi su – zbog sasvim normalnih stvari, izbora partnera s kojim se rađaju djeca i kojega se voli – već izgubili nadu.

Jer, oni sve znaju.

I ono što sami o sebi ne znate.

Danas će stradati žene koje su ostavili muževi. Sutra će stradati susjedi koji to prijavljuju. Ili oni koji baš ništa pod milim Bogom nisu skrivili, osim što su „krive“ nacije. Jer, velika većina onih kojima se krše osnovna ljudska prava nisu, bar u ovome času, Hrvati, već oni drugi. Ili Hrvati koji su se novoproglašenim bezobrazlukom vezali za nekog „nenašega“. Ili bivši komunisti (a oni to kao nisu bili). Ili bilo tko njima danas nepodoban. Čudesna statistika.

Nakon njih, na redu su ostali.

Hrvati.

A kad shvate da se i njih maltretira bez zakonskog razloga, da im leš može „plivati leđno“, da ih mogu prebiti, zatvoriti, prognati, lišiti dostojanstva – bit će kasno.

Tad će našim ulicama, kao što to danas već rade prognani Vukovarci i ostali, hodati žene u crnom koje će tražiti svoje nestale, ako im to vlast uopće dozvoli.

Nećemo slati pisma, jer će ih čitati „tuđe“ oči. Nećemo pričati telefonom, jer nas prisluškuju. Lagat ćemo se gledajući se u oči preko šalice kave, jer i zidovi imaju uši.

Jesmo li to htjeli?

Takvo vrijeme već živimo.

Samo što ćemo se, ipak, jednom zapitati: zar su oni koji su nadrljali prije nas, bili baš toliko krivi i loši?

A savjest će nam biti nesanica.

(Arkzin, 1994)

U ime naroda

„U ime naroda“ sudilo se u prošlom, jednomnom režimu. „U ime države“ sude danas, u demokratskom sustavu, skladnoj harmoniji različitih stavova usmjerenih ka općem boljitku hrvatskog pučanstva.

Kažu tako.

Na ničijoj zemlji, negdje između režima i sustava, između „tamnice naroda“ i „najdemokratskije zemlje na svijetu“ (i tako kažu) našao se čovjek čiju ćemo sudbinu upoznati. Sado Čehić, rođen u Istri, odrastao tamo, školovan tamo, od roditelja hrvatskih državljana.

Sado je, na žalost, rođen na krivom mjestu, u krivo vrijeme i valjda, kad tako kažu, pripadnik je krive nacije i zacijelo nema tek crvena i bijela krvna zrnca.

Zlokoban je po državu – prošli režim sudio ga je zbog uzgajanja biljaka marihuane, ovaj je to uzeo za zlo. Sado Čehić odslužio je svoj zatvorski dug bivšoj državi. Ovoj neće. Jer, ona ga neće.

Njegov je zahtjev za državljanstvom (popularno rečeno, domovnicom) MUP RH glatko odbio. Sado se požalio Upravnom sudu, ali je u međuvremenu, od istog MUP-a, u kolovozu ove godine (dok mu je tužba, od veljače čekala na red), dobio rješenje da mora napustiti državu Hrvatsku u roku od 30 dana, te da se ne može vratiti dvije godine.

Zakon, naravno, ne poznaje izgon vlastitog državljanina, ali – kao što rekoh – Sado, iako rođen u Hrvatskoj, i bez druge domovine, nije dobio od države priznanje da pripada njoj.

POLICIJA IZNAD SUDA

Sado se žalio na tu odluku. Na žalost, neprilično demokratskom sustavu, nadležni organ je isti onaj koji je donio odluku o izgonu, i – valjda zato – odgovorio na žalbu nije ni do danas.

Usred tog straha i nemoći pred silom i moći (ne zna se zašto je država

odlučila da ga otjera, jer nikakv postupak protiv njega, nakon onog spomenutog, maloljetničkog, nije vođen, čak ni za prekršaj). Sado napokon dobija odgovor na tužbu Upravnom sudu. Presuda glasi: „Tužba se odbija.“ U prijevodu: Sado nije dobio domovnicu, usprkos tome što – kako i sud kaže – ispunjava sve zakonske uvjete za primitak u hrvatsko državljanstvo.

Sud kaže: MUP može odbiti zahtjev za stjecanje ili prestanak državljanstva ako ocijeni da postoje razlozi od interesa za RH zbog kojih se taj zahtjev treba odbiti. „U tom slučaju – citira se – u obrazloženju rješenja o odbijanju zahtjeva za stjecanje državljanstva ne moraju biti navedeni razlozi za odbijanje zahtjeva. Kako iz stanja spisa proizlazi da su se u konkretnom slučaju stekle zakonske pretpostavke za primjenu navedenih odredaba članka 26. Zakona o hrvatskom državljanstvu (izvod iz kaznene evidencije i operativno izvješće), to ovaj sud ocjenjuje da su navodi tužitelja u tužbi neosnovani i neodlučni, pa stoga nisu doveli u sumnju zakonitost osporenog rješenja.“

Suhoparni pravnički jezik treba prevesti:

Kad MUP ocijeni da je nešto protiv interesa RH, to ne treba obrazložiti, jer se sud ionako neće usuditi preispitati policijske navode. Prevodimo dalje: policija, i njena diskreciona ocjena ne samo da je iznad građanina kao pojedinca, već je i iznad suda čiji suci bi, po Ustavu najdemokratskije zemlje na svijetu, trebali biti NEOVISNI. Ti isti suci (ne samo spomenutoga suda) izabrani su od vlasti (i tu se od režima do sustava ništa nije izmijenilo), koja postavlja i policiju, i isto tako, i još grublje, poslanicom ili ukazom, mogu otići ravno na cestu. I biti izdajnici i neprijatelji naroda. Dakle, slijediti sudbinu onih u čiju korist, usprkos zakonom propisanim argumentima, nisu presudili protiv samovolje i diskrecionih (pr)ocjena nekog segmenta vlasti.

A činjenica je da država u kojoj se suci boje vlasti i svoje vlastite savjesti, nije demokratska država. Što god tko o tome mislio.

PUT U SVIJETLU BUDUĆNOST

Sadu Čehića proglasili su državljaninom nepostojeće BiH, bez bliže naznake kojoj to republici, novokomponiranoj, pripada, samozvanoj ili onoj

nastaloj na prirodnom pravu naroda na samoopredjeljenje. Sado, rođen na krivom mjestu i pripadnik (ovdje i sada) krive nacije, trebao bi – ako ga uhvate – otići u Bosnu, onu muslimansku, gdje nikad nije bio, gdje mentalitetom ne pripada, i gdje su njegovi preci, tko zna kada i gdje, pripadali. Odakle su otišli. On treba, umjesto u budućnost, na put u prošlost.

Ako se kaže da su veći broj onih koji čekaju sudsku milost da postanu ljudi NEHRVATI (a na Upravnom sudu Hrvatske nalazi se oko 15 000 tužbi zbog državljanstva), i da je to način na koji država radi etničko čišćenje, izlažemo se opasnosti da nas optuže da smo tužibabe u vlastitoj zemlji.

A zna se da su najgori mangupi u vlastitim redovima.

Glupo pitanje, ipak, možda i neće biti tako glupo. Koji kriterij je da netko tko je suđen u režimu, bude neprijatelj u sustavu? Dok onaj drugi, isto režimski osuđenik, postaje vlast u sustavu.

Sustav je osudio režim. Ljudi iz režima su danas građani prvog reda među nama. Ovi, koji su neobrazloženi neprijatelji sustava, ionako neće biti s nama. I sudski ćemo ih istjerati.

Tad će, valjda, napokon doći svijetla budućnost. Zakonu i Ustavu usprkos.

(Arkzin, 1994)

Ustavu usprkos

U toku, i nakon hrvatske vojne akcije „Oluja“, Hrvatsku je napustilo – prema većini izvora, čak do 200 tisuća ljudi, po hrvatskim zvaničnim izvorima oko 120 tisuća Srba. U isto vrijeme, tisuće Hrvata iz Vojvodine (pogotovo Srijema), te Bosne i Hercegovine, napustile su svoje (također) stoljetne domove, i stigle u Hrvatsku, dočekane obećanjima hrvatske vlasti da će im se pomoći da otpočnu novi život. Već danima, pak, traje drama „Babinih“ izbjeglica u Vrginmostu, koji se odbijaju – usprkos garancijama sigurnosti i obećanoj abolaciji bosansko-hercegovačke Vlade – vratiti u Veliku Kladušu, i žele ili ostati u Hrvatskoj, ili (većinom) otići u treće zemlje.

TKO SMIJE (OVDJE) ŽIVJETI?

Dok su Srbi, po aktualnim kazivanjima hrvatske vlasti, otišli dobrovoljno i ponijevši pokretnu imovinu (pa to isključuje, valjda, optužbe za pljačku koje stižu na hrvatsku adresu posljednjih dana?), otklonili poziv da ostanu kao lojalni građani Hrvatske (reče predsjednik usred vožnje modificiranim plavim vlakom: „sretan im put!“), Hrvati iz Banja Luke i Vojvodine su dobrodošli, a za velikokladuške izbjeglice, „ne dolazi u obzir da ostanu u Hrvatskoj“. Ili, kako je to – (da li samo?) na njihovom primjeru – zorno objasnio potpredsjednik Vlade RH Bosiljko Mišetić, „Hrvatska ne želi primarno da u njoj žive ljudi koji pripadaju drugom narodu“.

No, ako se ljude i može seljakati i primoravati da ostavljaju sve što su tad živjeli, ostaje činjenica da je „tamo negdje“ u ishodištu njihova izbjeglištva, ostala njihova imovina. A svi ustavi – dakle, i hrvatski, i srpski (jugoslavenski), i bosansko-hercegovački, kažu – privatno vlasništvo je nepovredivo.

Pod pretpostavkom uspostave koliko-toliko normalnog života na prostorima čije vlasti vlastite građane šalju tamo negdje gdje, navodno, pripadaju po logici krvi i porijekla, trebale bi se potpuno bez ikakve pravne valjanosti pokazati bespredmetnima razne pismene izjave kojima su pro-

gnani Hrvati (s izuzetkom onih koji su na vrijeme svoje kuće i imanja zamijenili s pripadnicima druge nacije iz Hrvatske), izbačeni iz svojih domova, svoju imovinu „dobrovoljno“ ostavili nekim navodnim državama i njihovim „vlastima“. Tako su se ispostavili sretnicima oni koji su, preduhitrivši lokalno „konačno rješenje“ pitanja vlastite nacije, zamijenili kuće u Bosni i Hercegovini i Vojvodini za kuće u Hrvatskoj, ili obrnuto, pa čak i kad znamo koliko su problema novopridošli Hrvati iz tih krajeva imali da pravno uredi svoje imovinske odnose.

S imovinom Srba otišlih iz Krajine, stvari su nešto kompliciranije. Ono što je drugdje, u Srbiji i dijelu Bosne i Hercegovine koji kontroliraju bosanski Srbi, ipak onkraj zakona, ovdje – bar tako se sluti – nastoji se – ozakoniti.

KONFISKACIJA

Valjda pretpostavljajući da se većina izbjeglog srpskog stanovništva neće vratiti, vlast se već potrudila da najavi scenarij popunjavanja ispraznjenih prostora. Predsjednik je, tako, u svom govoru u Karlovcu, izjavio da treba smjestiti tisuće hrvatskih prognanika u krajiške „kuće i imanja koja su ostala, jer su ona na hrvatskoj zemlji, vlasništvo hrvatskog naroda i hrvatske države“. Istoga dana, 26. kolovoza, u dnevnim novinama osvanula je izjava Drage Krpine, predsjednika Odbora za mirnu reintegraciju „da će se u saborskoj proceduri uskoro naći uredba kojom bi se regulirao prijelaz imovine izbjeglih Srba u državno vlasništvo Republike Hrvatske“.

Namjere su, dakle, očite, pogotovo kad se tome dodaju pitanja novinara-bojovnika na press-konferencijama u stilu hoće li se otišlim Srbima ograničiti rok za povratak u (da li?) domovinu.

No, raščlanimo zakonski okvir za priču. Ustav RH, u svojoj Trećoj glavi, u članu 14. kaže:

„Građani RH imaju sva prava i slobode, neovisno o njihovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama.

Svi su pred zakonom jednaki“.

U članu 48. Ustav je jasan: „Jamči se pravo vlasništva“;

Postoji tek jedna mogućnost ograničenja, propisana članom 50. Ustava: „Zakonom je moguće u interesu Republike ograničiti ili oduzeti vlasništvo, uz naknadu tržišne vrijednosti.

Poduzetnička se sloboda i vlasnička prava mogu iznimno ograničiti zakonom radi zaštite interesa i sigurnosti Republike, prirode, ljudskog okoliša i zdravlja ljudi“.

Interes Republike je uvijek, doduše, teško definirati, i on doslovno ovisi o voluntarizmu vladajuće garniture. No, priznat će čak i najkrući tumači slova zakonskih i ustavnih odredbi da bi se teško „interesom“ moglo nazvati oduzimanje vlasništva tisućama ljudi koje, nota bene, država štiti čak i posebnim propisima o položaju nacionalnih manjina. Eventualna logika „oko za oko, zub za zub“, jer se to događa u Hrvatima u, primjerice, Banja Luci, značila bi izjednačavanje hrvatske vlasti s nasilništvom vojne hunte u Karadžićevu svijetu.

Usput, valja voditi računa i o tome da poneki među dojučerašnjim stanovnicima Krajine imaju i rođake u „ostatku“ Hrvatske, pa bi se najavljenom uredbom, praktično, i njima oduzela imovina na koju imaju pravo, bilo direktno vlasništvom, ili nasljeđivanjem. Dok propisanu tržišnu vrijednost nitko ne spominje! Eventualna ratna šteta i njena naplata, s druge strane, podrazumijeva ratno stanje (koje u Hrvatskoj nikad nije proglašeno), te obveznika državu, a ne građanina koji je nevina žrtva rata, ili eventualno krivac jer je svoj glas dao gospodarima rata.

Drugim riječima, bila bi to konfiskacija srpske imovine u Krajini. Dakle, upotreba instituta kojega hrvatski Ustav – ne poznaje!

Naravno, kvaka 22 tu se pojavljuje u obliku – domovnice. Tko nema taj čarobni komadić papira, ne može ništa – niti prodati svoju imovinu, niti putovati, niti vratiti se ako je otišao...

Ustav RH, u svom članu 9. stav 2, kaže: „Državljanin Republike Hrvatske ne može biti progнан iz RH niti mu se može oduzeti državljanstvo, a ne može biti ni izručen drugoj državi“.

Ako se suglasimo sa stavom hrvatske vlasti da krajiški Srbi nisu prognani, nego su otišli dobrovoljno (pa tu vlast nema mrlje na savjesti), Ustav zabranjuje da im se – državljanstvo oduzme. Nepovjerljivi će tu izvući argument: „da, ali oni nemaju domovnicu“. Točno. Međutim, ako znamo da je domovnica tek komad papira, državna potvrda da je netko državljanin (pa time ima tek deklarativan – dakle potvrđuje, a ne konstitutivan, dakle ne uspostavlja neko stanje, karakter), onda ćemo za one koji su stoljećima živjeli na hrvatskom tlu, i koji su (kao i svi mi) imali ranije državljanstvo SFRJ, te nakon Ustava SFRJ od 1974. godine i republičko hrvatsko, morati na umu imati i slijedeće: Zakon o hrvatskom državljanstvu, u prijelaznim i zaključnim odredbama, u članu 30., kaže: „Hrvatskim državljaninom smatra se osoba koja je to svojstvo stekla po propisima važećim do dana stupanja na snagu ovog zakona“, a u obrazloženju koje slijedi kaže se da se ne mijenja „državljanin status osoba koje su državljanstvo stekle, odnosno imale ga po propisima važećim do 8. listopada 1991. godine“, te im „državljanstvo može prestati samo po odredbama Zakona o hrvatskom državljanstvu“. Tu je Zakon predvidio slijedeće načine prestanka: otpustom, odricanjem (za osobe koje imaju dvojno državljanstvo, pa se jednoga odriču) i po međunarodnim ugovorima. Za otpust je, naravno, neophodna volja državljanina i njegov zahtjev, a ne volja države.

KONAČNO RJEŠENJE – ZA KOGA?

Hrvatska će država, dakle, u slučaju da donese uredbu koju je najavio Krpina, a predsjednik ju ovih dana srčano i politički opravdavao, pogaziti vlastiti Ustav – oduzeti državljanstvo desecima tisuća svojih građana, izvršiti konfiskaciju njihove (stoljećima stjecane) imovine i svrstati u red zemalja koje ne poštuju instituciju privatnog vlasništva! Bit će to posljednji korak u, već i dosad spornom, ograničavanju vlasništva – igrom s domovnicama mnogi su građani i dosad bili spriječeni da raspolažu svojom imovinom, pa čak i da – nasljeđuju.

Za one koji ovih dana sebe i vlastitu umrtvljenu savjest tješe rečenicom

da su „Srbi ionako, sami, vlastitom odlukom, otišli“, da ne spominjem opaske o „roku za povratak“, opet slijedi konstatacija da ne znaju vlastiti Ustav, nadzakon koji obavezuje sve i svakoga. U članu 32. stavak drugi, naime, taj dokument kaže: „Svaki građanin Republike ima pravo, u bilo koje doba napustiti teritorij države i naseliti se trajno ili privremeno u inozemstvu i bilo kada se vratiti u domovinu“.

Osim, naravno, ako konačnim rješenjem ne namjeravamo oduzeti domovinu (čitaj: državljanstvo), jer „Hrvatska primarno ne želi da u njoj žive ljudi koji pripadaju drugom narodu“.

Što, uz sve dobre namjere, i dobrohotne izjave, i Ustavu i međunarodnom pravu usprkos, htjeli mi to ili ne, ipak miriše na – genocid.

Ali (nota bene), tko će sutra pripadati drugom narodu?

(Arkzin, 1995)

Za budale zakon ne vrijedi

Koliko vrijede sudovi u Republici Hrvatskoj i njenom navodnom pravnom sistemu?

Malo.

Svatko ih može, naprosto, ignorirati.

I kad se, iz poslom zatrpanog suda, iz pera nekog egzistencijalno nesigurnog suca (hoće li mu netko zamjeriti suđenje po zakonu i činjenicama, redovno je – pa bilo i podsvesno – pitanje), napokon odbije presudu, pa potom dočeka i potvrda višega suda ako postoji žalba, svar nije okončana.

Počinje najteži dio priče – izvršenje.

Tako stotine ljudi u gradovima pravne zemlje Hrvatske čekaju povratak u stan, iz kojega su izbačene bez stvari i bilo kakvih prava, najčešće uz vrijeđanje i, ponekad, i fizičke obračune. Ti podstanari kod prijatelja i rođaka, podstanari bez nade za povratak u svoje (i sudom dokazano) vlasništvo, građani su drugoga reda.

Bez obzira na sudove i domovnice, bez obzira na jednakost građana u ovoj našoj zemlji, nacija je njihov prvi problem.

Druga vojska onih koji se potiho, uz sudsku pomoć i nemoć, bore za svoja prava, oni su koji su, iz nečijeg prohtjeva i pozicije moći, otpušteni s radnog mjesta. Bez razloga.

U toj grupi građana drugoga reda, nalazi se i Mirjana Cikuša, do 1990. godine zaposlena kao tajnica Osnovne škole „Granešina“ u zagrebačkoj Dubravi. Tada ju se tereti za disciplinski prekršaj koji rezultira otkazom, te slijede dugotrajni sudski postupci.

Na osnovu pravomoćne presude, trebala je biti vraćena na posao, no nadležni u školi presudu nisu proveli, nego se rastegao izvršni postupak, zbog žalbi škole s tvrdnjama da Mirjana Cikuša nije došla na posao kad su je zvali, odnosno da je zaposlena na drugom radnom mjestu.

Sve je to, naravno, netočno. Ipak, u toku izvršnog postupka, direktor

škole Radoslav Dragobratović poziva ju da dođe na posao, pa potom – iz nepoznatih razloga – odgađa poziv za 21. rujna 1992. godine. Ona dolazi na ulaz škole, ali ju domar i neki od prisutnih nastavnika sprečavaju da uopće uđe u zgradu, vrijeđajući je i prijeteci. Ona sve prijavljuje Policijskoj stanici Dubrava, ali nekoliko dana potom, stiže novo iznenađenje. Spomenuti ravnatelj škole je, zbog navodnog nejavljanja na rad, donio odluku o prestanku radnog odnosa Mirjani Cikuši, te je ona ponovo, drugi put u dvije godine, prisiljena pravdu tražiti na sudu.

PETICIJA PROTIV SUDA

U isto vrijeme, paralelno u školi traje skupljanje potpisa za peticiju protiv povratka Cikuše na posao. Od 39 zaposlenih (ne računajući osobu koja radi na Cikušinom mjestu, ali bez propisane stručne spreme i iskustva, pa je čak i Prosvjetna inspekcija naredila da joj se prekine radni odnos – ali, koja je vodila zapisnik sastanka na kojem je peticija raspravljana), ispod rečenice: „Izražavam svoj prosvjed zbog mogućeg povratka Mirjane Cikuše na rad u školu 'Granešina'", svoj potpis stavilo je devet nastavnika, od kojih su čak četiri člana Školskog odbora, autora cijele priče.

Cikuša dobiva sudske odluke, Prosvjetna inspekcija piše zapisnike i naređuje školi da provede sudske odluke, no uzalud. Naglašavajući da je sve djelo pojedinaca koji se ne obaziru na Ustav i zakone, na sudove i pravnu državu, gospođa Cikuša se obraća i Uredu predsjednika RH, Ministarstvu prosvjete, Ministarstvu socijalne skrbi, sindikatima...

Uzalud.

DOKAZIVANJE VOLJE ZA RAD

Fizički i psihički slomljena, korisnik socijalne pomoći, do danas – kaže – nije izgubila nijedan sudski spor, ali ništa nije ni dobila od presuđenoga.

Uz tomome dopisa koje je Cikuša slala raznim ministarstvima, našlo se i rješenje Inspekcije rada grada Zagreba, koja je direktoru škole naredila

odgodu drugog otkaza Mirjani Cikuši, i njeno hitno vraćanje na rad. Potom to rješenje poništava Ministarstvo rada i socijalne skrbi, koje odbija njen zahtjev za zaštitu prava i, uopće ne vodeći računa o tome da ona nije vraćena na posao ni po prvoj SUDSKOJ presudi, pametno zaključuje: „Ako radnik stvarno želi da radi i u tome je uporan, postoji mogućnost dokazivanja da je u tome bio spriječen, pa se to odnosi i na ovaj slučaj”.

Nazdravlje!

U međuvremenu, škola i njen ravnatelj škole kažnjeni su prekršajno novčanom kaznom zbog toga što na mjestu oko kojega se spore s Cikušom radi osoba koja ima nižu stručnu spremu od propisane i što ni na zahtjev Prosvjetne inspekcije nisu ispunili zabranu rada takvoj osobi.

U toku je i krivični postupak zbog nevratanja na posao protiv škole i njena ravnatelja, te krivični postupak protiv školskih službenika koji su ju, kako tvrdi, spriječili u ulasku u školu kad se direktor napokon udostojio da ju pozove, kao što je to tražila sudska presuda.

I usput, nije naodmet naglasiti da su sudski troškovi ove maratonske nepravde mjerljivi tisućama njemačkih maraka.

Kad bi razni direktorčići koji se oglašuju o odluke pravne države to plaćali iz vlastitoga džepa, ovakva i slične priče bile bi nemoguće.

Ovako, caruje izreka da za budale zakon ne vrijedi.

Pa ni odluka suda.

Pogotovo za neke, one spominjane, građane drugoga reda.

(Arkzin, 1994)

Kafina jama

I vrhovništvo zna za Gospić!

Od Gospića ka Karlobagu vodi velebitska cesta, i mora se proći kroz Brušane. Putnici namjernici, koji nisu proživjeli rat u tome gradu, uz ostale ružne ratne priče ne znaju ni onu iznutra – da se voze cestom mrtvih ljudi, čiji nestanak nitko navodno ne primjećuje, o kojemu se ne priča, i koji ostaje tamo gdje su ga – oni koji su odgovorni – i ostavili da počiva (za razliku od ljudi): u Katinoj jami, nedaleko Brušana, četiri kilometra od glavne ceste, do koje se stiže cesticom kroz Staro Selo.

Dugi spisak ljudi, spisak kojega je mučno čak i ispisati na ekranu ispred sebe, dosad je najkompletniji. Prije dvije godine, iako u neskladu sa samim sobom, sada pokojni *Slobodni tjednik* iz pera tadašnjeg *Danasovog* (ali ne ovog!) novinara objavio je prvi spisak i tekst. Otad se šuti.

Oni koji imaju pristup medijima, kažu – ti (uglavnom) Srbi, bili su snajperisti. Vlast je njihov „nestanak“ ocijenila kao jednu od najuspješnijih ratnih operacija na ličkom frontu.

DOBRO SU, SAMO IM JE MALO HLADNO

A ti snajperisti, koji su i danas u mislima nečiji najbliži, najbrutalnije su pobijeni. Tridesetak tijela, napola spaljenih, nađeno je na tad već „ničijoj zemlji“. Neki nikad nisu identificirani. Beogradska televizija imala je udarnu vijest, naša se nije osvrnula na nju („četnička propaganda“), a ljudi više – nema. Zauvijek.

Gospićani koji se uopće, šapatom, usuđuju progovoriti, za razliku od onih koji sramotno šute i ne znaju ništa, kažu – kraj 1991. godine, bio je kraj i za Srbe u Gospiću, i one koji imaju veze (bračne ili druge) s njima. Pokupljeni su, po unaprijed napravljenom spisku žene koja i danas hoda Gospićem s počastima učesnika domovinskog rata, u kamione i odvoženi u nepoznato. Noćima. Trojica koja su pokušala pobjeći, ubijena su na cesti; i pokopana

u nepoznatom, jer tamošnja sutkinja koja je obavila „uviđaj“ nije dozvolila rodbini da preuzme ubijene, s leđa ubijene.

O sucima i tužiteljima nitko s tog suda nije progovorio. Jednoga je od njih čak i hrvatski Sabor razriješio dužnosti jer „pet dana nije dolazio na posao“. Po zakonu, jer po zakonu je i po zdravoj pameti da mrtav čovjek ne može u sudnici dijeliti pravdu. Tadašnji ministar pravosuđa o svojim nestalim sucima i tužiteljima, nije rekao ni riječ. Tadašnji (još jedan od riječkih Hrvata) savezni funkcionar, na upit jedne porodice koja je tražila svog nestaloga člana kazao je: „Oni su dobro, samo im je malo hladno“. Kao da u velebitskoj jami, metrima pod zemljom, i može biti drugačije!

Ministar unutrašnjih poslova, tadašnji također, uhapsio je jednog čovjeka, iz vrha tadašnje gospićke vlasti, ali ga je pustio, navodno pod pritiskom samih Gospićana. Istraga nije nastavljena.

ZATVOR JE BIO SPAS

Tadašnji saborski zastupnik iz Gospića, pokušao je sve imputirati Paragi i HOS-u, državni odvjetnik se nije oglasio, današnji veliki demokrat iz sukoba s vladajućom strankom šutio je tad, a šuti i danas, iako ga prati fama da je vezan uz tajne i javne, stare i nove policijske službe. Jedan od ljudi iz hrvatske vlasti, cijelo ovo vrijeme, nije pokrenuo ništa zbog vlastite ubijene sestre, Hrvatice, koja je bila ubijena zbog dugogodišnjega braka s mužem Srbinom.

Preživjeli iz te mrtvačke gospićke kasne jeseni kažu: „Tko se tad dočepao zatvora, dobio je batine, ali je ostao živ“.

Kažu, nakon noći s 15. na 16. listopada, odvodili su ljude i danju. Nitko nije ništa vidio.

Jedan srpski političar u Hrvatskoj očajnoj je obitelji rekao: „Imam pouzdane informacije da su ih ubili martićevci“.

I na tome je ostalo. Dokle?

I je li to neka nova „hrvatska šutnja“ i može li se ratom opravdati baš sve, i možemo li pristati na amneziju nametnutu od onih koji su krivi?

(Arkzin, 1996)

Doviđenja u novom filmu o novom Bušiću!

Mjesto događanja: Split, kojega je tad doista slobodna *Slobodna Dalmacija*, perom bivšeg njenog novinara zvala Osijekom na moru, zbog sličnosti u „crnoj dimenziji života” – ubojstva ljudi, tad većinom srpske nacionalnosti, u ta dva grada, koja su – po tradiciji – svrstavana u rubrike počinitelj nepoznat. U međuvremenu, dotične novine „oslobođene” su po vukovarskom receptu, i cijelu je priču prekrilo mrak i šutnja.

KRONOLOGIJA ZLOČINA

Tadašnja kronologija glasi ovako: pukla je glasina da vlasti privode civile u vojnu bazu Loru, gdje ljude muče i maltretiraju. Slučaj hapšenja braće Gojka i Uglješe Bulovića, u lipnju 1992. godine, koji je završio smrću Gojka (obdukcija u KBC Split pokazala je da je smrt nastala uslijed premlaćivanja u Lori – no postupak protiv počinitelja je – obustavljen!), bio je tek početak priče. Na identičan način skončali su tih dana i Nenad Knežević i Dalibor Sardelić (Hrvat i borac HV-a). Splitska i ina javnost zasuta je potom i drugim crnim informacijama – Ivan Nedeljković izrešetan je pored kombija parkirana kod hotela „Lav”, Špiro Pokrajac nađen je ubijen na obali, a slučaj ubojstva (veljača 1992.) supružnika Đorđa i Vesne Gašparević iz Žrnovnice kod Splita, mnoge je podsjetio na poznati „slučaj Zec”. Njihovi iznakaženi leševi nađeni su na smetlištu pokraj Žrnovnice.

Novine, pokojna *Slobodna* sa svojim (sad bivšim) novinarima Zvonimiro Krstulovićem i Borisom Dežulovićem (autora usporedbe s Osijekom), objavile su niz napisa, tadašnji saborski zastupnik profesor dr. Nikola Visković budio je svojim intervjuima uspavanu javnost, i ritam zločina je zaustavljen.

U svim spomenutim slučajevima, međutim, i više nego dvije godine kasnije, zajednički je nazivnik i dalje – počinitelj nepoznat.

NEPOZNATI POČINITELJI POGINULI NA RATIŠTU

Kriminalisti znaju: što je više vremena prošlo, manja je vjerojatnost nalaženja počinitelja. Na novinarski upit dokle je stigla istraga u slučaju supružnika Gašparac, prva je reakcija bila – iznenađenje što to nekoga zanima gotovo tri godine potom. Drugo, svuda zid šutnje „u interesu istrage“. Tek vrlo ljubazna informacija iz Državnog odvjetništva da istraga i dalje traje, policija radi, vještačenja su obavljena, ali sve je ostalo na pretpostavkama.

Zna se da su supružnici odvedeni iz kuće, da pas njihove djece pobjesnjelo laje na svaku uniformu koju ugleda, da su ubijeni oružjem koje legalno ne mogu posjedovati civili... Osumnjičenih – nema, iako će novinarski „nezvanični i dobro obaviješteni izvor“ reći da „su počinitelji poznati, ali da je to danas bezvrijedan podatak, jer su dvojica ionako već poginula na hercegovačkom ratištu“.

A na mnogim će se mjestima čuti da su Gašparci ubijeni greškom, jer nisu bili Srbi, već Hrvati!

I put, potom, nepogrešivo vodi u Žrnovnicu, do događaja koji su, kako kažu, povezani s naprijed rečenim. Slika Žrnovnice je slijedeća: 28 kuća srušili su domaći mineri (ne četnici s druge strane) i tiskara u koju je uloženo dotad pola milijuna DEM dignuta u zrak, ubojstvo Gašparaca, hapšenje ljudi, i nikad provjerena priča o leševima iz Hercegovine, „spremljenima“ u jedan od tunela raketne baze bivše JNA, koju je pokušao „čačkati“ i lord Owen. Navodni svjedok te priče otišao je u navodno u Srbiju, odakle se, međutim, nikad i nikome nije javio. Drugi akter žrnovničkih događanja je, nakon pritisaka i vrbovanja, nađen mrtav, navodno uslijed srčanog udara.

Treći akter je danas na sigurnom, nakon paničnog bijega iz Splita. Njegov slučaj je ostao zabilježen tek u dokumentima Dalmatinskog komiteta za ljudska prava, te međunarodnim istovrsnim organizacijama.

SLUČAJ ILIJE G.

Ilija G. umirovljeni inspektor (koji je radio i u istrazi povodom slučaja supružnika Gašparević) iz Žrnovnice, uputio se svojim automobilom rano

ujutro 14. lipnja 1994. godine prema Splitu. Zaustavila ga je civilna policija s molbom da pomogne gurnuti maskirni kombi s vojnom registarskom tablicom. Kad je prišao kombiju, iz visoke trave se pojavilo šest uniformiranih osoba, čija su lica bila išarana bojom. Na glavu su mu stavili crnu vreću za smeće i ruke na leđima vezali liscicama. Nakon dva sata vožnje kombijem, dovezli su se negdje do granice s tzv. Krajinom, do usamljene kuće na obronku, probušene granatom, u kojoj nije bilo struje. Tamo ga je mlatilo sedam uniformiranih ljudi ispitujući ga o tome s kime kontaktira, tko je od Srba radio s njim u policiji... Zatim su se povukli na „konzultacije“, i iz njihovih došaptavanja naslutio je da ga imaju namjeru odvesti prema srpskim minskim poljima i pustit ga da tamo strada. Kad su se vratili, rekao je da je nekoliko dana ranije upozoren što će mu se dogoditi od jednog policajca, a da za to znaju i drugi. Uslijedili su dogovori voki-tokijem, ostao je sam, onda su se otmičari vratili i zahtijevali da što više kontaktira s dvojicom Srba koji su ranije radili u policiji, i s njima stvori postupno „grupu s antihrvatskim stavovima“. Pristao je na sve, i idućega dana su ga, u rano jutro, ostavili na cesti nedaleko mjesta na kojem je bio otet.

Slijede telefonski pozivi omičara – požuruju „dogovor“, ispituju ga o kretanju, prijete pitanjem „Znaš li što se dogodilo Đoletu?“ (Đorđu Gašpareviću)...

SREĆA LATINOAMERIČKOG TIPRA

Uz pomoć aktivista za ljudska prava, iz Hrvatske bježi u Sloveniju, i zna se da bi se vratio „kad bi – po njegovim riječima – banda koja terorizira Žrnovnicu bila pohvatana“.

U Žrnovnici, inače, postoji osoba koju se sumnjiči kao organizatora svih aktivnosti, od ubojstava, do otmice Ilije G. Uniformirani otmičari imaju svoja imena – ona su znana, kao što se zna i kojoj službi pripadaju. Međutim, svjedoci, jedan po jedan bivaju preplašeni, odlaze, ili umiru. Šutnja im je jedina garancija prostog preživljavanja. Onima koji ostaju, ako se i usude nešto reći, stižu prijetnje. Splitska „crna bilanca“ tako i dalje ostaje s rubrikom „počinitelj nepoznat“, s perspektivom da nalikuje upravo na onakve običaje

i sisteme koji postoje tamo daleko, u Južnoj Americi, iz koje nam se poglavar ozaren vratio.

Neki zaključuju da, s obzirom na poznata a „tajna“ imena, i u Splitu, i u Zagrebu, latinoamerički princip dvokolosijeke (jedne javne, a druge tajne) policije i vojske, počinje funkcionirati u Hrvatskoj.

U tom slučaju, doviđenja u nekom novom filmu, o nekom novom Bušiću!

(Arkzin, 1994)

Poniženi i uvrijeđeni

Zapadna Slavonija.

Kilometrима uz cestu nema ničega do ruševina, što od granata, što od ruku „nepoznatih“ dinamitaša, i neminovno je pitanje – kakvi su to divljaci protutnjali ovuda, gdje su nekad živjeli – ljudi.

Nakon „ograničene“ vojno-policijske akcije hrvatskih vlasti, na tom području ostalo je, prema procjenama UNHCR-a, između tisuću i dvije ljudi. Konvojima je izbjeglo oko dvije i pol tisuće, a izvan računica ostaje oko 12 tisuća dotadašnjih žitelja, koji su glavom bez obzira napustili dotadašnji zavičaj. Izvan računice ostaje i brojka potpuno izgubljenih 500 do 600 ljudi. Prvog daha akcije, u prvim vijestima HTV-a, pojavio se ministar obrane RH Gojko Šušak, koji je otprilike taj broj ljudi označio žrtvama na „onoj“ strani. Već u idućim vijestima, taj je dio – poznatom metodom „objektivnosti“ medija – naprosto „izmontiran“ iz ministrove izjave.

NEMA INTEGRACIJE OSUDOM SAMO JEDNE STRANE

U petak, 2. lipnja promatrala sam odlazak konvoja iz Gavrince za Bosnu. Na osnovi nekoliko razgovora s ljudima iz konvoja, stekla sam dojam da dio njih ne zna kuda odlazi, ne žele ostati u Bosni, niti živjeti u istočnoj Slavoniji (Ja ne želim živjeti u tuđoj kući, ja sam zidar i znam što je to nečija kuća). Nadaju se da će nekako stići do Srbije/Jugoslavije. Nisu bili upućeni da u Srbiju ne mogu bez garantnog pisma ili rođaka koji bi ih osobno povel i garantirali njihovo uzdržavanje. Dio onih koji odlaze izbjeglice su (prognanici?) iz 1991. iz sela na Papuku i okolice Pakraca. Njihova su sela i imovina uništeni, oni teže dolaze do dokumenata (domovnice), jer ne postoje općinske knjige ili ne mogu do njih, pa odlaze bez dokumenata u potpunu neizvjesnost i uz otežanu mogućnost povratka. Stekla sam dojam da uz nešto više uvjerenja i stvarnih garancija hrvatskih vlasti dio njih ne bi otišao. Kažu da ni ne znaju zašto odlaze, ali ako odlaze i ljudi koji ovdje imaju kuće,

što će tek oni. Jedan mi je mladić rekao da njegova brojna i imućna obitelj odlazi, jer ne vjeruju u mirnu i tolerantnu reintegraciju nakon oružane akcije hrvatske vojske i policije (Mi smo ovdje bili svjesni da zapadna Slavonija ostaje u Hrvatskoj, tako je djelovalo i lokalno vodstvo. Ali očekivali smo političke pregovore. Da je autoput ostao još dva mjeseca otvoren, da jedan incident nije izazvao vojnu akciju, mi bismo se kroz vrlo kratko vrijeme integrirali. Ako nikako drukčije, onda putem kune čije ime, kao ni hrvatski grb, mene uopće ne smetaju. Drugi iskaz: Mi vrlo dobro znamo za zločine koji su počinjeni s 'naše' strane, ali znamo i za one s 'vaše'. Ako će se suditi samo jednoj strani, onda tu nema integracije.)

U konvoju je bilo mnogo vrlo starih ljudi, veliki broj žena, ali i obitelji sa sasvim malom djecom. Moj je dojam da dio ljudi odlazi upravo zbog straha i neizvjesnosti i kolektivne psihoze/panike, na što bi se organiziranim akcijama dobre volje vlasti i građana moglo jače utjecati, zapisala je Vesna Kesić nakon jednotjednog boravka i rada u Pakracu, u uredu Koordinacije organizacija za zaštitu ljudskih prava.

AKCIJA OBNOVE POVJERENJA

Nekoliko dana nakon akcije „Bljesak“, u Pakracu je organizirano savjetovalište Koordinacije – u suterenu privatne kuće na početku Gavrinice (policajac nam je rekao: „Aha, prođite pokraj Vladikina dvora, pa na raskršću lijevo, ne možete promašiti, vidjet ćete Galbraithov automobil i još puno UN-ovih vozila“ – Galbraith je otišao nakon sat i pol provedenih s aktivistima u obilazak sela: Vladikin dvor je miniran i ruševina je još od početka rata), svakoga se tjedna mijenjaju aktivisti – dosad su bili ljudi iz zagrebačkog AKK-a – Grupe za direktnu zaštitu ljudskih prava, iz osječkog Centra za mir, nenasilje i ljudska prava, organizacije za ženska ljudska prava B.a.b.e., Srpskog demokratskog foruma, Dalmatinskog odbora solidarnosti, organizacije HOMO iz Pule..., te nezaobilazni volonteri iz Pakrac-projekta, koji tamo već gotovo dvije godine pokušava spojiti pokidane veze.

Akcija za obnovu povjerenja, glasi naziv, projekta. Jer, problema imaju

kako malobrojni ostali Srbi, tako i Hrvati u „hrvatskom“ dijelu Pakraca, doneavno podijeljenom „urbano-ruralnom“ linijom – u gradu Hrvati, u selima uokolo Srbi.

Svakoga dana u ured dolazi oko 30, a u samom početku, čak i više od 70 ljudi. Problemi su brojni – od reguliranja državljanstva (mnogi su i otišli bez da su to učinili, što će im otežati eventualni povratak), dokumenata o nepokretnoj i pokretnoj imovini, vraćanja brojnih oduzetih stvari, reguliranja mirovina. Do 19. svibnja, navodi se u izvještaju Koordinacije, potpisanom od Biserke Momčinović, Veronike Rešković i Petra Lađevića, na pakračkom je području podneseno 998 zahtjeva za prijem u hrvatsko državljanstvo, 296 zahtjeva za naknadni upis. Izdato je 579 domovnica, 374 osobne iskaznice i dva pasoša. „Nakon prvih nerazumijevanja, možemo zaključiti da su ljudi počeli shvaćati da domovnica znači prednost i prava, a nikako nešto čega se treba stidjeti i što je poklon hrvatskih vlasti“.

Veliki je problem i nemogućnost slobodnog kretanja na tim prostorima, zaključak je aktivista za ljudska prava. „To se odnosi na izbjeglice koje su neposredno prije ili u toku zadnjih operacija HV stigle na područje Okučana, odnosno iz okolnih sela. Prema informacijama s kojima raspolažemo za područje Okučana potrebna je posebna dozvola, pa čak je nekim osobama uvjetovano s posjedovanjem domovnice. Međutim, mnoge osobe svoju odluku o ostanku ili odlasku s konvojem upravo donose zbog nemogućnosti da posjete svoje netom napuštene kuće o kojima kruže glasine da su opljačkane, popaljene ili da su se u njih uselile hrvatske izbjeglice, policija ili vojska“.

LJUDI KOJI NE POSTOJE

No, čini se da je najveći problem s ljudima (i njihovim porodicama) koji su odvedeni u prihvatne centre ili zatvore, te onih koji su ranjeni ili ubijeni. Spiskova – nema, a brojke se ne slažu. Prema lokalnim izvorima, navode aktivisti, riječ je o još 500 do 600 ljudi za koje se ne zna gdje su. „Postoje nagađanja da su ti ljudi zadržani radi razmjene, a i pretpostavke da je tokom oružane operacije stradalo više ljudi nego što navode hrvatski izvori“, konstatira Vesna Kesić.

Informacije o pritvorenima, također, nisu pouzdane. Članovima obitelji kontakt je dopušten tek ako imaju domovnice, a komunikacije otežava i činjenica da su nekima promijenjene početne kvalifikacije od oružane pobune na krivično djelo ratnog zločina, pa su preseljavani iz pritvora u pritvor. Zasad se zna da se krenulo s postupcima protiv pojedinih osumnjičenih u Bjelovaru i Varaždinu, te Slavonskoj Požegi.

Posebno je pitanje što se dogodilo s ranjenima u toku akcije „Bljesak“. Potraga za njima u lokalnim, i ostalim hrvatskim bolnicama, nije dala rezultata. Pretpostavci da su svi završili u banjalučkoj bolnici nije baš za vjerovati. Činjenica je, kažu u Gavrinići oni s kojima smo razgovarali, da mnoge porodice čekaju ili da njihovi najbliži dođu, ili da nešto o njima saznaju, pa da i oni odu u izbjeglištvo.

HRVATSKA ŠKOLA ZA MALE SRBE

Od ukupno 450-ro djece, danas se u školu vratilo tek njih tridesetak. Hrvatsko ministarstvo školstva preuzelo je lokalnu školu u Gavrinići, i odmah „odstranilo“ neke učitelje, a neki i od onih kojima je bio dopušten daljnji rad, nisu htjeli nastaviti rad iz solidarnosti s kolegama kojima je to zabranjeno. Djeci je odmah, iako je do kraja školske godine tek dva mjeseca, nametnuta latinica, i iako su – kako se kaže u izvještaju Koordinacije – prethodnih godina bili podvrgnuti isključivosti ćirilice, čime se krši Konvencija UN o zaštiti djece, te prava etničkih zajednica na vlastitu kulturu i jezik prema međunarodnim i hrvatskim propisima. Demonstracija „pobjednika“, navodi Kesić, vidi se i u činjenici da je osnovna škola u Gavrinići jedina škola u Hrvatskoj na kojoj je permanentno, bez obzira na državne praznike, izvješena hrvatska zastava. „Čak i ako takva manifestacija pripada u državna prava, ona je eklatantni primjer nerazumijevanja i nepoštivanja kulturnih i etničkih različitosti i osjetljivosti“, konstatira ona.

A obnova povjerenja podrazumijeva trud s obje strane i s viših nivoa, ne samo od lokalne policije (čijeg zapovjednika svi hvale, i lokalno stanovništvo) i lokalnih organa vlasti. Inače će se trend odlaska nastaviti.

Mirjana Herceg iz Osijeka, u svom izvještaju kaže: „Ljudi odlaze ponajprije iz straha. Plaše se za život, plaše se šta će se dogoditi kada svi odu. Plaše se individualnih osveta svojih susjeda kada se vrate. Odlaze jer svi odlaze“.

LJUDI S RANJENIM DUŠAMA

Prije nego što smo i mi otišli, svratili smo u bivše naselje na „grani-
ci srpskog i hrvatskog“ grada. Nekad su tamo bile novogradnje, danas
ruševine. U jednoj od zgrada, koju je linija razgraničenja dijelila na pola – u
njena tri ulaza i 30-ak spaljenih i razbijenih stanova – tek u jednom živi žena
sa psom. Kaže nam: „Ne znam što nam je sve to trebalo. Ne znam ni što se svi
ne vrate da živimo u miru. Ja sam sve preživjela, samo pet mjeseci nisam bila
ovdje, kad je bilo najgore. Čuvala sam svoju sirotinju“. Zgrade preko puta
njene, polako bivaju popravljane, ostakljivane. Njena je još i sad bez vode i
struje, kažu, prevelika je to investicija zbog nje same. Dan prije Galbraitha i
nas, u Pakrac je došlo oko 40 istaknutih stranačkih prvaka i intelektualaca da
razbistre situaciju. Od HDZ-a (kažu da je osobno Canjuga naredio lokalnom
šefu da dođe na skup), do Veljka Džakule koji kaže da ostaje do kraja, do
rješenja sudbine svih ljudi na tom području.

S obzirom da to ni u Zagrebu nije moguće, a dogodilo se među ru-
ševinama i ljudima s ranjenim dušama, možda se neće do kraja realizirati
ona po kojoj „odlaze, jer svi odlaze“: Neki koji su otišli u onoj brojci od 12
tisuća ljudi koje nitko ne spominje navodno se žele vratiti.

Odlazeći, pitala sam se: kako to da sve, ali baš sve, bez ijednog izu-
zetka, kuće i stanovi, tamo gdje su prošle i hrvatske i/ili srpske vojske, zjape
iznutra potpuno prazne, iskasapljene kao i životi ljudi, ogoljene od okvira
prozora, jednog komadića namještaja, pa makar i raznesenog granatom ili
eksplozivom?

A o tome, uvelike, ovisi ne samo sudbina zapadne Slavonije i Pakraca,
nego i cijele Hrvatske.

(Arkzin, 1995)

Tko je polupao lončiče?

Prije 15-ak dana medijima u Hrvatskoj je iz Biroa SR Jugoslavije u Zagrebu stigao zanimljiv „dokument” – Memorandum o kršenju ljudskih građanskih prava srpskog naroda u Republici Hrvatskoj, napravljen navodno u Beogradu s datumom 13. marta 1995. I, to je sve što postoji od podataka o autoru, što je vjerojatno i namjerno napravljeno, s obzirom da je cijela priča iznesena u tom „dokumentu”, u najmanju ruku, neozbiljna, ako ne i – opasna.

Opasna, naime, s obzirom na činjenicu da takve budalaštine štete upravo onima koji se u Republici Hrvatskoj već nekoliko godina zalažu za ljudska prava Hrvatsku kao državu vladavine prava, trčeći od slučaja do slučaja, od deložacije do deložacije, od jedne do druge ljudske nesreće.

Jer, od laži nije nimalo bolji neutemeljen podatak ili nasumce preuveličana brojka. No, krenimo redom.

„BIVŠE” HRVATSKA I BOSNA!

Već u startu, daje se naslutiti ton: „U administrativne granice bivše jugoslovenske federalne jedinice SR Hrvatske ušle su od 1945. godine teritorije na kojima vekovima žive Hrvati i Srbi. U celokupnoj istoriji ovog prostora etničke teritorije srpskog naroda nisu nikad bile u sastavu nezavisne hrvatske države”.

Slijedi „povijesni pregled”, pa se kaže: „Nasilna germanizacija, zatim mađarizacija, od 60-ih godina 19. veka nastavljena je nasilnom hrvatizacijom Srba, koja traje i do danas”. Nastavlja se s „tri pokušaja genocida nad Srbima” – od Starčevića, NDH, te današnjeg u okviru današnje Hrvatske: „Radi lakšeg ostvarivanja te genocidne politike, Tuđmanov je režim Srbe ‘izbacio’ iz novog hrvatskog Ustava... ne garantujući im ni osnovna građanska niti nacionalna prava”.

Slijedi poglavlje „Vidovi diskriminacije i kršenja ljudskih i građanskih prava”, u kojemu se kaže da Hrvatska provodi rasnu diskriminaciju, ovlaš nabroja pojave, a u svemu tome indikativno je da se, govoreći o „principu kolektivne odgovornosti Srba za strahote rata”, u nastavku pojavljuju termi-

ni – „u bivšoj Hrvatskoj i bivšoj BiH“.

Svi podaci u nastavku, odaju dojam da ih je nepoznati autor napa-
birčio po novinama i iz usmene predaje. Navode se slučajevi zlostavljanja i
ubijanja ratnih zarobljenika u Osijeku (skupina zarobljenih pripadnika bivše
JNA maltretirana pet dana), slučaj mučenja N.N.-a u zagrebačkom logoru
Kerestinec, te „svjedokinje koja je pričala da su žene odvođene i silovane“,
maltretiranje vojnika u Osijeku, Metkoviću, te četiri slučaja iz splitske Lore.

Očito je da nepoznatom autoru, ili nisu bili dostupni, ili ih je zanemario,
silni izvještaji o kršenju ljudskih prava u tom segmentu, ali „najslađi“ detalj u
cijeloj toj priči je slijedeće: „Prema još nepotpunim podacima, na teritoriji RH
registrovano je 95 logora za zarobljene Srbe, civile i vojna lica. Ne mali deo
tih logora bio je u pravom smislu koncentracioni kamp Pavelićevog tipa gde
su vršena masovna mučenja i ubijanja Srba“. U prilog tvrdnji, spominju se
vukovarski „logori“ – nabrojena su sva skloništa u kojima su Vukovara, sve do
pada Vukovara, pokušavali spasiti glavu – ali ne od hrvatskog režima – nego
od aviona, topova i tenkova bivše JNA.

NEUMOLJIV JEZIK BROJEVA

Isto se događa i s poglavljem „rušenje crkvenih objekata“, s uvodom:
„Rat i ratna kriza u Hrvatskoj iskorišćeni su za ostvarenje ideje Ante Starčevića
i dovršenje posla koji je započeo Ante Pavelić proterivanjem Srba sa nji-
hovah etničkih prostora. Među prvim žrtvama rata našli su se hramovi i dru-
gi objekti SPC. Ova uništavanja su brižljivo planirana. Stoga i ne iznenađuje
ispoljeni koordinirani vandalizam od strane hrvatskih vlasti (vojnih, civilnih i
crkvenih) u rušenju verskih objekata...“

Onaj, dakle, tko nema informacija što se zaista događalo u ratu u Hrva-
tskoj, mogao bi pomisliti da su srušene tek pravoslavne crkve, a da ironija
bude veća, u spisak srušenih vjerskih objekata, uz one koji su doista „djelo“
minera poput Muzeja SPC u Zagrebu, ili karlovačke pravoslavne crkve – našli
su se i oni koji su srušeni artiljerijom bivše JNA!

Dio „izvještaja“ koji se bavi „etničkim čišćenjem i nezakonitim hapšenjima“,

također je zanimljiv. Kaže, od sredine 1991. godine, hrvatske vlasti su s teritorija pod njihovom kontrolom protjerale više od 350 tisuća Srba, različitim metodama: fizičkim likvidacijama, zatvaranjem u logore i zatvore, organiziranim rušenjem srpskih kuća, nasilnim izbacivanjima iz stanova, otpuštanjem s posla, onemogućavanjem vjerskog života, odbijanjem davanja hrvatskog državljanstva... O svakoj od tih pojava navedeni su primjeri, na žalost, prilično površni i neproverljivi. U primjerima masovnog iseljavanja Srba koristi se čak primjer Zapadne Slavonije, ali bez da se navodi da je cijeli taj prostor iseljen na poziv Beograda samog (i beogradske televizije), bez ijednog ispaljenog metka.

No, uz sve brojke iseljenog srpskog stanovništva (za koje, uzgred, ni jedna organizacija ili odbor za ljudska prava, kao ni zvanične institucije, ne može odrediti točne cifre), način na koji je „izvještaj” napravljen, vidi se i iz slijedeće konstatacije: „Takođe, prema podacima posmatrača Evropske unije u Zagrebu, Hrvatsku i sada dnevno napušta oko 500 Srba, koji odlaze, uglavnom u Republiku Srpsku ili Republiku Srpsku Krajinu”.

Zabavimo se sad malo računicom. Ako dnevno doista iz Hrvatske odlazi 500 njenih stanovnika srpske nacionalnosti, kad pomnožimo taj broj ljudi s 30 dana u mjesecu, dobit ćemo podatak da mjesečno iz Hrvatske odlazi 15000 Srba. Ako, pak, za razdoblje uzmemo godinu dana, iz toga ćemo zaključiti da se u jednoj godini iseli 164 milijuna i 250 tisuća Srba. Ako nadalje, zanemarimo 1991. godinu, kao i aktualnu 1995., te dalje računamo koliko se Srba iselilo tokom '92, '93. i '94. godine, dobit ćemo porazni podatak da je u te tri godine iz Hrvatske iseljeno 492 milijuna i 750 tisuća Srba! Nije, dakle, problem u tome što se podaci o kršenju ljudskih prava, i ne samo Srba, iznose u javnost. Problem je na koji se to način čini, i kakve su namjere onih koji ih iznose. Nepoznati autor „memoranduma” niti se potrudio da konkretne podatke skupi i sistematizira, niti da ih učini vjerodostojnima.

Upravo onima za čiju su dobrobit i ljudska prava zabrinuti, ovakvi pamfleti, bazirani na rekla-kazala i zastrašivosti velikih brojki, a malo konkretnih primjera, mogu tek štetiti.

Dok nepoznati autor ostaje skriven svojom anonimnošću.

Usta puna zemlje

Usta puna prava – bar tako je bilo kad su silne komisije bile u recimo to novokomponiranim (srpski: новокомпанованим) rječnikom, u ophodnji (valjda, srpski: патрули) po Lijepoj našoj. Trudila se gospoda s vlasti da dokažu da se u nas poštuju ljudska prava, po zakonima koji su najliberalniji i najpovoljniji po manjine u Evropi i dalje od nje (uglavnom, svijet to nije vidio nigdje doli u nas). Nevladine organizacije su posljednjih mjeseci stidljivo mucale da ipak nije sve baš tako sjajno, ali tiše nego se uobičajilo, jer – misli se – kad Hrvatska uđe na velika vrata u evropske institucije, lakše će se disati, bit ćemo sigurniji da nas svaki činovnik neće moći nagaziti kako mu se sviđa, obavljajući svetu domoljubnu dužnost po kojoj je svatko žbir bližnjega svoga.

Usta puna reintegracije – i to je dio političkog folklor. Milom – ili silom – reintegrirat ćemo četnike koji su u međuvremenu evoluirali u pobunjenike, koji će oduševljeni kunom, spoznajom da je više žrtava ostavilo kosti u Bleiburgu nego u Jasenovcu, i hrvatskom vlašću koja više ne bi humano preseljavala, napokon okrenuti tur Beogradu, a srce na dlanu dati Zagrebu, gdje će im svečano, kao građanima Lijepe naše biti uručene naše hrvatske domovnice.

Možda. Možda i ne.

PRESUDOM PO ŠUTNJI

Dragoslav Obrenović, 56-godišnji odvjetnik iz Siska, u svoju biografiju upisuje, u najkraćem, slijedeće: rođen je u Srbiji, doselio u Hrvatsku 1. listopada 1960. godine. Upisao je Pravni fakultet, radio u tadašnjem SUP-u Zagreb, diplomirao i potom započeo karijeru najprije općinskog, a onda okružnog javnog tužitelja u Sisku. U prosincu 1974. otvorio je odvjetničku kancelariju, i otad je odvjetnik. U braku je s Hrvaticom (ako već čačkamo krvna zrnca), i ima sina i kćer. Oni imaju domovnicu. On – nema.

Rat je proveo u Sisku. Prvi zahtjev za domovnicu podnio je u veljači 1992. godine. MUP je, naprosto, šutio. On je slao požurnice, ali uzalud, i dalje je bio muk. Izgubivši strpljenje, iskoristio je zakonsku mogućnost da svoja prava ostvari sudski uslijed šutnje administracije, i podnio – u ožujku 1993. godine – tužbu Upravnom sudu Hrvatske. Sud je presudio, uz obrazloženje: „Kako tuženi organ (MUP RH, op.a.) ni nakon dugog traženja nije odgovorio na tužbu niti dostavio spise predmeta, sud je odlučio temeljem Zakona o upravnim sporovima riješiti spor i bez spisa“, da je MUP dužan u roku od 30 dana, donijeti rješenje o Obrenovićevom zahtjevu za primitak u hrvatsko državljanstvo.

Nadležni organ, MUP, najednom – neposredno, prije sudske presude – dostavlja napokon – rješenje, negativno (ono, naime, nosi datum od 7. svibnja, a sudska presuda je donesena na sjednici Vijeća 13. svibnja 1993.).

Slijedi Obrenovićeve tužbe Upravnom sudu RH na negativno rješenje od 7. svibnja 1993. u kojoj kaže da „ne postoje nikakvi razlozi od interesa za RH da se njegov zahtjev odbije“, te Sud u srpnju 1993. godine nalazi njegovu tužbu osnovanom i ukida odbijajuće rješenje MUP-a sa zaključkom, da iz dokaza u spisu moraju biti vidljive činjenice koje upućuju na osnovanost primjene odredaba uskrate državljanstva uslijed razloga od interesa za RH.

Ponovo slijedi povuci-potegni. U međuvremenu, zbog prve presude Upravnog suda (one zbog šutnje administracije) MUP donosi novo negativno rješenje 26. svibnja 1993. s novom formulacijom: „U provedenom postupku utvrđeno je da podnositelj zahtjeva ne ispunjava jedan od uvjeta za primitak u hrvatsko državljanstvo, jer se na temelju utvrđenih činjenica nije moglo zaključiti da stranka poštuje pravni poredak RH“. Sud drumom, MUP šumom.

Glavni junak ove priče, međutim, u međuvremenu je ponovo podnio tužbu Upravnom sudu, zbog šutnje administracije, jer za spomenuto rješenje – ne zna. Njegovu odvjetniku Vladimiru Sučeviću je, nakon „dopisivanja“ s MUP-om, u lipnju 1994. godine odgovoreno da je „zatraženo od Policijske Uprave sisačko-moslavačke da izvijeste o razlozima iz kojih negativno rješenje od 26. svibnja 1993. njegovoj stranci nije uručeno kroz 11 mjeseci“.

O tom rješenju Sud ponovo presuđuje: „Tužba se uvažava“. Među ostalim, u obrazloženju odluke kojom je poništeno rješenje MUP-a, stoji: „U konkretnom slučaju nema činjenične podloge u spisu predmeta za ocjenu tuženog tijela da tužitelj ne udovoljava pretpostavkama iz članka 8. stavak 1. točka 5. Zakona o hrvatskom državljanstvu, tj. da se iz njegova ponašanja ne može zaključiti da poštuje pravni poredak i običaje u RH. Naime, osporeno rješenje ne sadži obrazloženje u smislu članka 209. st.2. Zakona o preuzimanju ZUP-a, pa tužitelju time nije dana mogućnost da radi zaštite svojih prava osporava razloge odbijanja zahtjeva za primitak u hrvatsko državljanstvo“.

U međuvremenu je, naime, Ustavni sud RH zauzeo pravno, stajalište da še, u slučajevima kad se osobama koje traže hrvatsko državljanstvo odbijaju saopćiti razlozi negativne odluke, ozbiljno narušava ustavno pravo jednako-
sti građana i stranaca pred sudovima i državnim i ostalim tijelima koja imaju javne ovlasti. Upravni je sud, stoga, svojom presudom od MUP-a zatražio da „donese novo rješenje pridržavajući se pravnog shvaćanja suda i njegovih primjedbi u pogledu postupka“.

MUP opet radi isto – iako neobrazložena formulacija „nije upalila“ kod Suda! – 20. kolovoza 1993., zaključak je, iako sad najednom Obrenović udovoljava zakonskim uvjetima: „... utvrđeno je da podnositelj zahtjeva ispunjava pretpostavke za stjecanje državljanstva, ali prema ocjeni ovog Ministarstva postoje razlozi od interesa za RH zbog kojih se zahtjev treba odbiti“.

No, Obrenović za to rješenje ponovo ne zna mjesecima. Uostalom, u to doba traje tek postupak na Upravnom sudu povodom rješenja od 26. svibnja 1993. godine (sjednica je održana 20. listopada 1993.).

GODINA ČEKANJA

Nakon silnog čekanja, nakon ponovljenog „dopisivanja“ njegova odvjetnika s MUP-om – u travnju 1994. godine obavijest MUP-a: „U ponovljenom postupku donijeto je dana 20.08.1993. godine negativno rješenje koje je otpremljeno u Policijsku upravu sisačko-moslavačku dana 24.08.1994.

godine". Nakon godinu i četiri dana, dakle, s time da mu je isto uručeno tek 20. listopada 1994.! Policija je, dakle, uvijek korak ispred suda, ili točnije: ne obazire se na odluke suda, ona ide „svojom putem“, što je Obrenoviću preostalo?

Nakon tri presude Upravnog suda, ponovo je podnio tužbu, protiv rješenja na koje je čekao više od godinu dana. Sad čeka novu, četvrtu presudu.

Čovjek bez domovnice, odvjetnik koji gotovo 30 godina radi u hrvatskom pravosuđu, u najnovijoj se tužbi opravdava: „Tužitelj nikada nije bio osuđivan niti kažnjavan, niti je ikada bilo što poduzeo ili radio protiv interesa Republike Hrvatske, protiv njene obrambene moći ili pravnog sistema ili njene nezavisnosti“.

U zemlji u kojoj se navodno poštuju navodna ljudska prava, da li će se itko upitati kako se – nakon desetljeća ugrađenih u tu istu postojbinu – osjeća čovjek koji godinama gluhima mora dokazivati ono što svaki policajac prostim pritiskom dugmeta dobije na kompjuterskom ekranu – da netko nije kriminalac i propalica, državni neprijatelj, što li, već uzoran građanin.

Ili je kriv što mu krvna zrnca nisu etnički čista?

Što će utvrditi, kao zločin prve vrste – zanemarujući i pljujući čak i sud – netko u policiji?

Netko tko će se usuditi prodavati nam šarene laži o pravima građana, manjina, većine...Ako ne povjerujemo u ta usta puna laži, ne zatvorimo oči, uši, mozak, idući korak su – usta puna zemlje?

(Arkzin, 1995)

I opeći mrak

Svakoga dana, u svakom pogledu, naše nas vlasti sve više iznenađuju. Kao da su poslenici političkog života, svi odreda, potrošili dvije-tri godine iščitavajući Orwella i njegovu 1984. pa je sada rečenicu po rečenicu morbidno razrađuju i pretvaraju u novo-hrvatsku stvarnost, ili dragog nam Kafku koji se, znamo, jednoga dana probudio pretvoren u velikoga kukca, koji zarobljen oklopom mlatara ticalima, nenaviknut na skučenost novog oblika.

Tako bi nas, danas i ovdje, od (manje ili više) mislećih pojedinaca pretvorili u zombije, ili nešto slično.

POSEBNA I NAROČITA PITANJA

Nakon početnih, relativno stidljivih, pokušaja stezanja pameti u okvire koji njima gore odgovaraju – sjetimo se, odredbi o širenju lažnih vijesti (bliskih onima iz priča iz davnina – verbalnog delikta), silno proširene odgovornosti novinara i imuniteta političara, pa do namnoženih policija (tajnih i javnih, za koje nitko ne zna što rade i kome odgovaraju. Parlamentu – i to znamo – ne!) – stvari su postale takve da prostor koji se ostavlja normalnom, slobodnom građanskom životu postaje sve manji, a oči Velikoga Brata sve prodornije.

Dok se s jedne strane bezočno pljačka i okrada narod od strane uskog kruga moćnika, dok se množe razni Neteli i domovinske firme (ne)sumnjiva porijekla, dok se krupnim koracima korača prema plemićkim titulama za dojučerašnje seljačine, s druge se strane nastoji u novom hrvatskom preporodu i „duhovnoj obnovi“ oteti svaka sloboda pojedinca natjeranog na kvazi-kršćanstvo. Kako drukčije objasniti eskalaciju priča o drogama i umiranju hrvatske nacije, napušene i nafiksane (iako stanje zublju kod predložka svjedoči uglavnom o strahu od injekcija i igala), i to čak i od onih najgrlatijih, čija su vlastita djeca bila hapšena zbog posjedovanja i preprodaje droge?

U vrlo nedavno vrijeme, pri donošenju Zakona o uredu za nacionalnu sigurnost – tek jedne vrste policijske službe – prihvaćenog u fluidnom i nedorečenom obliku, čulo se svakovrsnih izjava. No, jedna nam je tada posebno zagolicala ganglije. Naime, saborski zastupnik Ante Klarić (zna se, iz HDZ-a), najavio je izradu zakona o istražnim povjerenstvima. Spomenuta bi – po tvoj njegovoj izjavi – „trebala ispitivati svako pitanje od javnog interesa za hrvatsku državu, bilo u sferi sigurnosti, bilo u sferi unutrašnje i vanjske sigurnosti, gospodarstva, kulture i bilo kojeg pitanja, posebno pitanja koja izazivaju interes hrvatske javnosti, a naročito ona pitanja koja potresaju hrvatsku javnost...”. Nije trebalo mnogo – prijedlog spomenutog Zakona našao se u materijalima za aktualnu sjednicu Sabora.

A u njemu, opet, mrak.

ISPIRANJE MOZGA

Istražna povjerenstva bila bi osnivana odlukama saborskih domova „za svako pitanje od javnog interesa” sa zadatkom da „na temelju dokumenta, činjenica i izjava svestrano ispituju svaki pojedini slučaj u svezi s pitanjem radi kojega su osnovana, ukoliko odlukom o osnivanju nije detaljnije određeno”.

Ako Vam je, poštovani čitatelji, u ovom trenutku u glavi asocijacija na čuvene komisije američkog Kongresa, koje ispituju skandale u kojima su glavni akteri političari, zbog nemorala ili lopovluka, grijehite!

Naša priča mnogo je prizemnija, i u njoj ste glavni glumci – Vi.

Unutar nove represije od kratkih 17 članova prijedloga, vrijedi citirati neke. U članku 7, dakle, kaže se: „Istražno povjerenstvo ovlašteno je zahtijevati od državnih tijela, institucija, ustanova i poduzeća te trgovačkih društava, drugih pravnih osoba i građana da mu dostave na uvid svu dokumentaciju koja bi mogla biti od značenja za njegovu zadaću.

Tijela, institucije i pravne osobe iz stavka i ovog članka odnosno odgovorne osobe u njima i građani dužni su postupati po zahtjevu istražnog povjerenstva”.

Članak 8. još je gori:

„Istražno povjerenstvo može pozivati građane i primati njihove izjave. Građani su dužni odazvati se pozivu istražnog povjerenstva i dati mu obavijesti od značenja za njegov rad. Dokumentaciju ili izjavu građanin može uskratiti samo u slučaju kada bi ona bila na njegovu vlastitu štetu odnosno kada bi to značilo samooptuživanje“.

Ako se „prozvani“ – pravna osoba, te odgovorna osoba u njoj, „ako istražnom povjerenstvu ne dostavi na uvid svu dokumentaciju koja bi mogla biti od značenja za njegovu zadaću“, I građanin „ako se ne odazove pozivu istražnog povjerenstva i ne dade mu obavijesti za njegov rad“, kaznit će se novčanom kaznom još neustanovljenog iznosa.

Dakle, u svakom slučaju „od interesa“ vladajućima, građani i ostali moraju spremno pred nadležnima isprati vlastiti mozak, jer je uz silne policije nastale po principu razmnožavanja ameba, pridružena još jedna služba s neizvjesnim ovlastima i načinom rada. Koji će se, kako se i to uobičajilo, odrediti poslovnikom istražnog povjerenstva.

Problem kontrole izvršne vlasti (pogotovo njenog represivnog segmenta), s kojim se pate i zemlje razvijene demokracije, tako se u nas zaoštrio i zakomplicirao do krajnosti. Naravno, sve na račun i po džepu poreznih obveznika i svih građana (čitaj: većinske sirotinje) ove zemlje, jer će se i povjerenstva s ovlastima koje su u normalnim zemljama ograničene i kontrolirane, financirati iz – budžeta. U „cjelini događanja“, podrška gornjih krugova hrvatske politike pokazuje razumijevanje tek za ideje i ostvarenja koja unazađuju dosad stečene, posve ljudske i civilizirane pojmove ljudskih prava. Tako se usmjerava javno mnijenje na pripremu „natalitetne obnove“ tako da se najmanje polovinu stanovništva, onu žensku, gura ka dva stola – kuhinjskom i ginekološkom, dok čak i poneki liječnici tvrde da žena nije vlasnik vlastitoga tijela. Treba li nas onda začuditi što su tako žestoko udarili na naše misli?

Stupidni prijedlozi, kojih se prisjetio čak i otac nacije, o mladeži i kobnim utjecajima kojima je podvrgnuta, zauzeli su više prostora od tema ljudskih prava, ergo i prava invalida, prognanika, djece, prava na mir... A u

tim neinteligentnim istupima, u kojima je – čini se – kažnjivo čak i posjedovati prezervativ i zaštititi se od AIDS-a (jer, naravno, te su stvari dopuštene tek u svetosti braka, i u svrhu pravljenja potomstva, valjda topovskog mesa za nove ratove), jedno je posve jasno. Oni koji to propovijedaju, smatraju roditelje – dakle, hrvatske građane koji imaju djecu – nedoraslim bićima koja nisu u stanju (da li baš kršćanski?) odgojiti, na hrvatski način, vlastitu djecu. Te bi im dotičnu, valjda, valjalo oduzeti i smjestiti u neki logor za pravilan odgoj.

Gdje će plemići, bar to se nadajmo, predavati osnove pljačke, laži i lopovluka u svakom smislu.

A dok se ta ideja ne ostvari, ulicama koje će biti prazne, jer neće biti ni disco-klubova, ni društvenog života u življenju „reda, rada i discipline“, patrolirat će „policija za mladež i djecu“, čim lutkarske i slične predstave spuste zavjesu.

No, možda ipak mi nismo tako glupi, a oni tako pronicljivi, rečenica je koja se može upotrijebiti u nadi da možda ima nade da nećemo baš tako naivno – popušiti. I to je, naime, zakonom zabranjeno.

(Arkzin, 1995)

Kuda lete hrvatske rode

Nakon višestoljetnog plaćanja danka u krvi naših najboljih sinova i kćeri, kaže Marija Bajt, saborska zastupnica, potrebna nam je temeljita duhovna, moralna i demografska obnova! Sudbina hrvatske države „u rukama je i čestitih hrvatskih žena i djevojaka“. Ovo „i“ vjerojatno znači da, onako demokratski, a bogami i demografski, i one „manje čestite“ ima da pomognu da ne izumru Hrvati. Gospođa je izjavila i ovo: „Jedan od razloga izumiranja Hrvatske su i obitelji s jednim ili dva djeteta i upitala bih naše muževe kuda to lete hrvatske rode?“. Valjda je to pitanje bilo u uskoj vezi s „čestitošću“. Samo čestite žene, naime, imaju muževe, ako i oni nisu „izumrli“ na ratom zahvaćenim povijesnim prostorima neodvisne Hrvatske.

PRIMITIVČINE!

Nevjerojatno, ali na kraju ovoga stoljeća, velik broj naših – od naroda izabраниh (negdje, doduše, uz božju i vrhovničku pomoć – namještaljka-ma) – saborskih zastupnika, trebalo bi svrstati u ladicu pod imenom: primitivčine!

Jedan od diskutanatata imao je slijedeću opservaciju: „Misterija začeca života je božji posao. Guranje naših prljavih ruku i prstiju u to sigurno je grijeh“. Gospodin koji je svoju djecu valjda radio svojim prijavim prstićima (umjesto „s onom stvari“, pa je to jedinstvena pojava, ne samo u hrvatskoj demografiji) i umiješao se Svevišnjem u radnju, ipak bi roditeljima dopustio da sami „autonomno i slobodno“ odluče da li će „učiniti taj grijeh“ (abortus, naime), ali je na nama – ako usprkos svemu takvu odluku donesu –, da im na određene načine otežamo učinjenje toga grijeha“.

Ivan Lacković (Županijski dom) ponovio je staru tezu prolife pokreta – dotični je, naime, poznavao „jednoga profesora visokog ranga u Americi“ (!), i pitao ga: „Je li onaj moment kad se začne čovjek, ona grudica mesa, je li to čovjek? On je materijalist, on je rekao čovjek. I učiniti zločin prema tom

momentu, prema začecu, zločin je kao ubiti čovjeka". Zatupnik Ivan Gabelica podržao je državni plan da se život štiti od začeca do smrti: „Zbog toga se treba jasno odrediti prema pobačaju. Bez obzira u kojoj je mjeri to rašireno, ali treba jasno stati na stajalište da je s moralnog i nacionalnog stajališta pobačaj zločin. On se protivi moralnim temeljima na kojima počiva ova kultura. Ova kultura počiva na dekalogu, na deset zapovjedi božjih, od kojih jedna glasi: ne ubij. A svaki pobačaj je ubojstvo, jer život nastaje onog trenutka kad je novo biće začeto... i njega treba štiti. Druga je stvar na koji ćemo način to štiti...!”

Hrvoje Hitrec je malo „benevolentniji” od Gabelice: „Mislim da se radi o prvorazredno važnom pitanju i da bi trebali jednom za svagda reći ovo: da žena može odlučiti o tome hoće li imati dijete ili ne, ali to može odlučiti prije začeca”.

Međutim, o odgovornom roditeljstvu (ako dobrohotno shvatimo Hitrecu), izjasnio se mr Ante Bakić: „U jednoj analizi Splitsko-zadarske nadbiskupije od '75. do '84. svaki šesti brak je neplodan. Nadalje, kao uzrok je kontracepcija, dakle ne samo abortus, nego općenito kontracepcija. Pa vi znate da su bila obrazovana i savjetovališta za kontrolu plodnosti!”

Da li su to izabrani predstavnici – po Hitrecu i mnogim drugima – najstarijeg evropskog naroda (a zar to nisu bili i Srbi, prije nego su se odmetnuli u nebeski narod?), odlučili napokon nasmijati svoje balkanski napaćene žene nakon stoljeća „plaćanja danka u krvi” i „komunističkog mraka”?

Da te priče ne slušamo od starta mlade demokracije, koja se na moral poziva isključivo kad su drugi u pitanju – pa bile to manjine ili žene, ili netko sasma treći, ali ne i kad je vlastiti lopovluk i pljačka neviđenih razmjera posrijedi, mogli bi i povjerovati da naša vlast ima smisao za humor. Stvari su, na žalost, drugačije.

SAVJEST MJERENA KEŠOM

U godinama lupetanja po novinama i eteru, pokušala se razviti stigma nad ženama koje se odluče na pobačaj, kao i nad liječnicima koji ga obavljaju.

ju. No, dok su žene prisiljene pobjegavati, kad ih život primora, i tom rješenoju, na liječnike se može utjecati – bar osudom moralne javnosti, i tvrdnjom da nisu liječnici, nego – zločinci.

Prvi veliki skandal dogodio se u Zadru. U tamošnjoj bolnici, nakon „godina mraka” i – valjda – zabluda (sic!), dugogodišnji ginekolozi odbili su činiti pobačaje. Trenutak je to, nota bene, kao i ovaj sadašnji, uostalom, kad je još na snazi Zakon kojim je isti ginekološki zahvat – legalan. Umjesto da protiv liječnika nadležni ministar poduzme zakonski postupak, on mrtvo-hladno izjavljuje: riješit ćemo problem dolaskom drugih liječnika, kojima čin abortusa nije čin protiv njihove savjesti.

Nije važno što će žene (one koje imaju novca) putovati u neki drugi grad i drugu bolnicu, niti to, naravno, što se liječnicima savjest, nakon desetljeća rada, naglo probudila.

Prije nisu smjeli imati savjest zbog jugokomunističkog mraka? Ne, oni su naprosto oduvijek – i u mraku i u tzv. demokraciji – moralne i ljudske – nule!

Drugi skandal – bar onaj javni – događa se u Splitu, ali ponešto različit od zadarskog. U javnost je procurila informacija da liječnici iz splitske Kliničke bolnice odbijaju obavljati pobačaje u zakonom garantiranim i sigurnim bolničkim uvjetima, a istodobno ih vrše u svojoj privatnoj praksi, što i skupo naplaćuju. Nakon toga, početkom siječnja ove godine, uslijedilo je prvo otvoreno pismo Grupe za ženska ljudska prava B.a.B.e. ministru zdravstva RH dr Andriji Hebrangu, kojim se traži hitna istraga, te ako je cijela priča točna, da se iniciraju primjerene disciplinske i zakonske mjere protiv dotičnih liječnika i o tome obavijesti javnost. U pismu koje potpisuje koordinatorica Grupe Vesna Kesić, navodi se da je – u slučaju točnosti podataka – riječ o najgrubljem kršenju zakonitosti, elementarne liječničke etike i ženskih prava.

Ministar odgovara, prilažući „očitovanje” ravnatelja KBC-a Split i konstatira: „Iz očitovanja jasno se uočava da se prekidi trudnoće u KB 'Firule' obavljaju po zakonskom ustroju”.

A iz ministrovog odgovora jasno se uočava da – ili nije pročitao „očitovanje” ravnatelja KB „Firule”, ili se pravi lud.

Jer, tamo piše: da je u vezi ministrovog dopisa, i brojnih napisa u novinama na istu temu, ravnatelj prozivane bolnice dr Mihovil Biočić, slobodan izvijestiti slijedeće: da Stručni kolegij Klinike za ženske bolesti i porode KB Split nikada nije donio odluku o zabrani prekida trudnoće u toj ustanovi. „U KB Split obavljaju se prekidi trudnoće sukladno zakonskim propisima i zakonskim indikacijama. (...) Socijalne indikacije za prekide trudnoće također se obavljaju, osim ukoliko liječnik, određen taj dan za zahvate, na to ne pristane. Da li se prekidi trudnoće obavljaju izvan KB Split nije mi sa sigurnošću poznato, jer je to izvan moje nadležnosti“.

No, nakon, tih konstatacija, slijedi ovo: „Štovani gosp. ministre, u više navrata sam usmeno upozoravao da postoji i crna privatna praksa u Splitu (i ne samo u Splitu), koja ugrožava čitav sustav zdravstva. Primjerice, nije moguće napraviti niz laboratorijskih pretraga u službenim privatnim ordinacijama (jer nisu tako opremljene), a privatni liječnici ih realiziraju, iako nemaju ugovor s ustanovom u kojoj je to moguće učiniti. Postoji niz indicija da pravna država ne funkcionira u ovom segmentu i to u stručnom i u pravnom smislu.

Bojim se, da će biti teško održati sustav, ukoliko nema sankcija za eventualne kršitelje sustava. Vjerujem da je to neznatni broj zdravstvenih djelatnika koji ugrožavaju sustav, a time i egzistenciju golemog broja onih koji žive od svog poštenog rada i koji su skromno plaćeni za svoj trud, ali vjeruju u svoju državu. Štovani gosp. ministre, vjerujem da ćemo zajedno uložiti napore za očuvanje projekta, čije su vrijednosti iznad dnevnih i vlastitih interesa“.

Ravnatelj dr Biočić se, očito, bezrazložno ponadao. Odgovor ministra to dokazuje.

DA, MINISTRE!

Grupa B.a.B.e. i koordinacija ženskih grupa potom upućuju i drugo otvoreno pismo, temeljeno na prepisci s ministrom i njegovoj prepisci s dr Biočićem. Zanimljiva je konstatacija iz pisma da Split nije jedini medicinski

centar u kojem se krše pravni propisi kad je u pitanju pobačaj – rezultati njihove ankete o obavljanju pobačaja sa socijalnom indikacijom su slijedeći: „U Vinkovcima, Đakovu, Gradišci i Požegi odgovori su bili da se takav prekid trudnoće u mjesnim bolnicama već dulje vrijeme ne obavlja. Na inzistiranje naše anketarke da je riječ o vrlo teškoj socijalnoj situaciji, u bolnicama u Vinkovcima i Gradišci i dano joj je na znanje da bi se nešto možda i moglo učiniti – u bolnici, nisu joj nuđeni abortusi ‘na crno’ čelarskog osoblja, sestara i liječnika. Jedan je liječnik odbijanje obavljanja zahvata obrazložio: ‘Ne želim da se i pročuje da sam ubojica djece’. U bolnicama u Varaždinu, Zadru, Šibeniku i za pobačaj iz socijalnih razloga potrebno je imati neku vrstu ‘odobrenja od ginekologa’, odnosno savjetodavne komisije. Prema našem shvaćanju postojećih propisa takav zahtjev također ograničava legalna prava žena. U ostalim bolnicama prekid trudnoće obavlja se bez problema, ali po vrlo različitim cijenama, od 200 do 500 DEM“. U Zagrebu, dodajmo, u nekim bolnicama su već formirane tzv. komisije, sastavljene od stručnjaka raznih profila, pa i svećenika – zna se koje vjeroispovijesti, koje žene pokušavaju („pod obavezno“) uvjeriti da ne čine „grijeh“ i „ubojstvo“. Da li je netko drugog uvjerenja, vjere (pa i – da li su oni baš malobrojni – ateisti?) – ne pitaju: komisija je obavezna. lako – protivna zakonu!

Hrvoje Šošić, predsjednik zastupnik u Županijskom domu lakonski izjavljuje: „Hrvatski Caritas, to ste dužni kao Vlada objaviti, prima svako hrvatsko dijete i svaka žena koja ga hoće ubiti neka prije odluči da ga daruje, crkva ga prima i ako ga rodi, ona ima manje poteškoća nego da ga ubije“.

Gdje je tu čovjek-žena, i što ćemo s djecom neke druge nacije? Ili je ubojstvo samo ubojstvo „hrvatskog zametka“?

Uopće, primitivci su čak i, pretpostavljeno, intelektualcima-ginekolozima naturili osjećaj grijeha, o ženama da ne govorimo. Isti don Ante Baković pita hrvatske žene zašto ne rađaju, ne idu u rovove i ne rade „bezobrazne pokrete“ u kojima će nastati mali i Hrvati koji će, bez pitanja i prava na život na koje se neprestano pozivaju, ginuti za „više ciljeve“. Ista Ružica Čavar, „vikalo“ prolife pokreta tvrdi da i silovana žena ima da rodi – nije dijete krivo što mu je otac (otac?) silovatelj!

SABORNIKE KOD GINEKOLOGA

Ne treba biti feministkinja (dotična autorica teksta to, naime, po opredjeljenju nije) da se preporuča glasnim i uglavnom ostarjelim zagovarateljima novog terora nad ženama, manjinom koja to nije, da odu jedinom na ginekološki stol – i vide koje je to zadovoljstvo kad im se čeprka po utrobi. Rijetko koja žena, naime, koja odlazi na abortus, to doživljava kao kontracepcijsko sredstvo. To je tek i izlaz iz nužde. No, u ovoj zemlji, saborski genijalci koji nikada nisu ni „prismrdili“ u ginekološku ambulantu zajedno sa svojom (ne)zakonitom, imat će i ubuduće dovoljno (državnog) novca da (ako su još uopće u mogućnosti) rezultate svojih „bezobraznih i pokreta“ plate tamo gdje se to još ne smatra zločinom. Dotle će se Hrvatska vraćati u prošlost, i njene žene umirati od posljedica ilegalnog pobačaja, neadekvatnih uvjeta, i trke za novcem naglo probuđenih „prigovarača savjesti“, koji su se nakon tko zna kojeg i tisućitog abortusa sjetili – da bi svoju nepostojeću savjest mogli unovčiti.

A riječ je tek o državnom nametanju neslobode, ovoga puta ženama (ili bolje: roditeljima), nemoralnom kao što je slučaj sa svim ljudskim pravima uopće i u ovoj zemlji otkad su na vlasti. Sve pod izlikom – zaštite života!

(Arkzin, 1996)

Zločinac ili izdajnik?

Kad jednom ovo ludilo završi, kad prođe dovoljno vremena (nekad se to zvalo „vremenskom distancom“), slučaj general-majora Vlade Trifunovića, negdašnjeg komandanta 32. korpusa bivše JNA u Varaždinu, suđenog, usprkos nikad objavljenom ratu, od oba ratna suparnika – i Hrvatske i Srbije – bit će ogleдни i indikativni slučaj za mnoge analitičare pravnih i ratno-političkih zbivanja na ovim prostorima.

Ono što je sigurno, tad slika ni jednog pravnog sistema neće biti ono na što se stalno pozivaju – pravna država. U Hrvatskoj je, naime, general Trifunović, u odsutnosti, prošle godine pravomoćno osuđen na 15 godina zatvora zbog krivičnog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva. U Srbiji je sve trajalo mnogo duže – prva dva puta, u postupku zbog krivičnog djela podrivanja vojne i obrambene moći zemlje, oslobođen je odgovornosti. Oba puta Vrhovni vojni sud je ukinuo oslobađajuću presudu, te je treći puta (svaki put pred novim vijećem) „pala“ osuda teška 11 godina zatvora. Drugostepena presuda Vrhovnog vojnog suda još se čeka.

OKOLNOSTI

Beogradski Fond za humanitarno pravo napravio je analizu „beogradskog slučaja Trifunović“ (Pod lupom, mart 1995). Evo kako njihov izvještaj opisuje okolnosti u kojima se slučaj dogodio. „Trifunović, Raduški i Popov se okrivljuju zbog postupaka koje su, kao visoki oficiri JNA, preduzeli tokom septembra i oktobra 1991. godine, u vreme početka oružanog sukoba (neobjavljenog rata) na teritoriji RH, u to vreme federalne jedinice SFRJ. (...) U tom periodu, mnoge jedinice JNA bile su blokirane u kasarnama i okružene hrvatskim jedinicama, u prvom redu vojskom ZNG-a. Tokom leta 1991. godine iz kasarni varaždinskog korpusa veliki broj vojnika pušten je kući, tako da su starešinama Trifunoviću, Raduškom i Popovu ostali na raspolaganju regruti, u proseku stari 19 godina.

Prema iskazu veštaka na svim dosadašnjim suđenjima, general Trifunović je na kraju ostao sa 220 vojnika i 60 starešina. Broj starešina se smanjio i zbog masovnog dezertiranja pripadnika JNA hrvatske i slovenačke nacionalnosti. U toku odsudnih borbi sklonost ka napuštanju položaja bila je još veća jer se porodicama starešina, koje su živjele u Varaždinu, pretilo odmazdom zbog artiljerijske i minobacačke vatre JNA uperene na objekte u gradu.

Kada je uvideo da je dalji otpor uzaludan i da će dovesti do besmislenih gubitaka, general Trifunović je postigao sporazum s hrvatskim vlastima u Varaždinu, oličenim u Kriznom štabu i dobio je sa svim svojim ljudstvom bezbedan prolaz do granice Srbije, koji je uz to osigurao držeći sve do kraja tog izvlačenja kao taoce predstavnike tog štaba. Prema nalazu veštaka, koji je ranije prihvatio prvostepeni sud, da sporazum o povlačenju nije potpisan, snage generala Trifunovića imale su mogućnost da se održe još pet do šest dana pri čemu iznureno ljudstvo uz višestruku brojnu nadmoćnost protivnika nije imalo šansu da preživi”.

OPTUŽNICA I DILEME

Gotovo godinu dana nakon što su u pratnji hrvatskih vlasti napustili Varaždin i Hrvatsku, početkom srpnja 1992. godine, general Vlado Trifunović, pukovnik Berislav Popov i potpukovnik Vladimir Davidović, optuženi su za ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Na teret im je stavljeno da su od 15. do 22. rujna '91. u Varaždinu, za sukoba između bivše JNA i oružanih snaga RH, protivno međunarodnim konvencijama, naređivali potčinjenima borbeno djelovanje nasumce po civilnim objektima i civilima u gradu i obližnjim naseljima Nedeljanec i Nova Ves.

Optužnica je, u najkraćem, teretila Trifunovića da je 15. rujna '91. zatražio od nadležnih bivše JNA u Zagrebu borbeno djelovanje, i da su toga dana poslijepodne avioni bivše JNA – zbog tog zahtjeva – bombardirali i raketirali civilni aerodrom u Varaždinu; zatim je, po optužnici, iz kruga varaždinske kasarne granatiran grad. Za razumijevanje ovog slučaja u toku istrage neophodno je zatražiti spis Vojnog suda u Beogradu u kojem je

prvookrivljenom bilo suđeno što nije postupio u skladu s pravilima vojne vještine, dakle nije poduzeo upravo ono što mu se u ovom postupku stavlja na teret, pa bi dokumentacija iz tog spisa bila neophodna za rasvjetljavanje cijelog ovog slučaja, a država u kojoj se sad ta dokumentacija nalazi ne bi mogla uskratiti dostavu upravo zato jer se i tamo mora suditi za međunarodni zločin.

SUĐENJE I PRESUDA „KRIVI SU“

Na suđenju pred varaždinskim Okružnim sudom izdefilirali su brojni svjedoci, osim Stjepana Adanića i Ratimira Čačića, u vrijeme obuhvaćeno optužnicom nadležnih na hrvatskoj strani, za koje je sud odlučio da nisu neophodni za razjašnjenje stvari. Tužilac je ostao pri optužnici, odvjetnici pri već ranije iznesenim tvrdnjama – da optužnica čak nije ni precizirala koje su međunarodne konvencije prekršene, da nije ustanovljeno tko je tražio intervenciju avijacije bivše JNA iz Zagreba, te da je i sa hrvatske strane pučano na kasarne, iz kojih je potom odgovarano na vatru, a da se – s obzirom da je kasarnama bio prekinut dovod struje, vode i hrane, ne može, primjerice, trafostanica smatrati civilnim ciljem.

Prvostepena presuda u potpunosti je prihvatila navode optužnice, optužene oglasila krivima za ratni zločin i osudila na visoke vremenske kazne. Državni tužilac žalio se na presudu, te tražio preinačenje kazni u strože, a žalili su se i branitelji optuženih – njihov je prijedlog bio da viši sud ili preinači presudu u oslobađajuću, ili da presudu ukine, i predmet vrati na ponovno rješavanje prvostepenom sudu.

Vrhovni sud Hrvatske (u tadašnjem njegovom vijeću bili su uglavnom suci koje Državno sudbeno vijeće nije ponovo imenovalo na sudačke funkcije!) nije prihvatio navode ni tužilačke, ni „obrambenih“ žalbi.

Tezu branitelja da prvostepeni sud nije ustanovio „tko je bio u ulozi napadača, a tko branitelja, te da 'JNA' ni u jednom trenutku nije htjela izvršiti napad, pa je njena 'obrana u formalnopravnom smislu bila legitimna“, Vrhovni sud nije prihvatio, jer iz okolnosti da je u to doba napadnut

od strane bivše JNA ne samo Varaždin, već i ostali hrvatski gradovi i mjesta „...proizlazi da je upravo 'JNA' započela sukob raketiranjem civilnog aerodroma u Varaždinu. (...) Sud prvog stupnja je s pravom utvrdio da su optuženici naredili da se izvrši napad na Varaždin bez izbora ciljeva što, prema pravilima međunarodnog ratnog prava, obuhvaća i napade koji pogađaju vojne objekte i civilne objekte bez razlikovanja. (...) Taj sud je s pravom ukazao na okolnost da već iz zapisnika o uviđaju proizlazi da granate nisu padale samo po zgradi PU u Varaždinu, nego i po najužem dijelu grada... Neeksplozivne mine nađene su čak na 32 različita mjesta u gradu”.

Pravilnost izrečenih kazni Vrhovni sud obrazložio je ovako: „Sud prvoga stupnja ispravno je postupio kada je opt. Trifunović Vladi uzeo kao okolnost da je donio razumnu odluku o predaji garnizona 'JNA'. Pri tome ništa ne mijenja na stvari što je predaja bila posljedica jače sile na hrvatskoj strani, kako to ističe državni odvjetnik u žalbi, jer je opt. Trifunović imao na raspolaganju ogromno naoružanje i mogao je, daljnjim borbenim djelovanjem po civilnim objektima i civilnom stanovništvu prouzrokovati štete u daleko većim razmjerima.”

BEOGRADSKI PROCESI

Trifunoviću je u Beogradu prvi puta suđeno sredinom 1992. godine. Sudsko vijeće, pod predsjedanjem pukovnika Miloša Šaljića, donijelo je oslobađajuću presudu s obrazloženjem da su optuženi postupali u krajnjoj nuždi, što isključuje njihovu krivičnu odgovornost. Vrhovni vojni sud, povodom žalbe, ukinuo je oslobađajuću presudu. Ubrzo, sudac Šaljić morao je napustiti sudačku funkciju, a jedan član vijeća, sudac, ubrzo je umirovljen.

Drugo suđenje, nakon godinu dana, odvijalo se pred izmijenjenim vijećem. Predsjedao je kapetan I klase Đorđe Dozet, te je njegovo vijeće ponovo donijelo oslobađajuću presudu. Isti sudac je obavijestio vojnog tužioca „da je iz toka suđenja zaključio da ima osnova za sumnju da su članovi Predsedništva SFRJ, Štaba vrhovne komande (tela koje je JNA obrazovala 1991. godine bez ikakvog ustavnog i zakonskog osnova, verovatno da bi

izbegla nadzor Predsedništva i vlade SFRJ), kao i komanda nadređena 5. vojnoj oblasti JNA odgovorni za dela koja se stavljaju na teret Trifunoviću, Raduškom i Popovu". Reakcije na to nije bilo, ali je Vrhovni vojni sud ponovo, u vijeću sastavljenom od istih sudaca kao i prvi puta, ukinuo oslobađajuću presudu i naložio novo suđenje.

Treće suđenje zakazano je za 20. lipanj 1994. godine, ali je odgođeno „iz procesnih razloga". Procesni razlozi su, čini se, bili u očekivanju da sudac Dozet ode iz Vojnog suda, što se i dogodilo.

Treći puta, Trifunović se našao pred sudom od listopada do prosinca prošle godine. Rezultat – osuđujuća presuda, 11 zatvorskih godina.

SVJEDOČENJA

Vojnici koji su 1991. godine služili vojsku u Varaždinu, iznijeli su svoje viđenje događanja te prve ratne godine. Fond za humanitarno pravo izabrao je kao reprezentativna svjedočenja slijedeće iskaze: Redžep Selimi (22): „Nekoliko dana pre nego što su nas napali, meni su pokazali kako se rukuje minobacačem. Gađao sam MUP. Ni sam ne znam koliko sam mina ispalio. Danima posle toga gotovo ništa nisam čuo i iz ušiju mi je curela krv. Nas u komandi tukli su sa svih strana i jedinu pomoć nam je pružio pukovnik Popov koji je žestoko udarao po njima iz druge kasarne. Posle nekoliko dana shvatili smo da nam nema spasa i da ćemo svi da izginemo. Mi vojnici dogovorili smo se da poskidamo bele jastučnice, da ih istaknemo na puške i predamo se. Kad su general Trifunović i pukovnik Raduški to čuli odmah su dotrčali do nas. General nam je rekao da nas oni neće ostaviti, tražio je da se borimo i dalje, i obećao da će nam stići pomoć. Nastavili smo da se borimo, ali uzalud. Zengovci su bili blizu upada u komandu gde bi nas sve pobili. Niko nam nije pomogao i onda je general uzeo one taoce, a nama naredio da uništavamo oružje. Ja sam slomio svoju pušku”.

Dragan Govedarica (20): „Nije se imalo kud. Dvadesetak dana smo bili zatočeni, a dobrih mjesec dana nijesmo imali ni struje ni vode. Nijesmo imali nikakvog izgleda da preživimo. Kad se sjetim Varaždina, uvijek mi se vraća

jedna te ista slika. Gledao sam kako ubijaju jednog našeg vodnika, inače Hrvata, koji je htio, možda posljednji put da vidi ženu i decu. Dum-dum mehtkom su ga pogodili u leđa. Vidio sam kako mu se rascvjetao grudni koš, a srce izletjelo napolje”.

Siniša Mrđa (22): „Jasno nam je svima bilo da svi možemo izginuti. Vojska je bila rascepkana, podijeljena na tri mesta. Vezu među sobom nismo imali. Hrvati su baš dobro navalili. Gledao sam kako ljudi oko mene ginu. Nemaš čime da se braniš nego puškom Teže naoružanje nalazilo se kilometar i po od Komande. A pomoći ni od kuda. Čekali smo metak ili nož. Zar je trebalo tako da završimo?”.

„IPAK VAS NE POKLAŠE”

Treće se suđenje umnogome razlikovalo od prethodna dva.

Predsjednik vijeća pokazao je veliku netrpeljivost prema optuženima i njihovim braniteljima – istraživači Fonda ocjenjuju da je preuzeo ulogu tužioca. Zahtjev za izuzeće jednog od sudaca, generala Pantelića (potčinjenoga generalu Jevremu Cokiću koji je *Politici Ekspres* izjavio da Trifunović treba da izvrši samoubojstvo „da bi spasio ono malo časti što mu je preostalo”), odbijen je.

Osim tendencioznih i irelevantnih pitanja koja su postavljana Trifunoviću, predsjednik vijeća je komentirao odgovore „sugerišući kukavičluk optuženih”, pa je bojazan od masakra vojnika komentirao riječima „ipak vas ne poklaše”, a brigu o članovima porodica oficira opaskom da nisu bili tamo „da primaju žene nego da vode rat”.

No, najodsudniju su ulogu odigrali sudski vještaci. Dok su na prethodnim suđenjima čak tužiocu otvoreno rekli „da se izvinjavaju što vještačenje nije onakvo kakvo se očekivalo, već po njihovom znanju i savjesti”, na trećem suđenju su smatrali da je umjesto uporne obrane trebalo voditi odsudnu obranu, i složili se s nekim optuženima nadređenim generalima da su se Trifunović i njegovi vojnici trebali boriti do posljednjeg čovjeka, pa makar noževima i pesnicama.

Pritom valja znati da je u njihovu ranijem nalazu stajalo da vojnici generala Trifunovića, da su nastavili borbu, nisu imali šansu da prežive.

Najvažniji svjedoci optužbe bili su bivši pretpostavljeni Trifunoviću, generali Jevrem Cokić, kojega je Trifunović „naslijedio” na funkciji u Varaždinu, dok je ovaj postao komandant operativne grupe bivše JNA za istočnu Hercegovinu i Dalmaciju i komandirao operacijama oko Dubrovnika (te se zalagao za uspostavu Dubrovačke republike, koja bi se otcijepila od Hrvatske!), Života Avramović koji je tvrdio da je „predaja zabranjena” i Andrija Rašeta, svi stava da su se optuženi, iako bez podrške viših komandi, mogli braniti do „posljednjeg metka i čovjeka i sredstvima koja im zakonski nisu stajala na raspolaganju”.

Kako su u njihovim glavama stvari poredane, govori i činjenica da je između drugog i trećeg suđenja Cokić organizirao savjetovanje „o radu pravosudnih organa u Prvoj armiji” (na kojem je značajno sudjelovao i predsjednik Vrhovnog vojnog suda), na kojemu je Cokić izjavio da je u radu (valjda misleći na osobađajuće presude) Vojnog suda riječ o pogrešnom tumačenju autonomije suda jer „postoji velika podvojenost u delovanju između organa komandovanja i pravosudnih organa, ponekad i odsustvo saradnje”.

Uz navedene, u cijeloj priči sudjeluje i načelnik generalštaba Vojske Jugoslavije general Momčilo Perišić, kojemu je najednom sastanku sudac Đorđe Dozet zamjerio što je odbio svjedočiti u slučaju Trifunović. Ovaj mu je odgovorio: „Kako sam mogao da budem veštak kad sam mesec dana u tašni nosio bombu da je bacim na tog izdajnika ako ga sretnem”.

PITANJA ZA BUDUĆNOST

Istraživači Fonda zaključili su da upornost kojom se suđenja ponavljaju da bi se došlo do osude, drastično visoke kazne i sve nepravilnosti u sudovanju ukazuju da je to – osuđivanje po svaku cijenu. „Fond za humanitarno pravo smatra da je ovaj proces korišćen kao sredstvo za manipulaciju, s ciljem da se skrene pažnja s političkog i vojnog vrha nekadašnje SFRJ i potvrdi njihova teza da je za njihove neuspehe i uzaludno žrtvovanje ljudi kriva nečija ‘izdaja’. Da u toj izdaji ne bi učestvovali samo nesrbi, morali su se naći i srpski izdajnici. Tome odgovara i nekrofilaska izjava jednog generala da su

Srbiji potrebni mrtvi heroji, a ne živi vojnici”.

Međutim, Fond smatra da ovaj proces u nastavcima ima još jednu poraznu dimenziju: „U ratnim zbivanjima koja su počela 1991. godine, pokazalo se da je u vojnim školama JNA proizvela veliki broj oficira koji nisu bili samo vojnički nekompetentni, nego i spremni da pravila međunarodnog prava podrede ideologizovanom nacionalnom interesu. To se pokazalo u načinu vođenja operacija, koji se nije zasnivao na vojnim potrebama, a posebno se ispoljio u neopravdanom masovnom rušenju naselja (Vukovar, Sarajevo, Mostar, donekle i Dubrovnik), u tretiranju protivnika kao nižih bića nedostojnih ljudskih obzira, a ne kao ratnih zarobljenika (odvođenje zarobljenika u zatvore i koncentracione logore, njihovo korišćenje za zabranjene poslove, kao što je račišćavanje minskih polja itd.) i lakomislenom žrtvovanju neiskusnih vojnika u nepromišljenim i slabo planiranim operacijama. Optuženi Trifunović, Raduški i Popov razlikovali su se od njih, jer su se ponašali kao profesionalni vojnici, koji moraju da poštuju pravila humanitarnog prava, ljudska prava državljana SFRJ i norme svog poziva”.

U Hrvatskoj sličnog istraživanja, kao uostalom ni nezavisnog analitičara i promatrača, nema. No, na neka pitanja će oba pravosuđa morati, bar jednom u budućnosti, odgovoriti: kako to da isti čin (predaja kasarne i naoružanja, iako „zagrebački svjedoci” listom tvrde da je tek Trifunovićev razum zaslužan što, usprkos golemim količinama oružja raspoloživog za borbu i stvarni ratni zločin, do toga nije došlo) dobija sasvim različite krivično-pravne kvalifikacije? Kako to da, ni jedni ni drugi, nisu imali potrebe spojiti „srpska” i „hrvatska” viđenja događaja? U redu, cijeli ovaj rat govori da su vlastima u Srbiji draži „mrtvi heroji” nego oni koji su odbili ubijati u ime suludih ideja. No, ostaje pitanje: zašto se Hrvatska mora sramotiti nizom besmislenih suđenja u odsutnosti, pogotovo u slučaju gdje je sama njena vlast „priedila ispraćaj vojsci koja se predala”, kad bi čast bila spašena i razumnim čekanjem na kraj rata, u kojem krivnja zločinaca i mnogih pripadnika bivše JNA ionako neće zastarjeti?

(Arkzin, 1995)

Crno – bijeli svijet

Počelo je još '90. – izazivanje rasne, nacionalne, vjerske i ostalih netrpeljivosti. U zemlji koju njen poglavar naziva „najdemokratskijom na svijetu“, u pet godina nitko nije odgovarao ni za jednu izjavu, ni za jedan čin koji po-tpada pod Kazneni zakon Hrvatske, koji govori o rasnoj, (u našim uvjetima naročito) nacionalnoj i vjerskoj netrpeljivosti.

Naš predsjednik svako svoje obraćanje pučanstvu počinje sa „Hrvatice i Hrvati“, a građani – ako ih ne zaboravi – dođu tek na drugom mjestu. Ni bezbrojna pokrivanja ušima mnogih hrvatskih diplomata, pa ni predsjedničko snishodljivo ispričavanje Židovima, nije pomoglo da se u svijetu zaboravi njegova izjava da je „sretan što mu žena nije ni Srpkinja, ni Židovka“. O unucima koji su napola Srbi, koji su tek nakon što su prešli prag punoljetnosti došli u pratnji danas već bezobrazno prebogate majke, nije se izjašnjavao.

Sjetit ćemo se i saborske sjednice na kojoj je glumac Damir Mejovšek, u nastupu vrhunske teatralnosti, izjavio: „Ne vjeruj Srbinu ni kad darove nosi“. Njegov saborski kolega, koji je u međuvremenu postao demokrat i oponent vladajućoj stranci i predsjedniku Tuđmanu, Stipe Mesić, svojevremeno je urlao kako „Srbi mogu odnijeti iz Hrvatske tek toliko hrvatske zemlje koliko im ostane na opancima“.

KOKOTIČEK LEPO POJE

U zemlji u kojoj su svima puna usta demokracije, Evrope i tisućljetne hrvatske kulture, tolerira se izlaženje fašističkog lista *Vinkovački Vjesnik*, čiji je urednik koji se, nota bene, na vizit-kartama predstavlja kao „nezavisni ustaša“, rado viđen na predsjedničkim mjesečnim press-konferencijama, tamo gdje su nepoželjni glavni urednici *Ferala*, *Globusa*, *Arkzina*, *Bumera-nga*... Naravno da se onda moglo dogoditi i da, kad su – pretpostavljamo – predsjednik već bili ljuti kao ris što se ukida sramni porez *Feralu*, na mala vrata i u tišini, isti ukine i toj fašističkoj tiskovini.

Zar je onda čudno kad se slične izjave množe kao gljive poslije kiše? Oni koji bi trebali na njih reagirati, *ex offio*, ne reagiraju. Privatni tužitelji, čak i u djelima klevete i uvrede, mogu računati na dugotrajne postupke bez kraja na vidiku, svjesni da jedini čije se tužbe brzometno rješavaju jest Tomislav Merčep.

No, čini se da su na red došli, uz one dosad prozivane i blačene po nacionalnom ili vjerskom kriteriju, čak i – crnci!

Na sjednici Zastupničkog doma Sabora, naime, zastupnik Antun Vrdoljak – režiser, bivši uzgajatelj pernate živine, donedavni upravitelj Katedrale duha, a danas čovjek koji je zahvaljujući ruci na srcu i nemjerljivom hrvatstvu riješio zauvijek svoju egzistenciju statusom člana MOK-a (izraženom u mjesečnim tisućama dolara) – izjavljuje slijedeće: Hrvatska prodaje svoje najkvalitetnije igrače, a „zauzvrat kupuje crnce“. Pa to objašnjava: „Naša djeca žele biti postolari, liječnici i tako dalje, ali ne znam ni jedno dijete koje bi željelo biti crno“, i dodaje: „To što sam rekao nije rasizam, jer ni jedan crnac ne želi postati bijelac“. Sve to ima i ilustraciju – umjesto Tonija Kukoča i Dinka Rađe koji su otišli u inozemne vode „došao je mali crnac kojega su nakon prve utakmice proglasili narkomanom“.

Vrdoljaku to nije prvi eksces u javnom nastupu. Sjetit ćemo se početka „višestranačkog života“ u Hrvata, kad je opozicijskim vođama prebrajao krvna zrnca. On, čija je deviza ne jedanput bila „Bog i ja vam naređujemo“. Za Dražena Budišu je mrtvo-hladno izjavio „da njegovo plemenito srce i njegov bistri mozak oplođuje i bizantijska krv“. Pa je odmah uslijedila optužba dotičnoga da je u njegovom porodičnom stablu, ma zamisli sramote, mjesta našla i „jedna baba Srpkinja“, na što se Budiša brže-bolje stao opravdavati, što valjda, više nego o njima dvojici, govori o „demokratskoj i tolerantnoj“ klimi u kojoj se u Hrvatskoj živi.

No, nisu Vrdoljaku zanimljivi tek oni u čijoj krvi ima i srpskih krvnih zrnaca, ili – po najnovijem – oni čija je koža crna, a da to nije od imotskog ili nekog drugog sunca. Taj „imotski arijevac“, kako ga je prije tri godine nazvala Alemka Lisinski u pokojnom *Danasu* (onom prvom), ima što reći i o ženama, još se pamti njegova izjava, kojom je, onako muški kako to već

treba u ovim krajevima koji nipošto nisu balkanski, već uljudbeno europski, odgovorio – također javno – na tekstove Tanje Torbarine koja je jedno vrijeme bila „pretplaćena“ da ne zaobiđe njegov lik i djelo. „Kad bih imao svoj svinjac, Tanja u njemu ne bi mogla biti krmača. Jerbo je jalovica! Teško bi se za nju našao nerast!“. Kad je ista podnijela privatnu tužbu protiv lajavog režisera, bivšeg uzgajatelja pernate živine, donedavnog upravitelja hrvatske Katedrale duha, i današnjeg zastupnika i člana MOK-a, saborski zastupnik se istoga trena pozvao na zastupnički imunitet. Valja reći da su tu briljantnu ideju iskoristili i zastupnici kasnije tuženi zbog lupetanja na tuđi račun.

UBITI ZA HRVATSKU

No, daleko od toga da je Vrdoljak jedina zvijezda te brbljave političke hrvatske pozornice. Svašta je izgovorio, na primjer, Šime Đodan, njegove su izjave tipa da Srbi „imaju šiljate glave“ (po logici stvari, Hrvati bi onda trebali biti „nositelji tupih glava“?), ali njega javnost doživljava uglavnom kao ridikula hrvatske političke scene.

Puno je indikativnije kad netko tko se odlikuje brojnim sličnim izjavama postane – potpredsjednikom hrvatske Vlade. Riječ je dakako, o Bosiljku Mišetiću, zagrebačkom Hercegovcu iz Ljubuškog, „dečku iz Henessija“, negdašnjem odvjetniku, koji je otprije poznat široj javnosti po funkciji ministra pravosuđa i uprave iz vremena Vlade demokratskog jedinstva, i potom utemeljitelja Nove hrvatske desnice koji tvrdi da je pozitivno kod Savke Dabčević Kučar što je shvatila da je „ustaškija linija u stranci ipak prihvatljivija za hrvatski narod“... „jer tamo gdje je hrvatski ustaša, tamo Srbin preza“.

Potpredsjednik hrvatske Vlade, dakle, čovjek je koji se odlikuje žestokim izjavama, koje svjedoče da mu je vrlo teško u politici se držati prava (a to mu je struka) i zakona. Indikativna je njegova vrlo otvorena izjava o kolektivnoj srpskoj krivnji, jer teret grijeha svojih sunarodnjaka morat će nositi „čak i oni koji nisu okrvavili ruke... i to ponajprije Srbi iz Hrvatske“. On, po vlastitom priznanju „doista mrzi Srbina“, te novokomponirani termin duhovne obnove, navodno potrebne hrvatskom narodu, u Mišetićevoj va-

rijanti u život provodi ovako: „Mi smo dugo robovali stanovitim vlastitim zabludama u educiranju djece, odnosno hrvatskog naroda. U duhovnoj obnovi dijete od rođenja, dakle prije nego što ga se nauči čitati i pisati, treba naučiti tko mu je neprijatelj. A neprijatelj mu je na ovim našim prostorima Srbin. To ne znači da treba u njemu razvijati otpor do te mjere da bi sutra ubijao, ali ga od samih početaka, kao što ga se uči čitati, govoriti i lijepo ponašati, treba poučavati i tome da su sve zlo koje je učinjeno hrvatskom čovjeku i hrvatskom narodu na ovim prostorima učinili Srbi“. Istom prilikom, Mišetić je otkrio kakvi ljudi Hrvatskoj trebaju – čini se da je to naša vlast napokon i shvatila, pa ga je postavila za potpredsjednika Vlade. Dakle, govoreći o emocijama u politici, definirao je Mišetić „svoju nesretnu generaciju, jer se u nama probudilo i ono što smo negdje duboko potiskivali“, ono što nije normalno i imanentno životu čovjeka. Pa kaže naš novopečeni potpredsjednik Vlade: „U tom naboju emocija Hrvatskoj su danas potrebni ljudi koji mogu zaplakati za Hrvatskom, poginuti za Hrvatsku i, što je najvažnije, ubiti za Hrvatsku“.

SRBI, VLADIMIR BEBIĆ, CRNCI, ŽENE...

Mora mu se priznati, bio je vizionar – izjavio je to u studenom 1992. „Danas mnogi plaču za Hrvatskom koju su sanjali, grobovi govore da su mnogi i izginuli“. Mišetić se, kad je o ubijanju riječ, onako kršćanski, prijavio da „dobrovoljno bude izvršitelj smrtne kazne nad Slobodanom Miloševićem, ako Hrvatska ikada dođe u priliku da ga sudi kao ratnog zločinca“. Ako je za Hrvatsku, od Mišetića dosta.

Gospodin premijer Valentić, opravdavajući se pred Saborom, za Mišetića je našao opravdanje – „on nije rasist, nego nacionalist“!

No, što je tu čudno? U našoj najdemokratskijoj zemlji na svijetu, potpuno je normalno da njen vrhovnik šakom i kapom dijeli ordenje – zaslužnima za zločine, pa i ratne zločine onima koji bi mogli biti dolični ambasadori (može i veleposlanici) Hrvatske u Haagu, zbog onoga čime su zadužili Hrvatice i Hrvate, građane i građanke naše domovine.

Ne znam što će smisliti da se „operu“ od izbora potpredsjednika Vlade. Vrdoljak je ipak smislio sitni odmak rečenicom: „Katkad bih radije bio crnac nego Vladimir Bebić“. Dakle, ljestvica negativnosti: Srbi, Vladimir Bebić, crnci, žene. U zdravom tijelu zdravi duh, u bijelom tijelu crni duh, bar kad je o Vrdoljaku riječ.

Kaže član 133. Kaznenog zakona (ne onaj iz jednogumlja, dogodila se prenumeracija uslijed izmjena!) – tko na temelju razlika u rasi, boji kože, nacionalnosti ili etničkom podrijetlu krši osnovna ljudska prava i slobode priznate od međunarodne zajednice, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. Pa onda – tko širi ideje o nadmoćnosti jedne rase nad drugom, ili propagira rasnu mržnju, ili potiče na rasnu diskriminaciju, slijedi ga zatvor od tri mjeseca do tri godine.

Onima koji će, s branika domovine, sve ovo pročitati kao još jedan prilog tužakanja Hrvatske, preporuka: pročitati stavak drugi istog člana, koji kaže: kaznom od šest mjeseci do pet godina zatvora kaznit će se tko progoni organizacije ili pojedince zbog njihova zalaganja za ravnopravnost ljudi.

(Arkzin, 1995)

Oh, moj bože!

Zgodnu je – iako reče „istrošenu, no poučnu za uspoređivanje De Gaulleove Francuske i sadašnje Hrvatske” anegdotu prije nekoliko dana ispričao profesor dr Ivan Pađen: neki De Gaulleov ministar koji ga je slučajno vidio u donjem rublju uzviknuo je: „Oh, moj bože!”, na što mu je ovaj uzvratio: „Dovoljno je da me oslovljavate s ‘Moj generale!’”. Nakon slavnog prethodnika, donedavni francuski predsjednik, naime, nazivan je *la Dieu* – bogom, a u ovim našim mračnim i tužnim vremenima riječ je bila o našem bogu, Ili od neki dan samoproglašenoj instituciji – vrhovnom poglavaru Republike Hrvatske (te bi u tom slijedu mogli uskoro očekivati i neki zakon o zaštiti lika i djela).

Točnije, Hrvatski pravni centar odlučio je argumentirano „rasturiti” predsjedničku praksu da donosi uredbe kojima se ukidaju temeljna ljudska prava.

PAKET LJUDSKIH NEPRAVA

Naime, predsjednik Tuđman je u nekoliko mjeseci 1991. godine, na temelju ovlaštenja iz člana 101. Ustava, donio više od 30 uredbi, popularno zvanih „ratnim uredbama”, koje su – doduše – uglavnom prestale važiti naredne godine, s izuzetkom uredbe o telekomunikacijama i prometu, zdravstvenoj zaštiti i osiguranju i slično, te onih koje reguliraju najosjetljivije područje u cijelom tom predsjedničkom „paketu”, a koje se tiču djelovanja sudbene vlasti, državnog odvjetništva i krivičnog postupka „u slučaju ratnog stanja ili neposredne ugroženosti neovisnosti i jedinstvenosti Republike Hrvatske”. Njima se, naime, direktno ukidaju prava i slobode zajamčene Ustavom, te međunarodnim dokumentima koje je Hrvatska inkorporirala u pravni sustav, dajući im – preuzimanjem u Ustav – čak nad-zakonsku snagu.

Predsjednik HPC-a odvjetnik Slobodan Budak iznio je slijedeći primjer, koji zorno pokazuje znatno ukidanje čovjekovih prava zajamčenih u postupku pred sudom „bilo da netko u tom postupku sudjeluje kao optuže-

nik/okrivljenik/osumnjičenik, ili kao oštećenik, ili pak zainteresirani građanin. Možda će to dovoljno ilustrirati tvrdnja da pred vojnim sudom građanin može biti osuđen temeljem izjave nenazočnog svjedoka na raspravi pročitano g terećenja nenazočnog svjedoka datog vojnom časniku tijekom istrage (a da taj časnik ne mora biti niti sudac), te da je na temelju takva dokaza moguće izreći i najstožu zakonom zapriječenu kaznu (dvadeset godina zatvora)".

Dopuštajući državi da neka prava i slobode građana, u izvanrednim okolnostima može privremeno ukinuti ili ograničiti, ali u skladu s Ustavom i međunarodnim normama, prva stvar koja je sporna iest – proglašenje ratnog stanja ili stanja neposredne ugroženosti neovisnosti RH. A to naprosto nikad nije proglašeno!

Drugo, predsjednik je ovlašten takve uredbe kojima se ukidaju ili ograničavaju određena prava donijeti „ako se Sabor ne može sastati” – no, Sabor se mogao sastati, i nemogućnost njegova zasjedanja i nije bila slučaj ni u jednom trenutku višegodišnjeg rata! Osim toga, po istom propisu, predsjednik je dužan uredbe sa zakonskom snagom podnijeti na potvrdu Saboru, čim je ovaj u mogućnosti da se sastane.

KAKO ĆAĆA HOĆE

„Budući da izvanredno stanje nije proglašeno, primjena je uredaba koje se primjenjuju u slučaju izvanrednog stanja (ukoliko se njima ukidaju/ograničavaju prava i slobode zajamčene Ustavom) protivna zakonu, dakle, nelegalna.

Nadalje, ukidanje/ograničavanje i tih prava moguće je samo odlukom dvotrećinske većine svih izabranih zastupnika Sabora. Kako nikada nije proglašen dan početka izvanrednog stanja temeljem kojeg se suspendiraju čovjekova prava i slobode, neizvjesno je da li će i kada biti ponovo uspostavljena prava i slobode, ukinuta/ograničena ratnim uredbama”, kaže Budak, dodajući da ozbiljne i dalekosežne posljedice striktnog neslijeđenja propisa mogu ići – sve do totalitarne i diktatorske vlasti.

Ustavni sud je, povodom postupaka za ocjenu ustavnosti nekih od uredbi, iznio je nadasve zanimljiva tumačenja. Pa kaže: „Pravo koje je Ustav RH dao predsjedniku Republike da u izvanrednim okolnostima donosi uredbi sa zakonskom snagom nije ničim ograničeno, te on u svezi s tim ima ustavne ovlasti donijeti uredbi u svim segmentima zakonodavne nadležnosti Sabora RH. (...) Iz članka 101. Ustava RH proizlazi da predsjednik Republike samostalno odlučuje da li su se stekle okolnosti koje znače neposrednu ugroženost neovisnosti i jedinstvenosti RH. Ustav ne nalaže da se nastup tih izvanrednih okolnosti mora prethodno utvrditi posebnom odlukom” (rješenje br. U- I-179/91 od 24. lipnja 1992. godine).

Taj je stav potpuno suprotan Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima i drugim međunarodnim aktima. Dr Miomir Matulović, asistent Pravnog fakulteta u Rijeci konstatira: „S obzirom na to da je Ustavni sud u proteklom razdoblju donosio odluke na području zaštite ljudskih prava i manjinskih prava kakve se od takvog organa i očekuju, teško je povjerovati da je navedena odluka rezultat samo prevelikog političkog obzira spram ratne opasnosti i odgovornosti predsjednika republike da na tu opasnost reagira. Po svemu sudeći radi se o tome da si suci ne mogu predočiti sve dimenzije problema koji su naširoko diskutirani u teorijskim raspravama o ljudskim pravima..”

HITLER IZ NAŠEG SOKAKA

Profesor Pađen rješenje „s bjelodano nevaljalim obrazloženjem” Ustavnog suda objašnjava: „Nekoliko je vjerojatnih razloga. Prvi je da sucima Ustavnog suda nije stalo da ozbiljno obrazlažu svoje odluke. No, taj razlog nije u dovoljnoj mjeri vjerojatan da bi se mogao držati *conditio sine qua non* donošenja osporavanog rješenja, jer su suci Ustavnog suda mahom vrsni pravnici. Drugi je da su suci Ustavnog suda bilo zbog domoljublja, bilo zbog poslušnosti htjeli zaštititi predsjednika Republike. Taj je razlog vrlo vjerojatan. No, suci su u tome uspjeli samo utoliko što nisu poništili njegove uredbi, a to je mogao učiniti i Sabor, tako da ih prihvati kao

zakone. Međutim, suci nisu uspjeli zaštititi predsjednika na način na koji to može učiniti samo sud: dobrim razlozima. Tako su suci Ustavnog suda još jednom djelatno pokazali, kao i toliki mnogi u povijesti prije njih, da je Trasimahov argument da je pravedno ono što koristi jačemu, neodrživ: jer, da bi i najudvorniji postupak uopće mogao koristiti vladaru, mora biti učinjen znalački. Štoviše, politički neprihvatljive i loše obrazložene odluke Ustavnog suda kao što je ova vjerojatno više štete ugledu predsjednika Republike i same Republike (o Sudu da se i ne govori), no odluke u kojima bi Sud pokazao da ima zube. Uzme li se u obzir da suci Ustavnog suda mora da to znaju, valja zaključiti da su spornu odluku utemeljili na čitanju Ustava RH s predrazumijevanjem koje im je pružilo sigurnost da svoj posao obavljaju znalački, no koje je, upravo obratno, načelno pogrešno i, na kraju usporedne analize francuskog i hrvatskog Ustava, koji je navodno bio uzor hrvatskim ustavotvorcima, dr Pađen konstatira da je prije riječ o blizanačkom modelu, Weimarskom ustavu iz 1919. koji je uzor Ustavnom sudu Hrvatske. Pa kaže, kad se već ne možemo ugledati na ustavnu praksu razvijenih liberalnih demokracija, „ako to nije dovoljan stimulans, neka takvim bude bar primjer propasti Weimarske republike i Hitlerov dolazak na vlast, do kojega je došlo, dakako, vještim korištenjem izvanrednih ovlaštenja predsjednika Republike“.

(Arkzin, 1995)

Pogledaj dom svoj anđele

Vijest je bila stidljivo objavljena – tek jedna „tanjugovska“, rekli bismo, rečenica državne nam i izvještajne HINE – da je ministar pravosuđa Ivica Crnić, u petak, 3. ožujka, dao ostavku. Naravno, odnosi se to na „državno-objektivne“ tiskovine. Novine *Novi list* i Radio 101 jedini su idućeg dana promptno objavili tekst ministrove ostavke koja je, uzgred budi rečeno, stigla na vrijeme i u HRTV, ali ju je tamo netko revan zadržao pod oznakom embarga!

Jer, prosječni hrvatski mozak ima pravo na miran vikend u svojoj bogatoj i sretnoj zemlji, sa vlašću koja je u tu svrhu sve učinila. I kojoj je, ipak i vjerojatno, trebala „vremenska distanca“ da se oporavi od šoka i smisli kako dalje provoditi nasilje nad pravnom državom i vladavinom prava, a da to bude relativno neprimjetno za „pučane“. „Odgovornost je na onima koji to nisu učinili i koji su na taj način učinili štetu hrvatskoj državi zato jer su takvi pojedinci, Hrvatsku i tim potezom, prikazali kao totalitarnu i zatvorenu državu u kojoj prevladavaju od države kontrolirani mediji“, reći će ministar Crnić tri dana kasnije.

Dobro jutro, gospodine ministre!

NEĆU, A MOŽDA I HOĆU

Rezultat je javnosti poznat – na sjednici– Vlade 6. ožujka, premijer Nikica Valentić „nije prihvatio ostavku ministra Crnića“, ali uz dodatak: „Međutim, zbog složene situacije u kojoj se nalazi RH spreman sam ponovno razmotriti ostavku ministra Crnića, ali u sklopu ukupnog razrješavanja stanja u pravosuđu na temelju ustavnih i zakonskih pretpostavki, te onih kadrovskih rješenja koja jamče i formalnu i stvaru nezavisnost sudbene vlasti kao jedne od temeljnih vlasti u svakoj pravnoj državi“. Što princip „sad neću, a sutra možda i hoću“ znači, budućnost će pokazati.

Zamislimo sad jednu normalnu, demokratsku i pravnu državu, koliko

god to nama u vlasti ovakve vlasti nije lako. Normalna vlast ne može ne znati za skandal poput ovoga, ne može čekati da priča dođe do vrhunca, nakon niza nezakonitosti, protuustavnog djelovanja (pa recimo to, i protuhrvatskog!), o kojima bruji pravosuđe, javnost, rijetke nezavisne novine (valjda Valentić i njegovi ministri čitaju i poneke takve).

Ne može predsjednik jedne demokratske države biti gluh na potrese koji se zbivaju na najznačajnijoj poluzi (od tri) vlasti kojoj je na čelu. Na kraju krajeva, ako se i njemu ili nekom njegovom – u demokratskoj državi je to moguće – (ne daj bože) dogodi da ga zakači neki sud, valjda mu je stalo da mu sude kvalitetni suci. Ako su oni, umjesto profesionalaca i časnih ljudi, tek podobni i poslušni, čim on padne s trona, oni će slušati nekog drugog. U svakoj normalnoj zemlji, dakle, u slučaju (i manjeg) skandala od ovog, istog trenutka ako ministar zbog bezakonja kojem ne može na kraj daje ostavku, dići će se svi na noge, vlada će dati ostavku ili će „pasti“ pod pritiskom javnosti (pretpostavka je da ona, naravno, postoji). Parlament, ili već onaj koji ima taj ustavni instrument, istoga će trenutka formirati komisiju koja će ispitati sve relevantne činjenice. Afera poput naše vratit će se na početak, i nikome neće ni na pamet pasti da istodobno sa skandalom, nezakonito i skandalozno imenovani polažu zakletvu pozivajući se na „čast zbog ukazanog povjerenja“. Sve to bi se, dakle, dogodilo u demokratskoj zemlji. Kod nas je sve suprotno, čak ako konkluziju izreknemo glasno.

A MOGLO JE BOLJE

A stvari su jasne još od srpnja prošle godine, kad je konstituirano Državno sudbeno vijeće, tijelo koje – prvi puta nakon pet desetljeća – treba suce izabrati i imenovati u stalnom mandatu. Već sama priprema tog Vijeća, bila je izvan zakona – od odbijanja predsjednika Vrhovnog suda Milana Vukovića da sazove Opću sjednicu, koja je po Zakonu u sudovima ovlaštena predlagati kandidate za Vijeće. Nakon povuci-potegni situacije, nakon što se 15 sudaca toga suda obratilo Saboru, sjednica je konačno sazvana. No, na toj sjednici, Milan Vuković od vlastitih kolega kojima je predsjednik, nije

izabran kao osoba od povjerenja da bude u DSV-u.

U svakom slučaju, DSV je izabrano po ukusu vlasti. Zanemarena je Crnićeva lista, napravljena u skladu sa stručnim ocjenama hrvatskih sudova, tužilaštava..., nije se uzelo u obzir mišljenje Odvjetničke komore Hrvatske, pravnih fakulteta i ostalih koji su o stručnjacima i časti imali stav drukčiji od podobnoga vlasti.

Već tadašnje „dopisivanje” Crnića sa vlašću, tadašnje upozoravanje neupitno stručnih i časnih sudaca, nekih odvjetnika i inih, nije ni najmanje tronulo naše vrhovnike. Čak i tako izabrano DSV nije u zakonskom roku od šest mjeseci, dakle početkom siječnja, imenovalo (sve) suce u Hrvatskoj. Ponovo na intervenciju Ministarstva, na brzinu je sazvana sjednica i donesen je Poslovnik, još jedna sporna stvar u već podugom nizu – prema tvrdnji ministra, u dijelovima protuustavan, ali ni to nije ponukalo gospodu u DSV-u da se išta poduzme ili promijeni.

Skandal je, međutim, bio blizu, a „hrvatska šutnja” prijeteća.

Sjednica DSV-a za izbor i imenovanja sudaca Vrhovnog suda Hrvatske protekla je bez ocjena predloženih sudaca, predsjednik DSV-a Ante Potrebića izbacio je novinare (novinarima je kasnije rekao: „Nije bitno što piše, nego tko piše”, što smo pokazali istinitim u početku teksta). Jedini „oporbenjaci” profesori dr Davor Krapac i dr Ante Carić bili su preglasani glasovima ostalih članova koji su slijepo slijedili favorite vlasti.

Prihvaćen je, glasovima onih koji bi nam svojim dizanjem ruke trebali garantirati pravnu državu, izbor ljudi čiji su autori, bar formalno, Milan Vuković i Ante Potrebića. Čak niti broj sudaca nije onakav kakvog je odredilo ovlašteno Ministarstvo pravosuđa – umjesto 37 sudaca, na temelju samostalne prosudbe da je 25 sudaca dovoljno za obim posla, izabrano ih je 25, jedan manje nego je sudaca bilo dosad!

KAD SE VUKOVIĆ SVETI

Od dotadašnjih 26 sudaca Vrhovnog suda (među kojima i onih koji su se sukobili s Vukovićevom samovoljom da nazove Opću sjednicu, njih 12

(dvanaest) nije izabrano! Oni u Vukovića nisu imali povjerenja, ali nisu ništa mogli protiv moći. On, koji sam ili sa zaleđem, ima moć – ovako im se odužio.

Tako se dogodilo da, preko noći,iskusni i nezavisni suci poput Vladimira Primorca i Ružice Horvatinović, ne ostanu na podobnoj listi – logično, slijedeći sudačku i ljudsku nezavisnost i poštenje, javno su govorili istinu. Zato su kažnjeni. Kažnjena je i dugogodišnja sutkinja Županijskog koja se kandidirala za Vrhovni, sud, jer su poznate njene principijelne i zakonite odluke, ali „izvan struje“, čak i u situaciji kad su svi ostali spuštali glavu. I tako dalje. Kažnjen je čak i ministar Ivica Crnić, koji je prije ministature, očito za razliku od sadašnje situacije, bio cijenjen od istih onih koji danas – od straha ili ne, svejedno – nisu digli ruku za njega.

No, u cijeloj priči – čini se – Vladimir Primorac ima pravo kad kaže: „Nama koji odlazimo puno je lakše, nego onima koji ostaju. Njima je neugodno, njih je strah. Mi smo otišli, u dobrom, smo društvu“, dodajući: „Kao da nitko nije svjestan ozbiljnosti ovoga što se događa u pravosuđu. Kao da nitko nije svjestan da se radi o tome kakva će zapravo Hrvatska biti“. Njegova skepsa je jedino moguće osjećanje, pokazala je to i rasprava u Saboru – predstavnici vladajućih čvrsto su ostali pri svome. U istoj „areni“, radijskom eteru, dok dugogodišnji odvjetnik Silvije Degen, kaže: „Šokiran sam i stidim se kad sretnem suce koji su nakon 30 godina tako sramotno bačeni na cestu“, Šime Đodan najmirnije izjavljuje, tvrdeći da su sudovi u nas neovisni i da mu je „teško govoriti o ovom slučaju koji je naglo izbio u javnost“, slijedeće: „To je više rivalstvo profesionalne, nego političke naravi. Možda i ima nekih ideoloških sukoba, ali to nije pod utjecajem HDZ-a“.

I najlicemjernije: „Crnić je angažirana ličnost HDZ-a, a Vuković i Potrebica su nezavisne ličnosti. Recite, koji to anđeli stoje iza njih?“

TKO JE POBRKAO LONČIĆE

Crnić u svojoj izjavi kaže suprotno – iza njega stoji struka, a iza Vukovića i Potrebice „neki čija imena zna, ali ih u ovom trenutku i to iz želje da u Hrvatskoj ne stvara još veće probleme ne bi iznosio, što ne znači da jednom neće“.

Možda je upravo u tome greška, neki mu i zamjeraju izjavu da je „pristalica toga da se koriste svi dopušteni načini za ostvarenje cilja cjelovite Hrvatske“, kao i činjenicu da je sačekao da Komisija za ljudska prava Vijeća Evrope ode iz Hrvatske, pa da tek onda progovori.

Jer, vlast upravo to koristi. Čak se i Valentića zbog podrške sumnjive kvalitete može proglasiti „oporbenjakom“, i lagati u saopćenju DSV-a da je upravo Crnić taj koji je pobrkao lončiče, jer je postojala samo njegova, a ne i Vukovićeve lista.

U pravu je Crnić kad kaže da su ovo „rezultati koji neodoljivo podsjećaju na olovna vremena moralno-političke podobnost“, s tom razlikom da su sad Hrvati proganjani od – Hrvatina. Čija parola „Hrvatska iznad svega“ – pa tako i iznad zakona, tek je način na koji nam, s pozicija vlasti, lažu da Hrvatsku uopće vole, dok sve nas vode u zonu sumraka. Tamo gdje nam ni jedan anđeo ne može pomoći i gdje nam neće pomoći niti saznanje da smo – u dobrom društvu.

(Arkzin, 1995)

„Tommy“ u Saboru

„Plus dva“, ili „dvojka s tendencijom ka trojki“ – ocjena je stanja ljudskih prava prema Ljubomiru Antiću, HSLŠ-ovcu i predsjedniku saborskog Odbora za ljudska prava, koju je izrekao u nedavnom intervjuu riječkom *Novom listu*.

Da bi čitatelj stekao pravi dojam o spomenutom Odboru, valja znati kako ga definira njegov predsjednik – građani koji se Odboru obraćaju (dnevno stiže jedna do tri žalbe!), ne razlikuju izvršnu i zakonodavnu vlast (općepoznato je, naravno, da su građani tek neuko pučanstvo, zar ne?), i „Odbor doživljavaju kao mjesto gdje mogu izboriti svoje pravo, ali ovo je Odbor za ljudska prava, a ne 'za zaštitu' ljudskih prava i zato to naprosto nije prava adresa“.

Kad smo se, dakle, od najnadležnijega u tom organu kojega, kao uostalom i sve drugo što predstavlja državni aparat, plaća prosječni pučanin, informirali da Odbor – bar s naše točke gledišta – ne znači ništa, valja znati i što o ljudskim pravima i organizacijama misli prvi čovjek od ljudskih prava u našem parlamentu.

„NISAM GRUPA ZA PRITISAK“

U najkraćemu: kad god inozemstvo želi neposlušnu hrvatsku vlast „uskладiti“ sa svojim interesima, servira joj da ne poštuje temeljna ljudska prava. Što je, naravno, laž. Nakon što se, po vlastitoj izjavi, „misaono više angažirao“, gospodin Antić nabrojao je neke primjere, nastavlajući da mu je „teško napraviti nekakav popis“ organizacija koje se u Hrvatskoj bave ljudskim pravima, kvalificirajući ih „grupama za pritisak“, što on ne može biti (logično, teško da jedan čovjek može, bez obzira na vlastitu disperzivnost, postati grupom). Pa kaže dalje – sve te nevladine organizacije rješavaju konkretne probleme pojedinaca, a njegov Odbor „nema mehanizam da utvrdi je li građanin u pravu ili nije“, iako kasnije i sam priznaje da „ljudsko pravo najviše može ugroziti onaj tko ima najveću moć, a to je država, u kojoj

policija i vojsku imaju represivni aparat, pa su oni potencijalno najopasniji”.

Predsjednik Odbora koji se bavi ljudskim pravima, ali ne i njihovom zaštitom, kaže potom da se „koliko mu je poznato” više ne primjenjuju Vladine uredbe sa zakonskom snagom koje zadiru u područje ljudskih prava, da bi mirno nastavio objašnjavati problem deložacija, upravo tada zavrio i zbog štrajka gladu dviju „nevladinih” žena ispred zgrade u kojoj je i njegov ured. Ni o tome Antić „nema podataka, niti su u Odboru pravili analizu” (što je logično, jer kad zanemari kilometre papira koje su od ostalih nevladinih odbora za ljudska prava i HHO-a iscurili kroz njegov faks, ostaje jedini primjer suradnje koji navodi – zagrebačka Ženska kuća poslala mu je svoju brošuru, i on im je – zahvalio!). Priznaje da je bilo „slučajeva čistog banditizma” što osuđuje, ali kaže: „Većina tih slučajeva odnosi se na onu famoznu Uredbu hrvatske Vlade kojom je promijenjen vlasnik vojnih stanova, a stari i bivši vlasnici nastavili su se ponašati na stari način”. Ako „famozna Uredba” (Antićeva formulacija, op.a.) nije više u primjeni, zašto su deseci tisuća ljudi, temeljem spomenute Uredbe i državnog nasilja, ugroženi u pravu da, na stari ili novi (što pak, to znači?) način, u svojim stanovima, stanuju?

No, nakon tisuća izbačenih i tisuća koji žive u strahu, Odbor će – po Antiću – inicirati raspravu o tom problemu „ukoliko zaista budu dobivali zabrinjavajuće informacije”.

U isto vrijeme dvije su žene, što valjda nije nimalo zabrinjavajuće, „kampirale” i gladu protestirale ispred zgrade u kojoj je tu rečenicu izgovorio.

Bez komentara!

GALAMA O ZANEMARIVOM POSTOTKU

Uz to što se pita vide li „objektivnu sliku” oni koji se slamaju u dnevnoj navali onih koji traže zaštitu svojih ljudskih i građanskih prava, Antić komentira i svoju izjavu da su „podaci HHO-a često točni” rečenicom: „Podaci se uvijek mogu vrlo različito komentirati”. Pa kaže – dojam je da oni „žele demonizirati državu, a ona isto hoće s njima”, i galama koju kao metodu pripisuje HHO-u i ostalima, pod geslom poznate državne isprike „rat je”, „pogoditi

će deset puta više ljudi koji su prognani iz svojih domova". Tko je kriv i za manipulacije ratom prognanih, i skrivanje iza njihova očaja i beznađa, i jesu li baš nevladine organizacije za ljudska prava prava adresa za brigu za državne poslove, nije precizirao.

U svakom slučaju, Antić se „zalaže za miran i staložen pristup, ali za rješavanje svakog konkretnog slučaja". Tko bi trebao riješiti konkretan slučaj? Nevladine organizacije, ili bi u rješavanju svakog slučaja u kojemu je neko ljudsko pravo narušeno, trebao pomoći i Antićev Odbor koji za to nema mehanizama? Koji poziva na „obzirne ocjene" i opravdava motive onih koji su, primjerice, rušili kuće na području pod kontrolom naše vlasti. Uz pitanje što ga samome sebi postavlja da li se to događalo na poticaj institucije ili možda uz njeno prešutno toleriranje, Antić kaže: „Čak dovodeći sebe u opasnost da budem apologet, ja bih rekao da u Hrvatskoj ne postoji sistem kršenja ljudskih prava, ali da se može govoriti o tome da država nije dovoljno uradila da zaštiti temeljna ljudska prava", i dodaje: „Ali nemojmo opet biti nezreli i misliti da situacija u kojoj ljudi žive ne određuje i njihovo ponašanje".

Ta osjetljivost za motive počinitelja terorističkih akata, međutim, sasvim izostaje kad je posrijedi pomoć ugroženom građaninu: „Vidite, masa ljudi u Hrvatskoj nema novaca, ali sigurno nitko od njih nije došao predsjedniku saborskog Odbora za financije da bi od njega tražio nešto para".

Ta količina bešćutnosti prema građanima, koji svojim „parama" omogućuju i zvučnu (očito besmisleno koliko i zvučnu) funkciju i fotelju, a time i pripadajuću plaću u Saboru, sasvim logično dovodi i do konačne ocjene o stanju ljudskih prava u Hrvatskoj: „Veoma je statistički mali broj ljudi čija su prava neposredno ugrožena. Sigurno nema više od nekoliko postotaka ljudi kojima su neposredno ugrožena temeljna ljudska prava".

Jasno, iz crne limuzine i dobro čuvane tvrđave vlasti svi problemi i ljudske nesreće izgledaju malo i sićušno. Tek sićušni postotak ugroženih unutar blagostanja i pučanstva sretnoga što ima isto takvu, bogatu i sretnu vlast.

(Arkzin, 1994)

Heroji našeg doba!

Prije gotovo tri godine, poznati beogradski advokat Srđa Popović, u intervjuu za *arkzin*, vrlo je jasno definirao razlog zbog kojega je emigrirao u Ameriku: „Ne želim da živim među zločincima”, izgovorio je tada, misleći – naravno – i na neshvaćanje onih kojima nacijom (slučajno) pripada da se „u njihovo ime” (a rekli bi smo: i za njihov račun) ubija, pali, kolje, raseljava...

Bilo je to vrijeme u kojem se u Hrvatskoj još ponosno „furalo” na priču „mi smo u obrambenom ratu”, dok su najžešći patrioti to opisivali: „Nismo mi otišli u Niš pa tamo klali, oni su došli ovamo”. Vrijeme u kojem se nije spoznavalo da – među zločincima živimo – i mi sami!

U međuvremenu, Sud (ad hoc osnovan) u Haagu se zahuktao u radu, i počeo „prozivku”. U međuvremenu, postalo je uobičajeno slušati optužbe iz svijeta da je Srbija agresor nad Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom, ali je i Hrvatska agresor nad susjednom BiH (spominju se i neke sramotne „nepriincipijele koalicije” Hrvata i Srba), pa i nad vlastitim građanima nehrvatskog porijekla (Srba, a bogami i Muslimana).

Dogurali smo dokle smo dogurali. No, kao što prosječni Hrvat u ovoj zemlji dosad nije shvatio da je tek slijedeći na redu kad su posrijedi kršenja njegovih (ljudskih/gr građanskih) prava, tako ni sad ne shvaća da – živi među zločincima. Da je jedini način da sačuva svoju nevinost (pa makar se ona sastojala i u zatvaranju očiju pred „našim” zločinima) da pokaže gnušanje ne samo nad zaklanim Hrvatima u Vukovaru ili drugdje, nego i Muslimanima u Ahmićima, Srbima u Gospiću... lista zločinstava je, naime, beskrajna na ovim meridijanima.

No, vlast – koja će, na kraju krajeva, opaliti prosječnog naivca po džepu, porezom, prirezom ili drugim, kako god se zvao, haračem, brine se za ispiranje mozga svojih građana, praveći od za zločine optuženih unaprijed heroje i mučenike našeg doba. Za to ima na raspolaganju staru goebelsovsku tehnologiju, primijenjenu na TV-ekranima, novinskim stranicama, političkim izjavama...

HAŠKI SUD – SUD PARADE!

Željko Olujić, poznat po svojim stranačkim „transferima“, koji su se odrazili i u tužilačkoj funkciji (svojedobno bio i „demokratski“ republički tužitelj), u intervjuu *Globusu* izjavljuje slijedeće, nabrajajući propuste ustroja Međunarodnog suda za ratne zločine: „Drugi je propust (prvi je „nespominjanje kategorije izazivanja i otpočinjanja osvajačkog rata“, op.a.) zanemarivanje odgovornosti za neselektivno uništavanje. To znači da je unaprijed amnestiran onaj tko je počeo osvajački rat, pa je očita tendencija sudovanja po načelu: svi su jednaki ili svi su jednako krivi. Dakle, na optuženičku klupu izvest će se određeni broj Srba, Hrvata i Muslimana i tako će se umiriti ili ‘opravdati’ europska i svjetska nečista savjest“.

Zanemarivanje odgovornosti za „neselektivno uništavanje“? Znači li to da smo mi „vršili tek selektivno uništavanje“, zna se koga i čega, pa nismo odgovorni?

U istom istupu dotičnog novopečenog hadezeovca stoji i odgovor zašto je toliko „uspjenjen“ činjenicom egzistiranja suda u Haagu. Naime, ljut je što Miloševića, po postojećim propisima (da li?) nećemo vidjeti na optuženičkoj klupi, jer se on može optužiti „samo posredno, kao naredbodavac, ali ne i kao deklarirani pokretač invazije JNA na Hrvatsku, što on doista jest. To je čista podvala, jer je očito da Haški sud računa s čistim ucjenjivanjem; po istom članku moguće je, u skladu s određenim interesima, pred tribunal izvesti i cijelo nacionalno rukovodstvo“.

Da li to Olujića muči što bi se cijelo srpsko nacionalno rukovodstvo moglo izvesti pred lice pravde? Ili ga, pak, muči što je i rukovodstvo čiji je i on stranački podanik, također nacionalno, i također podliježe istim pravilima?

HEROJ

Branitelj nacionalnog heroja (da li je isti već ovjenčan nekom gvožđu-rijom od priznanja iz predsjedničke radionice?) generala HVO/HV-a Tihomira Blaškića (koji u Haagu brani ništa manje do državnu čast), odvjetnik Zvonimira Hodak, izjavljuje ovo: „Osobno bih bio sretan da je Hrvatska donijela odluku

da niti jedan njezin građanin neće ići pred Međunarodni sud u Haagu – to bi značilo da bi Hrvatska pokazala svoj dignitet i samostalnost, i da ne dolazi u obzir da netko drugi umjesto nje, u ovom slučaju Međunarodni sud za ratne zločine, donosi važne odluke o njenim građanima”.

Kad bi odvjetnik Hodak bio u stanju da – jednim jednim pravomoćno okončanim procesom u Hrvatskoj, u kojem osuđujuća presuda nije pala osim protiv Srbina – pripadnika paravojne pobunjeničke vojske – potkrijepi svoj sud, njegov stav bi bio razumljiv. Profesionalan.

Ali, mi sudimo samo neprijateljske vojnike.

Iako, Hodaku ne zamjerajmo: on radi za novac, njemu je Blaškić klijent, i to što govori je usmjereno na stvaranje najkvalitetnije obrane klijenta, što je potpuno u skladu s odvjetničkim kodeksom. Pa stizala lova od „sponzora” (sic!) iz Herceg-Bosne, ili od hrvatske države koja je Blaškića uzela „na svoj budžet”, ako je točno to što se govori. I što je u prvom trenutku neopreznosti (valjda) objavljeno na najKrvatskijem od svih medija, HRTV-u.

Što, na kraju krajeva, nije odvjetnički problem.

PROTUHRVATSKA ZAVJERA

Navodno sestrinska stranka vladajućoj, ustima svog predsjednika Ante Đapića, kaže slijedeće: „Velika je razlika između ratnog zločina i zločina u ratu”. Pravaši su, kaže, za kažnjavanje ratnih zločina, pa i s hrvatske strane, ali „ne možemo doći u istu razinu sa srpskim agresorom, što nam želi nametnuti međunarodna politika”. Začuden „inertnim stavom javnosti” prema tome, dodaje: „Možemo načelno podržati borbu protiv zločina, ali ne možemo mi sve stavljati u isti koš. Ne radi se o tome da pravaši gaje neke posebne simpatije prema optuženim Hrvatima iz BiH. Međutim, mislim da je njima trebalo suditi u Hrvatskoj, jer se Hrvatska branila od agresije, a ne da naši ljudi odlaze u Haag,“.

Još dalje ide *Nedjeljna Dalmacija* u tekstu „Blaškićeva najteža bitka,“ koja priziva hrvatski bijes konstatacijom da „optužbe protiv hrvatskog generala treba gledati u širem političkom kontekstu.

Optužba protiv njega zapravo se odnosi na cjelokupnu borbu za opstanak Hrvata u središnjoj Bosni, a smišljena je u vrijeme kad je i uz njezinu pomoć trebalo tamošnje Hrvate natjerati na popustljivost i kooperativnost u uspostavi Federacije s bosanskim Muslimanima". Kriva je tad bila, po autoru, i perspektiva tog sukoba – Muslimane (malim M) se gledalo kao na nedužne žrtve, dok su Hrvati bili više-manje krivi za sve! (sreća da su nas u međuvremenu licitatori ljudskim životima obavijestili da su najviše u Bosni stradali – Hrvati).

No, ima još: zašto je Blaškić „kriv“? Zato što je bio „teoretski“ (kažu oni) zapovjednik nad prostorom Srednje Bosne, pa i nad poklanim Ahmićima (koje Slobodan Praljak naziva „navodnim zločinom“), iako „svi koji tek površno poznaju situaciju iz 1993. godine znaju da je takva kontrola tada bila potpuno nemoguća, kao što je uostalom potpuna kontrola svih vojnika u nekoj bici nemoguća i u najbolje ustrojenim i opremljenim vojskama svijeta“.

Kao i sa Srbima: vasceli svet je protiv nas!

NIJE ZLOČIN – ZLOČIN

No, prvak je definitivno neimar Slobodan Praljak, general optuživan za rušenje mostarskog mosta, koji napada sud pitajući se zašto je on osnovan 50 godina nakon Nürnberga, a toliki su ratovi u međuvremenu vođeni, i tvrdi: ovo sa Sudom je tek – prinošenje žrtve, jer mi smo bili u oslobodilačkom ratu.

Zločine, po već ustanovljenoj tezi, može učiniti samo agresor, a mi smo „dobri momci“.

Osobno, Praljak „nije sklon definiciji da je svaki zločin počinjen u ratu – ratni zločin“. Evo objašnjenja: ratni zločin je počinjen „zbog prethodnog mišljenja koje je dovelo do rata“, kao onda kad su Nijemci sebe smatrali nadljudima, proglasili svoju ugroženost, te proglasili neke narode kao krivce i uzeli sebi pravo da te narode istrijebe. „Ako polazimo od toga“, zbori general i režiser i neimar, „tko bi onda na prostoru bivše Jugoslavije mogao biti počinitelj ratnoga zločina? Mogli bi biti samo pripadnici srpskoga naroda koji su prihvatili i činili djela sukladno tvrdnji da je srpsko gdje je pokopan

i jedan Srbin, a da svi drugi imaju manja prava, te da oni, Srbi, određuju sudbinu naroda i prostora. To bi čak djelomično mogao biti onaj pripadnik muslimanskog naroda koji je prihvatio tvrdnju da su oni, Muslimani, temeljni narod na jednom prostoru”.

Hrvati nisu prihvatili ni jedno ni drugo, branili su samo svoje, i kaže, „nisu otišli u Srbiju, ni u Crnu Goru... i meni je teško prihvatiti činjenicu da bi netko mogao biti proglašen ratnim zločincem čak i ako je počinio zločin u ratu!”.

„Čovjek, Hrvat, kršćanin i vojnik”, dakle neimar Praljak, brani Blaškića slijedećom tezom: „Hijerarhija ide do vrha, pa ako bi se išlo tom logikom, onda za Ahmiće mogu biti optužen i ja!”.

Vidimo li se u Haagu?

(Arkzin, 1996)

Sloboda laži

Hrvatska ima, kao što je njen trenutni predsjednik već u nekoliko navrata rekao, od 15 do 20 posto „neprijatelja“. Potpredsjednik Sabora Vladimir Šeks, pak, ide dalje i definira one koji su se „uzjogunili“ nakon nedavnih izmjena kaznenog zakonodavstva, novog prijedloga Zakona o informiranju, te maltretiranja novinara i tužbi koje su ih zapljusnule – „krajnjim nezalicama ili zlonamjernima“; za glavnog urednika nacionalnog tjednika izjavljuje da je „patološki lažac i veliki intrigator“; za one koji iz svijeta prosvjeduju kaže da nisu informirani (ili su također zlonamjerni), jer „gutaju zdravo za gotovo sve što im dojavu zagovornici slobode laži u Hrvatskoj“ (kurziv naš, op.a.).

Jasno, valja cijelom ovom spisku koji je Hrvatsku, uz (nezanemarivu negativnu) ulogu u nezaživjeloj Federaciji BiH, udaljio na neodređeno vrijeme od evropske porodice civiliziranih država, dodati i silnu iznenađenost vlasti, pa i Šeksa, pa i opozicije, odlukom Ustavnog suda Hrvatske o neustavnom raspuštanju zagrebačke Skupštine.

Gospodin Šeks, naravno od „državotvornih“ novina brzometno dobija prostor za obračun sa „zagovornicima slobode laži u Hrvatskoj“, pa šamara sve redom. Konstatira, za sve što je Hrvatskoj predbačeno iz svijeta, da ti Evropejci gutaju sve zdravo za gotovo od „lažljivaca“: „Oni imaju unaprijed stvorene matrice, pa reaguju kao psi u Pavlovljevom eksperimentu, jer imaju a priori stav da u Hrvatskoj vlast guši medije. Mnogi polaze od toga da je Hrvatska odgovorna za raspad Jugoslavije, pa je treba kažnjavati, makar ne bilo istina ono što joj se imputira. Drugi dio su različiti ljevičarski krugovi koji ne prihvaćaju ovu hrvatsku vlast iz ideoloških razloga“.

„Ovu hrvatsku vlast“ ne prihvaćati posve je legitimno: ona ima mandat dok joj to birači daju, i sasvim je demokratski htjeti i nadati se – ma s koliko uspjeha ta nada bila ostvarena na idućim izborima – vidjeti na vlasti „neke druge“ koji će biti neka druga, bolja hrvatska vlast.

U skladu s time, naravno da Šeks ima potrebu da lupi po svemu i svakome tko se, po vlast negativno, oglasio u posljednje vrijeme.

PAMETNOME DOVOLJNO!

Hrvatsko novinarsko društvo zastupano po odvjetnici Vesni Alaburić uputilo je Ustavnom sudu RH nekoliko prijedloga za pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti i zakonitosti posljednjih izmjena („mini reforme“) kaznenog zakonodavstva. Riječ je o problemu državne i vojne tajne – jer tajna je sve ono što se vlasti hoće da zataji/utaji, te o pokretanju ex officio postupaka zbog uvrede ili klevete predsjednika Republike i ostalih zaštićenih funkcionara državne vlasti.

Vjerojatno je, uz odluku Ustavnog suda o Gradskoj skupštini Zagreba – gdje su se odličnici trenutno vladajuće stranke našli strašno „iznenagjenima i uvregjenima“, pa su predbacivali predsjedniku Suda što nije predsjedao sjednici – dodatnu uznemirenost (ili čak paniku?) izazvao i intervju Jadranka Crnića *Globusu* – otuda valjda i potreba Šeksa da „intervenira“ u narodnu zdravu pamet preko *Večernjeg lista*. Crnić, naime, iako funkcijom zaštićen istovjetno kao i predsjednik, gospodski kaže: neće dati suglasnost, ako državnom odvjetniku i padne na pamet da pokrene postupak protiv Zlatka Canjuge, predsjedničkog batinaša i specijalista za etiketiranje koji ga je oklevetao (ili uvrijedio? – jer, uvreda je stvar osobnog osjećanja!) nakon objavljivanja odluke Ustavnog suda. No, na pitanje – po Šeksu „velikog intrigatora“ Davora Butkovića o zatraženoj ocjeni izmijenjenih krivičnih normi, predsjednik Ustavnog suda Crnić odgovara: „Ja ni ovaj put ne mogu komentirati zakon o kojem ću odlučivati. Mislim da je dovoljno reći da sam protivnik svakog ograničavanja slobode tiska“.

Pametnome dovoljno!

Jer, nije zabadava ova vlast „demokratski“ napravila pravi pomor rasnih i dobrih sudaca u Hrvatskoj, po vjerojatno istinitoj tezi splitskog profesora Nikole Viskovića (osuđenog upravo u procesu protiv Šeksa zbog verbalnog delikta, čak i prije donošenja „mini-reforme“ kaznenog zakonodavstva), da je to bila investicija za budućnost: uništiti pravosuđe kao takvo, i postaviti trajno izabrane podobne suce, koji će ih i nakon brodoloma štititi. No, u situaciji kad Ustavni sud – i to ne prvi puta – diže glavu i kaže „ne, ne može“, a kad se na suce kao profesiju gleda kao na poslušne državne plaćenike, kad se bar neki

mediji ne daju zarobiti, i još u situaciji u kojoj je zagrebačkim biračima dosta svega pa gnjev iskazuju grafitima i „Dinamom“, jedni ponovo imaju nadu za pravdu, a drugi se neminovno ustrašeni uvlače u sve stupidnije kućine.

ŠEKS NAS TUŽI, ŠEKS NAS SUDI

Plaše nas, naime, i novim zakonom o javnom informiranju, još otkako je stari zakon (tek nešto izmijenjen u odnosu na tekst preuzet iz „jednouljka“ ali negativno po medije) stavljen izvan upotrebe također odlukom Ustavnog suda. Bez obzira što se, na prvi pogled, usporedbom prijedloga zakona o informiranju kojega je izradilo Hrvatsko novinarsko društvo i onoga koje je izašlo iz hrvatske Vlade, stvari ne čine bitno različitim, stvari su opet restriktivnije no prije – a ne sumnjamo koji će prijedlog, s obzirom na – zna se – stranačku stegu, dobiti prioritet.

Može se i novinarima prigovoriti da sami sebi podmeću klipove pristajući, na primjer, na normiranje „autoriziranog intervjua“, što bi značilo – u praksi – da bi novinar, uz snimku intervjua, morao imati potpis na svakoj stranici kopije koju nosi intervjuiranom na autorizaciju. Tu se treba podsjetiti pitanja Vesne Alaburić: što je sa intervjuima na radiju (ili, iako u Hrvatskoj neuobičajeno, na TV) koji idu uživo? Ili je to sankcionirana neravnopravnost različitih medija?

No, daleko je, iz prijedloga Vlade, značajnija novina predložena člankom 35. koja se odnosi na postupanje suda:

„Sporovi o naknadi štete rješavaju se u hitnom postupku.

U žalbi protiv presude donesene u prvostupanjskom postupku mogu se iznositi nove činjenice i predlagati novi dokazi samo ako žalitelj učini vjerojatnim da ih bez svoje krivnje nije mogao iznijeti odnosno predložiti do zaključenja glavne rasprave. Predsjednik vijeća prvostupanjskog suda će prema potrebi, sam ili na zahtjev suca izvjestitelja drugostupanjskoga suda, provesti izviđaj radi provjere istinitosti navoda žalitelja“.

U prijevodu na laički jezik to otprilike znači: ograničit ćemo mogućnosti višeg, žalbenog suda i ostaviti da sudac čija se presuda preispituje, čak i sam, odluči i provjeri istinitost žalitelja. Po principu: Šeks te tuži, Šeks ti sudi!

INTRIGATORI I LAŠCI

Na to Šeks vrda slijedećim izvlačenjem, tj. metodom „slobode laži”: „Ja sam vidio radnu verziju nacрта zakona”. On govori o prijedlogu, ne znajući da nacrt postaje prijedlog tek kad prođe u Vladi i bude upućen u Sabor. Dakle, riječ je o radnom predlošku, koji još nije raspravljen u Vladi, a kamoli da je došao do parlamenta. Ta radna verzija se u bitnom ne razlikuje od verzije koju su sastavili eksperti Hrvatskog novinarskog društva”.

Ako odredba poput ove nije važna, složit ćemo se s njime – ali, na žalost, jest. Ako je, pak, *Globus* objavio nešto što je tek „predložak”, a ne i „prijedlog” (ako pod drugim nazivom papiri iz Vlade kruže već neko vrijeme među novinarima), onda u hadezeovskoj Vladi postoji „krtica”, pa ju valja odstraniti, a autora teksta u *Globusu*, onog istog koji je „patološki lažac i veliki intrigator” suditi po najdemokratskijem zakonu najdemokratskije države za, naravno – odavanje državne tajne. Po određenosti naših propisa i to, naime, može dobiti taj pečat.

Što sve ide po glavi stanovnika „neprijateljske provenijencije” (a broj glava je, čini se, sve veći), po najvećem sinu i njegovu šegrtu potpredsjedniku Sabora, jasno je iz kraja njegove besjede *Bezgrešnjaku* o razrješenju zagrebačke krize savjetodavnim referendumom i izmjenama zakona o gradu Zagrebu i izborima: „Šanse HDZ-a su razmjerne uspjehu u ostvarenju programskih načela koja se odnose na socijalnu politiku, razrješenje reintegracije okupiranog djela Hrvatskog Podunavlja i druga goruća pitanja, poput zapošljavanja, otvaranja radnih mjesta, poboljšanja položaja umirovljenika, ali i otkrivanje i kažnjavanje pojedinaca za zloupotrebu položaja, korupciju i razne malverzacije”.

Uspjeh HDZ-a ovisi, dakle, o svemu u čemu su neuspjesi proteklih godina, s izuzetkom vlastitih džepova.

Odatle „sloboda laži”. Bar kod Šeksa, koji se ranije, prije nego je zasjeo na vlast – koliko nas pamćenje služi – bio nešto posve drugo. Borac za ljudska prava i slobodu medija. Koji je „slobodno lagao”?

(Arkzin, 1996)

Šutljivi svjedoci terora

Između Karlovca i Velike Kladuše (od tog bosanskog grada udaljen tek dvadesetak kilometara), na ledini, nalazi se – po riječima svih međunarodnih humanitaraca i drugih očevidaca, jedan od gorih izbjegličkih logora na ovim prostorima – logor Kupljensko.

A u njemu, ljudi-izbjeglice koji, očito, nikome ne trebaju, i koji su svima za nešto krivi.

„ČUVANJE” IZBJEGLICA

Nakon zauzimanja Velike Kladuše, Fikretovog carstva, više od 20 tisuća ljudi pobjeglo je pred snagama Armije BiH, uglavnom u Hrvatsku, i smješteno u selo Kupljensko. Neko vrijeme potom, hrvatska i BiH vlade zaključuju sporazum o povratku izbjeglica u njihove domove u Zapadnoj Bosni, uz proglašenje opće amnestije (s izuzetkom, naravno, eventualnih ratnih zločinaca) za pripadnike Fikretovih vojnih snaga. Bosansko-hercegovačka Vlada obavezala se da će garantirati sigurnost povratnicima, a kao garancija, u cijeloj priči, pojavljuju se i tripartitne policijske snage, sastavljene od policajaca iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, i Turske.

Da li je apsurdno što izbjegli, u cijeloj nevjerici bilo kome, pa i tripartitnim civilno-policijskim snagama, nešto malo vjere ipak pridaju – turskim policajcima?

Međutim, mnogi izbjeglice odbijaju ponuđeni povratak (po zvaničnim podacima, u kladušku regiju vratilo se 13.037 ljudi, dok je u Kupljenskom još oko osam tisuća izbjeglih iz cazinskog kraja – iako bosanski zvaničnici tvrde da ih je oko šest), u strahu od onoga što ih očekuje (oni su, naime, „Fikretovi Muslimani”!?), od moguće osvete „prave strane” u međusobnom ratu. Njihovi su zahtjevi – ili ostati u Hrvatskoj, ili dobiti useljenje u treće zemlje.

U međuvremenu, a tek su rijetki sretnici uspjeli otići nekamo daleko od ovih prostora, usprkos tome što su svi koji su imali prilike stići do Kuplje-

nskog tvrdili da izbjeglice naprosto ne mogu dočekati zimu u uvjetima u kojima žive, oni su i dalje tamo – bez grijanja, u kartonskim „nastambama” i šatorima, bez prave liječničke njege, bez mogućnosti komunikacije sa svijetom izvan logorskog polja, i što je najgore – uz maltretiranje hrvatske policije koja ih „čuva” i hrvatskih vlasti koje ih, malo pomalo, prisilno vraćaju u susjednu republiku.

No, stvari su se dodatno zakuhale nakon „poduzete operativno-preventivne akcije” 1. veljače ove godine, uslijedile nakon što su izbjeglice obavijestile nadležne o povredama ljudskih prava na području logora, te zapadne Bosne.

I NIKOME NIŠTA

U izvještaju se redaju grozote, sve s imenima i prezimenima – do 31. siječnja ove godine (dakle, u sedam mjeseci), sedam ubijenih – što pregaženih, što ubijenih, u dva slučaja od strane hrvatske vojske. Navodi se i slijedeće: „Prema izbjeglicama se postupalo vrlo brutalno i nehumano od strane pojedinih uniformiranih osoba hrvatske države. Vrijeđanja i psovanja nisu posebno ni evidentirana.

1. Namjerno ranjavanje izbjeglica od pripadnika HV-a – skupinu su 28.08. uniformisana lica postrojila i pucala, nekima samo u ruke, a drugima u noge.
2. Hvatanje izbjeglica po logoru i nasilno odvođenje/izručenje protivničkoj strani. Bilo je više pojedinačnih slučajeva...
3. Oduzimanje/otimanje imovine izbjeglica sa ili bez odgovarajućeg papira. Najčešće su otimana osobna vozila...”

Ima još: pri ilegalnom povratku iz Bosne u logor, skupina od pet izbjeglica uspjela je doći do jednog sjenika u krugu logora – navečer 5. siječnja, primijetili su ih hrvatski policajci, i pucali bez upozorenja – jedan čovjek je ubijen, ostali su se razbježali. Pet dana kasnije, hrvatski policajac je pregazio osmogodišnju djevojčicu; majka je dva tjedna čekala da dobije njeno tijelo.

Ništa bolje nije niti tamo gdje se izbjeglice nasilno vraća – u zapadnoj Bosni: „Analiza istraga, podnesenih krivičnih prijava, donesenih presuda, izvršenih kazni i drugih okolnosti pokazala bi kako brojni incidenti nisu slučajni, već namjerno planirani postupci iza kojih stoje vojni, državni, politički i policijski moćnici od vrha države do općina“, kaže se. Pa se navodi: devet ubijenih (jedan streljan, jedan ubijen na kućnom pragu, jedan prityvoren, pa ubijen, pretučen, pa ubijen, umro od posljedica premlaćivanja...), petero nestalih pod misterioznim okolnostima, te najveća grupa onih koji sa fizički maltretirani, koji trpe trajne posljedice – evidentirana su 63 imena (ne samo muškaraca) i za svakoga opisan događaj i povrede – uglavnom su to ljudi izvučeni iz autobusa, ili odvedeni u pritvor, ili premlaćeni u vlastitoj kući, a ima i slučajeva silovanja i premlaćivanja žena u policijskoj stanici u Velikoj Kladuši, te stradanja uslijed noćnih „zabava“ s ispaljivanjem zolja u kuće onih koji su se vratili.

Poseban je problem (no i u nas je tako, pa to baš nije činjenica koja potresa hrvatske vlasti) nemogućnost povratnika da uđu nazad u svoje stonove i kuće, da vrate opljačkanoj imovinu otetu pod formulom „mobilizacije“, ali lista još nije gotova. Jedno poglavlje govori o posebnim oblicima maltretiranja i diskriminacije: „Pod naznakom tzv. radne obaveze, vrše se posebna ponižavanja prisilnim radom na poslovima koji nemaju nikakve povezanosti sa stručnom i radnom sposobnošću. Događa se i prisilno tjeranje na vršenje usluga 'zaslužnim građanima', kao što su cijepanje drva, čišćenje i održavanje prostorija i slično. Mnogi se ucjenjuju raznim prijetnjama i zastrašivanjima ako ne pozivaju porodice iz izbjeglištva da dođu kućama...“. Redaju se ekonomsko-socijalni problemi, od reguliranja mirovina, do diskriminacije pri raspodjeli humanitarne pomoći, konstatira da u redovima lokalne policije (navode se čak imena) postoje pojedinci koji provjeravaju spiskove povratnika ili na drugi način saznaju za povratak neke grupe, pa javljaju to pripadnicima Petog korpusa „i ostalim mafijašima na terenu“, koji onda organiziraju „zastrašivanja i batinanja“.

Na sve to, nitko ne reagira.

UBIJENIH – „SAMO”TROJE!

Ambasador Bosne i Hercegovine u Hrvatskoj dr Kasim Trnka izjavljuje da je u Kupljevskom daleko manje ljudi nego to tvrdi UNHCR, te da će ponovo posjetiti kamp da bi „pokušao uvjeriti izbjeglice da griješe što su se odlučili na izbjeglištvo, iako priznaje da bi uspjeh bio i da se vrati polovica od onog broja koji je sad u Kupljevskom. Hrvatske vlasti, pak, u liku dr Slobodana Langa, na prigovore na sigurnosno stanje u Kladaški lakonski odgovaraju rečenicom: „Samo je troje ubijenih!” (PA), istodobno odbijajući – nakon akcije hrvatske policije prvog dana ovoga mjeseca – prijedlog Jonesa Deriega iz Liječnika bez granica da – ako je doista jedan od povoda intervencije bilo uvođenje reda, sprečavanje kriminala i zaštita ljudi u kampu – bar snabdijevanje ljudi riješe tako da „pripuste” u kamp lokalne privatnike iz Kupljevskog i okolice.

Izbjeglice su se, čak, obratile (u listopadu 1995. godine) i haaškom Tribunalu, jasno navodeći što kojoj vladi zamjeraju. Vladama Republike BiH i Federacije zamjeraju, u prvom redu, „nepromišljene administrativno-vojne aktivnosti koje su prouzrokovale egzodus više od 25 tisuća stanovnika iz zapadne Bosne”, blagonaklon stav prema počiniocima teških krivičnih djela prema tim ljudima i njihovoj imovini, „smišljenu sistematsku propagandu u medijima pod državnom kontrolom kojom se vrijeđa izbjeglo stanovništvo, prijeti presudama koje još nisu pravomoćne”, te neizvršavanje obaveza iz Sporazuma za povratak izbjeglica od 8. kolovoza 1995. i javna istupanja funkcionara MUP-a i drugih, koja su protivna duhu i odredbama tog dokumenta.

Prigovori UNHCR-u su neblagovremena pomoć izbjeglicama u hrani, smještaju i medicinskoj pomoći, što je ubrzalo smrt jednog broja starijih ljudi, te „nepoduzimanje efikasnih mjera prema Vladi RH radi grubog kršenja paragrafa Konvencije o izbjeglicama od 1951., administrativnih ograničenja pomoći izbjeglicama i neosiguranja logora”.

Taksativno, zamjerke hrvatskoj Vladi su slijedeće: neispunjavanje obaveza prema izbjeglicama u smislu spomenute Konvencije (nepriznavanje

statusa izbjeglice, neosiguranje fizičke i drugih oblika zaštite); administrativno otežavanje djelovanja međunarodnih organizacija u pomaganju izbjeglom stanovništvu; potpuna blokada logora i sprečavanje posjeta, primanje pisama, novca i drugih stvari neophodnih za preživljavanje; neosiguranje logora, što je prouzrokovalo smrt više ljudi; namjerno ranjavanje osoba zatečenih u potrazi za neophodnim sredstvima za preživljavanje u okolini logora; izručenje izbjeglih suprotno njihovoj volji protivničkoj strani; otklanjanje privatne imovine izbjeglica; brojna maltretiranja i psovanja izbjeglica od strane uniformiranih osoba RH.

EVROPO, DALEKA LI SI

Istodobno, naprotiv svemu rečenom, pa i izjavi o „šokantnoj humanitarnoj situaciji“ izvjestiteljice Odbora za ljudska prava UN-a Elisabeth Rehn, kao i brojnim saopćenjima o prisilnom vraćanju izbjeglica u nesigurnu situaciju u Bosni i apelima Hrvatskog helsinškog odbora, vlast u Hrvatskoj, Ured za prognanike i izbjeglice Vlade RH (neargumentirano) tvrdi: nema govora o progonu izbjeglica!

Zar se onda treba čuditi izbjegličkom zaključku da oni predstavnike međunarodnih organizacija koji posjećuju logor (i kojima je to jedinima omogućeno) doživljavaju kao „šutljive svjedoke maltretiranja i terora nad obespravljenim stanovništvom zapadne Bosne“?

Konstatacija s početka ovog teksta da ljudi-izbjeglice u Kupljenskom, očito, nikome ne trebaju, i koji su svima za nešto krivi – sad je, nadam se, jasnija. Nisu tretirani kao ljudi, njihov vlastiti narod i vlast u njima vidi izdajice vlastitog naroda, a nadležni u Hrvatskoj, očito, po sve lošije prikrivanim rasnim teorijama i pristupima, neku gomilu koja nije zaslužila „europeizaciju“.

Ili je sve to što se, nekoliko desetaka kilometara od hrvatske metropole događa, „privođenje u europski krug na hrvatski način“?,

(Arkzin, 1996)

Narodni poslanik jugonostalgičar?

Vice Vukojević, saborski zastupnik (dakle, poslanik u najvišem zakonodavnom tijelu RH) u svom intervjuu *Slobodnoj Dalmaciji* (26. srpnja) – povodom nasilnih deložacija iz vojnih stanova – izjavljuje za aktiviste zaštite ljudskih prava: „Ti ljudi vrše kazneno djelo ometanja rada upravnog organa u postupku izvršenja, te pravno postoji mogućnost i njihova privođenja, odnosno hapšenja“.

„NE ČUJE DOBRO“?

Ono dakle, što se ne želi riješiti institucionalno (ovako „a la vild“ je jednostavnije po vlast, a tko uopće vodi računa o posljedicama), Vukojević – nakon puno objeda i uvreda – naprosto rješava (sjećamo li se dobro svojedobnog „komunističkog“ pokliča? – „ne čujem dobro!, hapsićemo koga narod kaže!“) konstatacijom: možemo i hapsiti!

Pa kaže dalje, prozivajući Čička i ostale koji se bave ljudskim pravima, pa i pravima deložiranih, onih potencijalnih i onih već, „njihov interes u potenciranju ovih pitanja vidim samo u nastojanju da se destabilizira hrvatska vlast u svako vrijeme i na svakome mjestu. Njih, kao što vidite, ne zanimaju Hrvati, njih zanimaju samo Srbi. Građani nijedne europske zemlje ne kleveću tako svoju vlast...“.

Daleko bi nas odvelo da citiramo sve što je Vukojević napričao u razgovoru s državno orijentiranim novinama. Ono što odmah upada u oči, jest da se Vukojević uporno poziva na „pravnu državu“ i hrvatske zakone, ali istodobno je u stanju legalnu (i po tadašnjim propisima zakonitu) odluku Ministarstva uprave i pravosuđa, bez da trepne, proglasiti nevaljanom, na temelju „ja vjerujem“. On, naime, vjeruje!

ŠIRITELJ LAŽNIH VIJESTI

Poziva se na pravnu državu i tako da spominje uredbe čija je primjena sporna (o čemu će biti odlučeno ujesen), ali zaboravlja da je ista hrvatska Vlada koja je potpisala uredbe, potpisala i sporazum o moratoriju na sve takve odluke (ovdje ukupno tri) na tri mjeseca. Sve tri uredbe spadaju u taj period. A pravna država drži riječ (propis) kojega je potpisala.

Govori Vukojević, saborski zastupnik, o problematici vojnih stanova, navodeći netočne podatke o broju izvršenih deložacija, smanjujući ga na – svega deset posto od broja kojega je vlast „zacrtala“.

Zar nije to, upravo za njega koji bi hapsio one kojima je do ljudskih prava stalo, sjajan povod da odgovara za krivično djelo širenja lažnih vijesti, na primjer? Jer, s obzirom da i javnost, i međunarodne organizacije koje se (na žalost nekih iz naše vlasti) bave kršenjima ljudskih prava, pouzdano znaju brojke i postotke, a naš saborski zastupnik tvrdi suprotno, nije li to „zaobilaženje istine“ nanošenje štete Republici Hrvatskoj? Jer, Vukojević je i posjednik visokog vojnog čina, iako pojedincima nije jasno da li hrvatske ili hrvatske bosanske vojske, pa bi se valjda moglo pretpostaviti – ako i s te pozicije govori – da ima i pouzdane podatke o vojno-stambenom fondu.

„ZA“ ŠTO JE DIZAO RUKU?

Borci za ljudska prava, po Vukojeviću, „samozvani depiokrafte“ (točno tako, mada je to srpski izričaj!), i „glumci demokracije“, i opet po Vukojeviću, zainteresirani samo za Srbe, ne i za Hrvate, odavno su objavili da su nakon, pretežno, deložiranih Srba, iz stanova deložirani i Hrvati, da bi u posljednjem valu građani hrvatske nacionalnosti prevladavali. Usprkos tome što je iz Vukojevićevih izjava jasno da je to i njemu jasno, naš saborski zastupnik – lupajući dotičnima packu koja je za neke uz njega crvena krpa za progon nemislećih isto – najavljuje: „...mnogi će morati dokazivati na razne načine pravovaljanost svog statusa“.

Nepoznato je kako se, u pravnoj državi, dokazuje neki pravovaljani status „na razne načine“. No, ni to, ako je od Vukojevića, ne bi trebalo iznenaditi.

Jer, zastupnik iz stranke koja si voli tepati pridjevom „demokratska“, čini se, nije čuo za jednakost ljudi pred zakonom i nepostojanje kolektivne odgovornosti u demokratskim društvima. Jer, kaže, uz opasku da se ne zalaže da djeca snose grijehe roditelja, i ovo: „Otac je, dakle, otišao u četnike, u stanu je ostavio čuvare i čeka pogodni trenutak da taj stan otkupi po nominalnoj cijeni, a poslije ga preproda pa i na taj način krvnici hrvatskoga naroda zarađuju na našoj mucu, te će se takvi, bogme, još dugo morati načekati da iz naše zemlje iznesu novac...”

Bogme, tri elementa „demokratski” poredana: (ipak) kolektivna odgovornost, proglašavanje nekoga krivim za krivično djelo bez pravomoćne sudske presude (kršenje Ustava i Zakona), povređivanje privatnog vlasništva i stečenih prava (bar za obitelj), i – etiketiranje s pozicije moćnika.

Onoga koji na – tako demokratski – način može odlučiti o sudbini bilo koga od nas.

No, čovjeka koji je u stanju bilo koga pljunuti silom svoje funkcije, mirne duše može se proglasiti onime što on iskonski mrzi – jugonostalgijčarom. Jer, u jednom trenutku, uz kuknjavu da „odumire” krivično djelo „protupravnog zauzimanja nekretnina u društvenome vlasništvu, kojega danas u Hrvatskoj gotovo i nema”, kaže Vukojević: „Riječ je o kaznenome djelu predviđenom po članku 140. Zakona o krivičnim odnosima bivše Socijalističke Republike Hrvatske”.

I dodaje, tražit će na prvom Saboru izmjenu članka 140. – da se termin „društveno” izmijeni u „državno”.

Prvo, Zakon o krivičnim odnosima – ne postoji.

Drugo, RH je doduše preuzimajući bivše socijalističko krivično zakonodavstvo, donijela svoj Osnovni krivični zakon RH (bivši savezni) krajem 1991. godine, te Krivični zakon RH 1992. godine. Vukojević je bio među onima koji je digao ruku „za”, ali čini se nije znao za što je glasao i koji propisi iz krivičnog zakonodavstva jesu na snazi, bez obzira što su se oni tokom tri godine vrlo često dopunjavali i mijenjali.

Treće, u sadašnjem KZ-u, krivično djelo protupravnog zauzimanja nekretnina u društvenom vlasništvu nije više članak 140., nego – članak 135.!

Tek da se zna o čemu se govori.

Ako Vukojević već ne zna, pa dovodi čitatelje u zabludu.

On, naime, nije „samozvani demokrat(a)” i „glumac demokracije”.

On je izabran, pa mu se može što mu se hoće, uz vječni izgovor „narodnog poslanika”.

Nije ni glumac, na žalost.

Ta predstava, u normalnoj demokraciji, bila bi skinuta sa scene.

(Arkzin, 1994)

Jezik za zube!

Da se sve ono što se izdogađalo u proteklih desetak dana u Hrvatskoj dogodilo u nekoj civiliziranoj državi, letjele bi „glave“ s funkcija, i vlast – tj. oni koji ju „obnašaju“ i uvjeravaju raj u kako smo daleko odmakli od mrakobjesja – bi se zabrinula i poduzela nešto. Međutim, kod nas, uz sva usta puna riječi „pravda“, stvari su drugačije: sama se vlast pobrinula da radi što joj je volja, a da oni koji se usuđuju kritizirati ju, dospiju tamo gdje im je mjesto – u kažnjeničku populaciju u kojoj, međutim, nema velikih državnih lopova, nema ubojica ni ratnih zločinaca, ni ratnih profitera (za razliku od „antiratnih“) – jer zaboga, mi nismo ni bili u ratu – kao što se čulo nedavno u parlamentu, pri odbijanju predloženog nacrta zakona o ratnim profiterima.

TJEDNA UVRIJEĐENOST

Kojim će tokom stvari, bar po novinare, krenuti, moglo se naslutiti već i od trenutka kad je Borislav Škegro, čovjek od imuniteta, očito, i pred zdravom pameću, s obzirom na „smisao za humor“ iskazan prema novinarki *Novog lista* Editi Vlahović, javno – u zgradi hrvatske Vlade – mahao i prijetio otetim pištoljem, a da od nadležnih nije čak ni ukoren, a kamo li da je sletio s funkcije. Naprotiv, svakoga dana paradira po tv-ekranu i raznoraznim sjednicama i, kao da se baš ništa nije dogodilo, pa je navodno čak najavio i tužbu protiv onih koji su ga „objedili“ uslijed njegove specifične pištolj-duhovitosti.

U najdemokratskijoj zemlji, na svijetu, dakako, morala se potom dogoditi i „mini-reforma“ kaznenog zakonodavstva, uslijed koje smo dobili nove, još zaštićenije svete krave, koje će i ono malo zdrave pameti i glasne kritičnosti suzbiti „u pokušaju“. Ovih dana, kolega iz srpskih nezavisnih novina pokušao nas je utješiti konstatacijom da ex-offo zaštita (njihovih) svetih krava postoji i u srpskom (jugoslavenskom) zakonodavstvu. No, ostaje činjenica da postupaka protiv novinara i novina po tom osnovu uglavnom, čak ni u jugoslavenskom „bastionu zla“ nije bilo, dok smo mi,

najdemokratskija zemlja na svijetu, posljednjih dana – bombardirani uvrijeđenošću i navodnom oklevetanošću našeg predsjednika i njegove svite.

U vrijeme kad su, naime, donošene izmjene kaznenog zakonodavstva u Hrvata, upravo u intervjuu za *Arkzin* odvjetnica od iskustva u procesima protiv novinara i novinara Vesna Alaburić, iznijela je sumnju da se cijela priča i događa zbog toga što je velikom Njemu već na vrh glave suočavati se svakotjedno s foto-montažama koje smišljaju genijalci iz *Feral Tribunea*. Sumnja da se zakon mijenja uglavnom zbog njih dobija u ovom trenutku na uvjerljivosti istine: učas posla, tek koji dan nakon što je usvojeno obznanjeno u *Narodnim novinama* i stupilo na snagu, revnosni državni odvjetnik shvatio je da je predsjednik uvrijeđen i oklevetan fotomontažom Njega i Poglavnika (povodom „genijalne“ ideje o „pomirenju“ žrtava i njihovih krvnika u Jasenovcu), kao i tekstom Marinka Čulića koji je tu pojavu u našeg Vrhovnika, umjesto satirom, isecirao zdravom pameću.

(AUTO)CENZURA

Naravno da su nadležni bili svjesni da, udarivši na *Feral* i njegova urednika i novinara, neminovno moraju izazvati pažnju javnosti, dosad uglavnom neosjetljive na slične pokušaje drugim sredstvima: verbalnim denuncijacijama (peta kolona, neprijatelji, tužibabe vlastite zemlje u inozemstvu...), porezom na pornografiju itd., pa će se i javnost i novinari suzdržati od nezgodnih pitanja i odgovora i posegnuti za autocenzurom. Otuda, naime, i brzometno Ivančičevo i Čulićevo privođenje na informativni razgovor, inače nimalo uobičajen u krivičnim postupcima te vrste. Stvari, naime, krivično-procesno, kod klevete i uvrede počinju tužbom, te se tek na glavnoj raspravi utvrđuje uvrijeđenost odnosno oklevetanost. Naravno, gonjenje po službenoj dužnosti daje pravo policiji da postupa u prethodnom postupku, nakon što se uvrijeđeni/oklevetani posebno zaštićeni funkcionar oglasi, na vapaj državnog odvjetnika, suglasnošću da je uvrijeđen, i dalje, naravno, ostaje prigovor da državni odvjetnik ne može osjetiti uvrijeđenost umjesto onoga tko je zaštićen takvom zakonskom

odredbom (to je, naime, sasvim osobno osjećanje), ali tu logičnu zamjerku nije prihvatio ni zakonodavac (saborska glasačka mašina), pa se njome ne treba na ovom mjestu baviti, bar ne dok Ustavni sud, kojem će usvojene izmjene biti dostavljene na ocjenu ustavnosti, ne kaže svoje. No, činjenica koja nam je bjelodana nakon „slučaja On protiv *Ferala*” jest: ako je samo jednim brojem *Ferala* On uvrijeđen dvaput; ako se novinare privodi i pita nešto što blage veze s time nema, ako se susjede tih i takvih novinara već uznemiravalo s pitanjima o „njihovom liku i djelu” – što nas tek čeka, i nije li pametnije jezik za zube i pamet na stranu?

Svemu tome valja pridružiti već poznati slučaj *Novog lista*, pa i tjednika *Panorama* (bez obzira što iza toga stvarno stajalo), ali i posljednji skandal s premlaćivanjem zagrebačkog odvjetnika Slobodana Budaka (ujedno predsjednika Hrvatskog pravnog centra i člana HHO-a) od strane Mladena Naletičića-Tute, koje se odigralo u zagrebačkom Intercontinentalu, pred očima zabezeknutih diplomata i policijskog funkcionara Zdravka Židovca. Što bi se dogodilo tek da tih i takvih svjedoka nije bilo? I zbog čega, za razliku od hitrosti u slučaju *Feral*, u kojem je tek predsjednik uvrijeđen, ne vrište oni kojima su usta puna pravne države?

DO DEMOKRACIJE

Svatko normalan, naime, osjeća se nesigurno i uvrijeđeno u državi u kojoj „običan građanin” nema pravo biti zaštićen čak ni slovom zakona i onih koji su ga dužni provoditi, nasuprot privilegiranima, koji su si to pravo proširili do neukusnih granica. Govori tome u prilog i stupidno prozivanje Ivana Zvonimira Čička po *Vjesniku*, potkrijepljeno „dokumentima” u koje, ni po onome kako objavljeni „faksimil” izgleda, ni po cijeloj konstrukciji „slučaja” nitko razuman ne može povjerovati. I zbog nelogičnosti mjesta gdje je „dokument” nađen, i zbog smijeha koji izaziva navodni datum kad je nastao (1966. godina), i zbog glupe istine da takvu „klamfu” može proizvesti svatko tko se dočepa pisaćeg stroja, pa makar s jednim prstom gađao slova po tastaturi. I tu je poruka dublja: ako se može eliminirati prebrbljavog Čička,

koji iz dana u dan nervira one koji toleriraju (možda je čak to preblaga riječ?) nasilje i zločine proglašivši ga špijunom Udbe, to se može dogoditi i svima ostalima. Uz računicu da će cijela konstrukcija dovesti u pitanje i ugled i utjecaj Hrvatskog helsinškog odbora i njegovih istaknutih članova koji su angažirani i u drugim područjima, ne samo u domenu ljudskih prava, kao i – na kraju krajeva – sve one druge koji o zbivanjima u Hrvatskoj zbere nešto drugačije nego se vlasti sviđa.

Uzalud će se u toj situaciji Vladimir Šeks truditi da objasni da su nove kaznene odredbe svojstvene demokraciji. Taj bivši „borac za ljudska prava“, međutim, može pričati što god hoće. Jer, možda se može začepiti usta onima koji se zgražaju nad pljačkama i državnim kriminalom koji dnevno curi sa svih stranica novina. Može se možda ukinuti nezavisne novine i novinare, napuniti zatvore i reaktivirati Goli otok. Može se, sasvim sigurno, kao u Ivančićevom slučaju, na licu mjesta ispisivati prazan nalog za informativni razgovor.

Sve se to može utjerivanjem straha u javnost.

Autorima straha ipak ostaje jedno pitanje: dokle?

Vjerojatno dok se ne dogodi – demokracija.

(Arkzin, 1996)

Povratak člana 133?

Suđenje Viktoru Ivančiću i Marinku Čuliću, glavnom uredniku i novinaru *Feral Tribunea*, protiv kojih je podnesen optužni prijedlog, zbog klevete i uvrede predsjednika Republike samo deset dana nakon stupanja na snagu „mini-reforme“ kaznenog zakonodavstva, pokazalo je već u startu da se vlast prenaljila progonom Feralovaca. Naime, nakon prve runde, uzimanja obrane optuženih, sudac Općinskog suda Marin Mrčela „diplomatski“ je prekinuo suđenje „zbog saslušanja svjedoka“, i nastavak odredio za 25. rujna ove godine. Dotad će se dogoditi, najvjerojatnije, dvije stvari: zagrebački izbori i, kako kažu kuloari, prepostavljeno promaknuće suca Mrčele na Županijski sud.

A dotad će se, valjda, i prašina sleći. Jer, po prvi puta otkako je vlast stavila šapu na rijetke nezavisne medije, javnosti je prekipjelo – dokaz je tome i protestno okupljanje na zagrebačkom Cvjetnom trgu 13. lipnja, dan prije suđenja, gdje je „propao brak“ slobodne riječi (Urša Raukar) i Zakona o zaštiti lika i djela (Vili Matula), koje je namjerio vjenčati neprikosnoveno najduhovitiji gradski vijećnik Predrag Raos.

Uz nadopunu – i narednoga dana, velika sudnica Općinskog suda u Zagrebu bila je dupkom puna.

VIVA LA MUERTE!

Tezu odvjetnice Vesne Alaburić da je vlast posegnula za „mini-reformom“ kaznenog zakonodavstva upravo zbog *Feralovih* foto-montaža i satire, potvrdila je činjenica da su Feralovci i prve žrtve izmijenjenih članova 71. i 72. KZH, klevete i uvrede, za koje se postupak – kad su posrijeđi posebno zaštićene osobe – pokreće po službenoj dužnosti. Odnosno, državni odvjetnik odlučuje da li je, kao u ovom slučaju, predsjednik države oklevetan i uvrijeđen, a predsjednik mora dati tek suglasnost za vođenje krivičnog postupka.

Dakle, već 30. travnja je predsjednik Tuđman dao generalnu suglasnost državnom odvjetništvu (oko čega su kasnije, u startu suđenja, nastali problemi), pa je državno odvjetništvo odlučilo optužiti Čulića i Ivančića već zbog tekstova u *Feralu* od 29. travnja. Tek kasnije, 28. svibnja, stigla je konkretizirana suglasnost (na zahtjev suca, što su odvjetnici odmah „okrstili” pogodovanjem jedne strane – tužilačke), međutim – čak i tad, pogriješili su u Čulićevom imenu, napisavši ga – Čulić! No, ti argumenti, kao ni ostali procesne prirode, nisu urodili plodom, i suđenje za novokomponirani član 133. moglo je početi.

Viktor Ivančić je, kaže se u optužnom prijedlogu, „iako svjestan da takav navod ne odgovara istini, te da će takvim pogrđnim neistinama narušiti državnički i osobni integritet predsjednika RH dr Franje Tuđmana”, na prvoj stranici priloga *Glede i unatoč*, objavio tekst u kojem je naveo: „Ražalovani komunistički general Franjo vratio se na vlast kao deklarirani sljedbenik generalissimusa Franca, koji je umjesto ‘Dobar dan!’ ili ‘Hvaljen Isus!’ imao običaj nazivati ‘Viva La Muerte!’ i ... najavljuje ozbiljenje svoje davne prijetnje o izgradnji hrvatske Santa Guadarrame u Jasenovcu i koji tek što nije zabio prvu lopatu u kopalište goleme zajedničke jame pod cijelom Hrvatskom. Zemlju koju napuštaju živi, naš frankist kani širokogrudno otvoriti mrtvima, pokazujući na dosad najbrutalniji način kakvi mu Hrvati zapravo trebaju. S Pantovčaka se zaorilo: ‘Viva La Muerte!’”

Uz ocjenu tog teksta kao klevetničkog, predsjednik je i uvrijeđen foto-montažom koja prikazuje Tuđmana u društvu s Antom Pavelićem, koji drži umanjenu skulpturu jasenovačkog spomenika žrtvama Jasenovca, potpisanom: „Dr Franjo Tuđman prima najdraži pehar iz ruku dr Ante Pavelića”, iz čega tužitelj izvlači slijedeće zaključke: da je Ivančić predsjednika neistinito proglasio, prvo: „deklariranim sljedbenikom generalissimusa Franca”, te drugo: „sljedbenikom fašističko-komunističkog režima”.

UNITED COLORS OF JASENOVAC

Ako ni zbog čega drugoga, valjalo je vidjeti iznenađena lica državne odvjetnice i njene zamjenice kad je Ivančić, u početku svoje obrane izjavio:

„Ne razumijem, meni su moji branitelji rekli da je kleveta iznošenje neistinitih činjenica. Što je ovdje netočno?“ Tuđman, naime, jest razalovani general koji je 1990. godine došao na vlast u Hrvatskoj, jedino je sporno da li je on deklarirani sljedbenik generala Franca. Nakon toga, uslijedili su citati Tuđmanovih izjava i intervju u kojima se on, još od 1990. godine, otvoreno pozivao na Franca, kao npr. u *Startu* u veljači 1991. godine, kad je izjavio: „... umjesto da podignemo spomenik svima kao Franco, pa omogućimo nesmetan razvoj demokracije“, ili dva tjedna kasnije: „Jedna Španjolska je u Francu imala hrabrosti i mudrosti da kaže da su se komunisti i falangisti borili zajedno“... Dakle, izmirenjem nepomirljivoga, pravo u demokraciju! Što znači, upitao je Ivančić, kad tužilaštvo tvrdi da je Tuđman uvrijeđen time što je označen sljedbenikom generalissimusa Franca? Jer, on govori najljepšim riječima o Francovoj ideji. „Tužilaštvo u tome vidi uvredu, ali Franjo Tuđman ne misli da je to loša ideja. Možda je *Feral* mislio reći da on time osigurava razvoj demokracije u Hrvatskoj, te da je mudar i hrabar slijedeći Francove ideje“, ironizira Ivančić, poentirajući da se *Feralu* sudi zato što Tuđman škodi samome sebi zastupajući frankističku ideju „United Colors of Jasenovac“!

„Mislim da tužilaštvo misli isto što i ja, i pitam se zašto tužilaštvo ne podigne tužbu protiv građanina Franje Tuđmana zato što svojim ponašanjem šteti instituciji predsjednika Republike Hrvatske?“, kaže Ivančić, kritizirajući Tuđmanovu ideju o „jasenovačkom pomirenju“, koje nije pomirenje, već – redizajn zločina.

Kad je posrijedi foto-montaža Tuđmana i Pavelića, stvari je moguće i drugačije tumačiti, ali „to su jedina dva hrvatska predsjednika kojima je Jasenovac zajednička točka – Pavelić ga je proizveo, a Tuđman se njime intenzivno bavi“, kaže Ivančić, zadirući u samu suštinu pitanjem: što tužilaštvu znači konstatacija da je Tuđmanov „uvredljiv smisao općepoznat“? Upitao je to kasnije: „Da li to je to neka telepatska veza tužilaštva i Franje Tuđmana?“ i jednog od branitelja Feralovaca, odvjetnika Slobodana Budaka, ponovo potegnuvši pitanje suglasnosti u kojoj nema točne naznake kojim se dijelom teksta Marinka Čulića predsjednik osjeća oklevetanim.

POLITIKOM NA POLITIKU

A Čuliću je inkriminirana, izvučena iz njegova teksta „Kosti u mikseru“, rečenica: „Ako se, dakle, nešto već želi posuditi od Španjolske, onda to može biti samo defrankizacija zemlje, na čelu s polutanskim Tuđmanom, koji je jednim dijelom svojega trupla udova sastavljen od Tita, a drugim od Pavelića (u omjeru koji odgovara trenutnim političkim okolnostima).“

„Nisam mogao uvrijediti predsjednika Republike jer ideja pomirena nije ideja predsjednika Republike; već ideja predsjednika HDZ-a“, kaže Čulić, citirajući Tuđmana u *Glasniku HDZ-a*, i osvrćući se usput na Tuđmanovu izjavu da su u *Feralu* „oficirska djeca, orjunaši i djeca miješanih brakova“: „Ja jesam oficirsko dijete, ali smiješno je da general JNA ne podnosi mene jer sam sin pukovnika JNA!“

Pitanje defrankizacije ostavio je otvorenim u svom tekstu, kaže Čulić, iako privatno misli, kako reče, da Tuđmanovoj politici ima više elemenata frankizma nego defrankizacije. „Zašto tužilaštvo nije sankcioniralo elemente frankizacije zemlje? Otkud tužilaštvo zna da su ustaštvo i fašizam omraženi?“, upitao je Čulić potkrepljujući suprotan zaključak – postoje stranke koje se direktno pozivaju na ustaštvo, na Sinjskoj alci osobni izaslanik predsjednika RH, ministar Gojko Sušak pozdravio je okupljene fašističkim pozdravom, u Hrvatskoj izlaze novine *Nezavisna država Hrvatska*, protura se teza da su ustaše bili borci za slobodu Hrvatske, što je Tuđman izjavio još u intervjuima *Vremenu* i *Vjesniku* krajem 1994. godine; nije li zahvaljivao argentinskom predsjedniku što je Argentina „primila hrvatske rodoljube“, a zna se da su u Argentinu otišli Pavelić, Maks Luburić, Ivo Rojnica...

U svakom slučaju, sud je odlučio da će u rujnu saslušati i Borisa Dežulovića, jednog od *Feralovih* urednika, te dvojicu grafičkih urednika. Prijedlozi obrane ostali su na ledu, do odluke suda, a bili su: saslušanje oštećenoga, Franje Tuđmana (odvjetnik Anto Nobilo), saslušanje Bože Kovačevića (Dafinka Večerina), Mate Granića (Emil Havkić), Gojka Šuška (Branko Šerić), Tomislava Badovinca (Vesna Alaburić); da se pribavi valjana suglasnost u odnosu na Marinka Čulića (Slobodan Budak); da se izvrši vještačenje teksta

i foto-montaže, koje bi obavili Dubravko Škiljan, Zvonko Maković Vjeran Zuppa (Mirko Franceschi). To je ujedno bio i jedini prijedlog obrane prihvaćen od strane optužbe, ali s ispravkom da bi to morao učiniti netko iz HAZU. Treba li uopće reći da je to izazvalo smijeh u sudnici?

Suđenje je, u najkraćem, moguće opisati – političkom tribinom, koja je jedini mogući odgovor na političku optužbu i novokomponirani član 133. Ili, kao što reče Vili Matula, suđenje je paralelno satiričkom festivalu Dani satire, ali prava satira nije na daskama što život znače, nego u sudnici.

A rezultat suđenja bit će točan indikator kamo ide Hrvatska – nazad u twilight zone straha i verbalnog delikta, ili ipak tamo gdje verbalno već jest!

(Arkzin, 1996)

Njihov obračun s nama

Kad nekoga obijedi letak koji glumi (stranačke) novine, onda je najbolje – prešutjeti cijelu stvar. No, kad su te tzv. novine ujedno i stav obnašatelja najviših državnih funkcija i vlasti, i kad nije važno tko je potpisao tzv. komentar, nego tko iza svega stoji, onda se isplati pozabaviti budalaštinama koje se, sad već iz broja u broj, pojavljuju u HDZ-ovskom biltenu *Državnost*. Koji za članstvo vladajuće partije radi isto ono što i vrlo nam televizija svojim potjernicama protiv novinara za ostalo pučanstvo.

NI RIJEČI VIŠE!

Osoba koja je predstavljena kao glavni urednik te tiskovine, stanoviti Zlatko Stubić (koji se u posljednjem broju, primjerice, pita za Joška Kulušića, urednika *Dana* i negdašnjeg urednika *Slobodne Dalmacije* pita: „Tko je sad pa taj? Prosim, neka mi netko došapne!“), odlučila se obračunati šamarima i primitivizmom s onim rijetkim nezavisnim novinama koje ovoj vlasti, inače, služe uglavnom za mahanje dokazima da u Hrvatskoj postoji sloboda medija. Tako na prvoj stranici, pod naslovom „Crne vrane hrvatskog novinstva“ (a tendenciozno predstavljeno kao urednički komentar; komentar!?) broja 45, možemo iščitati:

„Strah i histerija šire se hrvatskim „slobodoumnim“ novinstvom! „Vodeće“ hrvatske novine (a da su zaista hrvatske govore i njihovi hrvatski nazivi – *Globus*, *Feral Tribune*, *Arkzin*, *Nacional*, *ST-ekskluziv*, *Panorama* i sl. – sve u duhu hrvatskog jezika i u tradiciji hrvatskog novinstva) boje se da će im vlast restriktivnim zakonodavstvom u području informiranja nametnuti ograničenja, u najmanju ruku autocenzuru... S druge strane, nije mi uopće jasno zašto se ‘vodeće’ novine i novinari sada brinu kada svakodnevno ionako tvrde, i Europi tužakaju, da u Hrvatskoj nema slobode informativnih medija? Kako im se može novim zakonom ograničiti sloboda djelovanja kada su već prije utvrdili da te slobode nemaju? Pa gospodo, ili je to logički paradoks, ili vi

ipak barem u jednoj od tih tvrdnji lažete!”

Nakon „konstatacije” stanja i nabranjanja lažno vapijućih za slobodom „informativnih medija” (sic!), autor (čiji je šef, nota bene, drugi Zlatko: Canjuga se obrušava na *Arkzin* – u kojemu su (zar samo?) dvije crne vrane hrvatskog novinstva. Pa kaže:

„Da je ovo drugo u pitanju, vidi se u *Arkzinu* (Bože moj, što to zapravo znači?) od 29. ožujka u kojem je sloboda novinstva dovedena do neukusa. U tom listu koji se voli nazivati ‘magazin za politiku i kulturu civilnog društva’ crna novinarka Vanessa Vasić-Janeković izživljava se nad sudbinom generala Blaškića. Kada netko ima tako kroatoidno ime da ga ‘ceo svet razume’ (Pozor, dva s u paru! Možda se u tom imenu krije zapravo obožavateljica njemačkog SS-a, ili samo obožavateljica bivše Jugoslavije, ili tek obožavateljica lijevo orijentirane filmske umjetnice iz važne europske zemlje u kojoj vlada opasna stočna bolest?), i kada ima dva nesumnjivo ustašoidna prezimena, može si priuštiti ulogu suca koji se, siguran u krivicu optuženog i prije suđenja, zlurado izživljava pišući:

‘... bilo bi zaista čudno da Blaškiću bude dopušteno šetkanje za trajanja suđenja. (...) Najekonomičnije za sve umiješane bilo bi da se Blaškić lijepo, kako je to Tuđman najavio, stavi na raspolaganje Sudu i odsjedi suđenje u zatvoru haškog suda – gdje je sve besplatno.”

POŠTO MOZAK?

Pa idu dalje citati teksta dotične autorice, koju „komentator” naziva čak „kroatoidna Vanessa ustašoidnih prezimena”, da bi se nastavilo:

„I dok se sadistički natrojena Vanessa samozadovoljava uživajući u tuđoj muci, liječeći frustracije nesumnjivo stečene u posljednjih šest godina otkad nema njezine Jugoslavije na susjednoj stranici tog istog *Arkzina* kočoperi se tekst još jedne novinarske crne vrane, Tatjane Tagirov. Ona u svom tekstu također obrađuje jedno suđenje, ali sa sasvim suprotnih polazišta i naravno suprotnih zaključaka. Ta ‘vrsna’ novinarka koja promiče ‘slobodoumnost’ (što je tu korijen, sloboda ili Slobodan?) u hrvatskom ti-

sku, utvrđuje da je suđenje na Vojnom sudu u Zagrebu 18-orici optuženih za špijunažu u korist Srbije bila tek 'predizborna igračka stranke na vlasti'. Eto kako je u *Arkzinu* sve jasno! Hrvati su zločinci prije nego i dođu do suda, a Srbi to nisu jer po uređivačkoj politici (i kadrovskoj ekipiranosti) to niti ne mogu biti. U dva navedena teksta ove su novine dokazale da su 'magazin za politiku...', a da su magazin i za 'kulturu civilnog društva' dokazuje članak Vanessinih i Tatjaninih kolega R. Valkaja i I. Palijana na 25: stranici gdje im oni vulgarno dokazuju da hrvatskim intelektualkama ne treba mozak kad im je priroda podarila financijski isplativiji organ! (Naslov spominjanog teksta je, inače, „Bolje imat'pizdu neg' mozak“, op.a.) Pa, vrle intelektualke, čitate li vi uopće drugi dio vlastitih novina? No, ja bih vam preporučio da osim *Arkzina*, i kućne tradicijske literature – mamine Desanke Maksimović i tatinog 'Manifesta' – pročitate nešto od hrvatskih klasika, npr. pjesmu 'Klevetnicima Hrvatski!'

Pouka na kraju: autor pjesme je August Šenoa, a to dobrohotno kaže jer možda za „njegove dame“ tj. nas, koje to sigurno nisu znale, „još nije kasno“:

Za razliku od autora te bljuvotine, ja znam tko je Joško Kulušić (o Šenoa da ne govorim), ali ne znam tko je malenkost koja se zove Z. Stublić. Nakon svega pročitanog i citiranog, međutim, ne može se ne upitati: bez obzira na „financijski isplativiji organ“ (iz iste stranačke radionice stiže, naime, iskaz o „mozgu od dvije marke“, što *Arkzinov* tekst, uzgred, i ironizira), činjenica je da kad prozване novinarke saberu cijenu svojih organa, imaju prednost pred gospodinom Stublićem. On jedan od tih organa (valjda) nema, a pitanje je – nakon pročitanog – da li bi mu i drugi postigao nekakvu cijenu!

SRBOIDI I KROATOIDI!

No, njegove prostakluke možemo i zaboraviti – oni govore o njemu. Puno je važnija njegova igra s dva S u paru u imenu, ili „kroatoidnom VaneSSom s ustašoidnih prezimena“. Da li je to stav stranke, ili tek njegov osobni, da su tek „ustašoidni“ korijeni valjani i poželjni? I koja su to „ustašoidna“ prezimena? Stublić? I što znači biti „kroatoidan“?

I da li je dotični, kad se već tako igra, možda „srboidan“, ma što to značilo?

Međutim, ima i nastavak. Tek dva broja nakon famoznog „uredničkog komentara“, stanoviti pisac *Državnosti* Jakov Gumzej nastavlja cijelu priču, u tekstu pod naslovom „Kompatibilnost Arkzina Arkanu“. *Arkzin*, po njemu, „objektivno koristi terorizmu i velikosrpskoj agresiji“, „zmijski otrovno piše o suđenju 18-orici optuženih Srba pred Vojnim sudom u Zagrebu“, i „*Arkzin* tako postaje kompatibilan Arkanu, ali i najbližoj talijanskoj riječi svojega naziva arcigno, što znači odvratan“. Dotični se opet vraća na „heroja“ generala Blaškića (koji je, po njemu, i to je gotova činjenica, nesumnjivo nepravedno optužen), te nimalo ne stavljajući iste ograde „osumnjičenosti“ kod optuženih Srba, tvrdi da *Arkzin* izjednačava agresora i žrtvu. Zaključuje: „A što je *Arkzin* radio u ratu? Novinari *Arkzina* zapravo su relativizirali zločine velikosrpskog agresora i sugerirali sličnost s hrvatskim braniteljima koji nikada nisu ratovali u Srbiji“.

A U BOSNI?

Koliko je potpisanoj poznato, zasad su pred Međunarodnim sudom osumnjičeni tek Hrvati iz Bosne i Hercegovine, zbog zločina nad muslimanskim stanovništvom. No, kako god: nismo mi ti koji unaprijed osuđuju ljude. Niti imamo različite aršine za pripadnike različitih nacija. Niti lijepimo etikete onima koji se usuđuju o nečemu drugačije misliti.

Za razliku od gospodina SStublića i, valjda, onih koji ga za sve to plaćaju. Iz naših džepova, dakako.

(*Arkzin*, 1996)

Hoće li Hrvatska surađivati sa Haaškim sudom? Zakon ili sankcije, pitanje je sad

Ne prođe dan da mediji ne spominju ratne zločine – doduše, kao što je red i navika mladažnih država, uglavnom one tuđe, ali sve su češći oni koji ljute Velikog brata – poput dr Paula Wenera iz „dijasporškog“ DEHOS-a (Demokratski hrvatski oporbeni savez) koji direktno kaže: „... pa bi vas mogao prozvati netko iz prijateljske nam zemlje Nizozemske, točnije iz njihove prvostolnice koja se zove Den Haag. A možda bi tamo nakon isteka roka Vašega trajanja, mogli susresti dobrog poznanika iz Beograda u istoj stvari“.

Bez obzira što je to, kao i mnoge druge stvari, naljutilo ponovo naše vrhovnike toliko da su opet posegli za televizijskom prozivkom *Novog lista* i autora pisma, činjenica je da je u stvarnosti „zaživjelo“ postojanje Međunarodnog suda za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije, i da je – bar izravnim sudionicima i naredbodavcima ratnih događanja na ovim prostorima jasno da bi se i oni mogli naći – u istom loncu.

HRVATSKI ILI SRPSKI STAVOVI

Od osnivanja Suda, Rezolucijom 827. Vijeća sigurnosti UN od 27. svibnja 1993. godine, te početka njegova rada, kažu izvori iz samog Suda – na osnovu nekih istraživanja, broj zločina ipak se smanjio – bar kad su posrijedi masovni zločini (logori, masovna silovanja), pa je u tom prvom pokušaju privođenja krivaca za ratne zločine nakon prošloga rata njegov generalno-preventivni učinak ocijenjen kao dobar početak.

Međutim, problemi su i sad brojni, i zamjerke – pogotovo s ovih prostora – i stručne, i laičke, prilično česte: od primjene pretežno anglosaksonskog pravnog sistema (a riječ je o evropskom prostoru koji rabi kontinentalni),

do nekih nepreciznosti i nejasnosti samog Statuta suda i Pravila postupka, pa do ekstremnih stavova o samom postojanju Suda, koji su nerijetki i u Hrvatskoj i u Srbiji.

U Hrvatskoj se često čuje: mi smo u obrambenom ratu, pa samim time nismo mogli činiti ratne zločine (kao da priroda rata ima uopće nešto zajedničko sa zločinima; prije je riječ o tome da je rat sam po sebi zločin, ali se tolerira onaj koji je učinjen prema međunarodnim konvencijama!). SR Jugoslavija je u tome otišla još i dalje – osnivanjem nečega što bi se moglo kvalificirati „društvom za zaštitu ratnih zločinaca“, koje je vođeno i nekim eminentnim advokatima.

Bez obzira na rasprave može li Sud biti iznad nacionalnog zakonodavstva, a ta je zamjerka iznošena u obje navedene zemlje, činjenica je da je upravo najveće poprište masovnih ratnih zločina, Republika Bosna i Hercegovina, jedina zasad donijela (Vlada BiH, a ne i parlament, jer Skupština izabrana na prijeratnim izborima ne djeluje) i Uredbu sa zakonskom snagom o izručenju na molbu Međunarodnog suda, i odluku o spremnosti za prihvaćanje osoba osuđenih na izdržavanje kazne, pa čak i ugovor o suradnji s Međunarodnim sudom.

PRISILA

Hrvatska se dosad pozivala na odredbe svog Ustava koje zabranjuju progon, oduzimanje državljanstva (sic!, a Srbi iz Krajine kojima se onemogućuje povratak u većem broju?), te izručenje. SR Jugoslavija je, nekako u isto vrijeme, tvrdila da „Međunarodni sud nije prihvatljiv, jer je specijalni sud suprotan načelu univerzalnosti u međunarodnom pravu, te da je suprotan zabrani miješanja u unutrašnje stvari država iz člana 2. točka 7. Povelje UN“, a tu je negdje bio i hrvatski argument, zajedno s onim o „ustavnoj zabrani ekstradicije“.

Ta je tvrdnja, međutim, odbačena tumačenjem da predaja okrivljenika Sudu nije izručenje u klasičnom smislu, jer izručenje predstavlja predaju neke osobe drugoj državi radi suđenja ili izvršenja kazne, dok se predaja

prema Statutu Suda ne odvija na relaciji država-država, već država-Međunarodni sud, koji je naddržavno tijelo.

Iako, zanimljiv je primjer kako je i Sud ponekad nedosljedan. Dr Ivo Josipović s Pravnog fakulteta u Zagrebu, u svom radu „Obveze država prema međunarodnom kaznenom sudu za bivšu Jugoslaviju“ (*Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, br. 1/1995), ustvrdio je da „međunarodna zajednica ni u ovom slučaju očito nije spremna na iskorak koji bi hitnije narušio postojeće odnose snaga u toj zajednici“. Riječ je toleriranju počeka s izručenjem Duška Tadića, sve dok SR Njemačka nije donijela zakon kojim je u njihovom unutarnjem pravu otvorio mogućnost izručenja, čime je već u prvom koraku napravljen presedan.

No, bilo kako bilo, onaj najbanalniji argument i jedne i druge strane: a zašto smo baš mi prvi, pored tolikih zločina, u Čečeniji, nad Kurdima, u Ruandi..., međunarodna je zajednica spriječila – prisilom. Bez obzira što su, dakle, time odstupili od pravila da se Sud osniva nekonfliktno, na ugovornoj osnovi, ovoga puta se postupilo po diktatu Vijeća sigurnosti. I Statut suda, i točka 4. već spomenute Rezolucije kažu da će: „... sve države u skladu s ovom Rezolucijom i Statutom Međunarodnog suda u potpunosti surađivati s Međunarodnim sudom i njegovim tijelima i da će dosljedno tome sve države poduzeti sve mjere što ih predviđaju njihovi zakoni, kako bi se primijenile odredbe ove Rezolucije i Statuta, uključujući i obavezu država da udovolje zahtjevima za pomoć, kao i nalogima izdatih od sudbenog vijeća na temelju članka 29. Statuta“.

KAŽNJAVANJE

Posljedice neizvršavanja navedenoga su slijedeće: „Vijeće sigurnosti može odlučiti kakve mjere, koje ne uključuju upotrebu oružane sile, treba poduzeti da se provedu u djelo njegove odluke, i može pozvati članove UN da primijene te mjere. One mogu obuhvatiti potpuni ili djelomični prekid ekonomskih odnosa, te željezničkih, pomorskih, zračnih, poštanskih, telegrafskih, radio i drugih sredstava veze kao i prekid diplomatskih odnosa“.

Drugim riječima: sankcije!

Stoga su se obje države požurile da osnuju komisije za suradnju sa Sudom (u Hrvatskoj je to Komisija Vlade za ratne zločine, kojoj je na čelu državni odvjetnik; u SR Jugoslaviji nadležni pravosudni organi), i da krenu sa izradom prijedloga zakona, kojega je u Hrvatskoj Vlada već uputila u proceduru narednog zasjedanja Sabora. U SR Jugoslaviji, pak, jedini aktualni prijedlog je onaj Poslaničkog kluba SPO-Depos, kojega je izradio ekspert za krivično pravo dr Vladan Vasilijević, i kojega će taj klub predložiti saveznoj Skupštini da ga donese po hitnom postupku.

Sudbina zakona u jugoslavenskom parlamentu, s obzirom na sličnu nemoć opozicije, relativno je već sad jasna – ovisit će ponajprije hoće li SPS-ovska (za neupućene: to je srpski HDZ) većina prihvatiti da o zakonu uopće raspravlja, a potom i hoće li isti izglasati.

Kod nas je nešto drukčije – prijedlog zakona ide službenim putem, ali u redovnoj proceduri (za razliku od većine ostalih prijedloga), što znači mogućnost „rastezanja” na prilično dugi rok. Dobro je to što je riječ o prijedlogu ustavnog zakona čime otpadaju „ustavne zabrane mogućnosti izručenja”, no za donošenje ustavnog zakona potrebno je da ga Sabor potvrdi dvotrećinskom većinom svih zastupnika. Pritom, prijedlog je po ocjeni većine stručnjaka (osim u nekim sitnijim detaljima) – dobar, pa je doista teško reći što će HDZ-ovska većina misliti; i hoće li dići ruke za ili protiv.

UVJET ZA EVROPU

No, u obrazloženju potrebe za donošenje zakona, uz nabranje svega što nas može snaći (a oni iz međunarodnih krugova prijete sankcijama najozbiljnije ako nedonošenjem istoga bude spriječena suradnja – ono s Blaškićevim promoviranjem u redove Hrvatske vojske u vrijeme pokretanja haaškog postupka protiv njega mnoge je ozbiljno naljutilo), kaže se i sljedeće: „Pred sudovima u Republici Hrvatskoj vođen je i vodi se veći broj postupaka za ratne zločine, poglavito protiv pripadnika neprijateljskih formacija koje su počinile zločine prema hrvatskom narodu. Posebni je interes

da se masovni zločini počinjeni za vrijeme neprijateljske agresije istraže i osude na međunarodnoj razini i da se time odgovarajuće valoriziraju ratni događaji u Republici Hrvatskoj. U manjem broju slučajeva Međunarodni sud ima namjeru istraživati i navodne zločine pripadnika hrvatskih postrojbi. RH i njeni najviši dužnosnici višekratno su očitovali svoju punu spremnost za suradnju s Međunarodnim sudom, što je i uvjet za primitak RH u europske i druge integracije”.

Sve je, dakle, jasno – ako ne prihvatite, gospodo zastupnici, dobit ćemo po prstima, jer iako nam se ne sviđa da i naše navodne zločince sude (naročito kad mi sami od njih pravimo heroje!), ovo je čas da kažemo hoćemo li u Evropu, pa i ovako neuljuđeni i svakakvi kakvi smo, ili ćemo ostati tamna rupa Evrope.

A čas je i da birači ustanove (ako već nisu dosad) koliko pametne zastupnike imamo, i koliko im je do Hrvatske i njenih interesa.

(Arkzin, 1995)

Zatvori pod otvorenim nebom

Mnogi su „misleći“ ljudi upozoravali da su politički sistemi Hrvatske i one daleke, neprijateljske i nepriznate zemlje SR Jugoslavije koja se u ovim krajevima uglavnom piše među navodnicima, tek dva odraza iste slike u ogledalu. Samo što, kažu, hrvatske vlasti „nepodopštine“ rade u bijelim rukavicama, a Milošević se drži principa balkanski sirovog nasilja.

Tu je negdje i odnos prema Tribunalu u Haagu (puni naziv Međunarodni sud za gonjenje osoba odgovornih za ozbiljne povrede međunarodnog humanitarnog prava počinjene na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine).

Hrvatska se, zvanično, obvezala na susretljivost i suradnju s Međunarodnim sudom, čak je u studenom 1991. godine „tražila formiranje međunarodnog suda koji bi sudio počiniocima ratnih zločina u vrijeme srpske agresije protiv nje“. Konkretna „stvarnost“ tu dobru volju dovodi u pitanje, osim u slučajevima ratnih zločina koje je počinila „druga strana“. Vlastiti zločini, naime, po riječima mnogih visokih funkcionara (nezamislivo, i Milana Vukovića, u to doba predsjednika Vrhovnog suda Hrvatske, kasnije – valjda i zbog takvog stava – nagrađenog funkcijom suca Ustavnog suda), nisu mogli u Hrvatskoj, jer – Hrvatska je u obrambenom ratu, i samim time je nemoguće da je netko iz redova njenih postrojbi počinio ratni zločin.

Paralelu možemo povući sa srpskom situacijom – Vlada SR Jugoslavije je 31. siječnja 1992. godine izišla u javnost s „Memorandumom o zločinu genocida u Hrvatskoj i o skrnavljenju spomen-područja Jasenovac“, trežeći da se OUN angažira kako bi se osudili „hrvatski organi vlasti i njihovi paravojni i odmetnički oružani sastavi“ koji su „po drugi puta u pola veka, izvršili zločin genocida nad srpskim narodom u Hrvatskoj“. Jedan dokument Jugoslavenskog komiteta za prikupljanje podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, u svibnju 1992. godine, donosi čak i „sistematizaciju metoda ubijanja, mučenja, maltretiranja, ponižavanja, zastrašivanja i ucenjivanja Srba“ na području Hrvatske i Bosanske Posavine:

ubojstvo kamom, maljem, klanje presijecanjem vrata plamenikom, ubojstvo bacanjem u bunar, ubojstvo permanentnim batinanjem, prisiljavanje logoraša da naglavačke skaču sa stola na pod, silovanje žena, djece i muškaraca, kinesko kapanje, bušenje tijela užarenom šipkom, probijanje jezika nožem, bušenje glave bušilicom, odgrizanje ušiju logoraša zubima, soljenje rana...

Ne sumnjam da bi se, gledano s hrvatske strane, arsenal ubijanja čovjeka u čovjeku mogao dopuniti, recimo „sjeckanjem” ljudi motornom pilom (Voćin 1991., autori: Beli orlovi), ubijanje ljudi u podrumima nasumično ubačenim bombama (Vukovar 1991., autori: „JNA” i razne paravojne formacije)...

Nijedna se vlast, na žalost, ne može pohvaliti da je sudila vlastite zločince (bez obzira na razmjere zločina koji ih pripadaju). U Hrvatskoj su se suđenja uglavnom zbivala u odsutnosti optuženih, a optuživani su većinom Srbi koji su napustili hrvatski teritorij početkom rata 1991. godine. Tek je jedan pokušaj suđenja „domaćim” optuženicima (ali pripadnicima HVO-a), za ratni zločin nad muslimanskim stanovništvom u Ahmićima, ali taj proces – ni nakon skandaloznog puštanja na slobodu jednoga od optuženih, pa ponovnog pritvaranja – još nije gotov.

O Pakračkoj poljani (studeni 1991., 19 ljudi u zajedničkoj grobnici) se do danas nije progovorilo, niti je pokrenut bilo kakav sudski postupak. Naprotiv, oni koji su pokušali cijelu priču pokrenuti, bili su proglašeni neprijateljima Hrvatske, a čak se govorilo i o sudskom progonu „istinoljubivih”. Gospićko stradanje oko 150 ljudi srpske nacionalnosti (zna se tko su, u to vrijeme – listopad 1991. godine – bili zapovjednici, koje jedinice su bile na tom području) također nikad nije procesuirano, pa čak niti pokušaj odvjetnika Slobodana Budaka, angažiranog od porodica žrtava u Karlobagu, nije urodio nikakvim rezultatom, osim devastiranjem njegove obiteljske kuće u tom gradiću podno Velebita. Možemo nizati splitske, zadarske, karlovačke, sisačke i ostale zločine, sve one, dakle, koji su se dogodili na područjima pod kontrolom hrvatske vlasti!

Jedini slučaj koji je dopro do javnosti, uslijed naglo probuđenog *Globalusovog* čovjekoljublja i pravdoljublja, bio je slučaj obitelji Zec, ubijene obitelji (i 12-godišnje djevojčice), u kojemu je sud (valjda bismo trebali za-

ključiti da su hrvatski sudovi i tužilaštva – nezavisni!), zbog procesne pogreške, donio oslobađajuću presudu, u skladu s načelom in dubio pro reo (u sumnji u korist optuženog). Rezultat te storije iz zone sumraka – niz dobitih parnica protiv novina za Tomislava Merčepa, te nedavno odlikovanje koje je predsjednik republike dodijelio čovjeku koji je, po vlastitom priznanju, držao 12-godišnju djevojčicu dok ju je njegov kompanjon – ubijao.

Logično? Da, ako Hrvati u obrambenom ratu (računa li se tako i hrvatsko sudjelovanje u Bosni i Hercegovini?) ne mogu počinuti zločin.

Identična je slika i u Srbiji. Tek nekoliko suđenja je pokrenuto „vlastitima“, tek u jednom (Beli Manastir) pala je osuđujuća presuda (čeka se drugostepena), dok u Šapcu suđenje pripadnicima paravojne formacije Žuta osa neprestano zapinje. Ostale statistike pune slučajevi suđenja „tuđima“, nesrbima koji su, naravno, ratne zločine činili protiv Srba, valjda po logici generala Mladića, da su svi koji su se borili protiv srpskih snaga, samim time, ratni zločinci.

Bez obzira na načelne pristanke na suradnju sa Tribunalom u Haagu, obje države ističu: da će same suditi ratne zločince (teško je povjerovati u tu mogućnost s obzirom na izneseno), da domaći ustavni propisi zabranjuju izručenje vlastitih državljana (te da bi se ustavi morali izmijeniti u za to propisanoj proceduri), te da je mogućnost predviđena Statutom Međunarodnog suda da on može podrediti istragu ili postupak započet od nacionalnog suda neke države, ili čak da – usprkos pravilu ne bis in idem – sudi one koji su pred nacionalnim sudom oslobođeni odgovornosti, ako je jasno da suđenje nije bilo objektivno.

Kako će se riješiti ovo posljednje pitanje (o tome bi zavisilo i ponovno procesuiranje slučaja Zec, bez obzira na pravomoćnu oslobađajuću presudu), pokazat će budućnost. Na pitanje prvenstvenog sudovanja pred nacionalnim sudovima, odgovorila je sama praksa hrvatskog i srpskog pravosuđa – ona to, naprosto, nisu u stanju.

Pitanje izručenja Tribunal je pokušao riješiti na slijedeći način, primjenom člana 61. svoga Statuta: ako se nalog za hapšenje ne može izvršiti (a Statut ne predviđa suđenja u odsutnosti optuženih), izdaje se međunarodna

potjernica, koja povlači niz posljedica – javno žigosanje optuženoga kao međunarodnog bjegunca, čime se zemlja u kojoj potraži utočište pretvara u zatvor pod otvorenim nebom. Time i optuženi postaje talac političkih promjena do kojih može doći u zemlji utočišta, pa se trenutna zaštita pretvara u privremenu. U primjeru Željka Ražnatovića Arkana, za kojim je 1993. godine raspisana „crvena potjernica Interpola“, koji je izjavio: „Ne pada mi na pamet da ispoštujem taj sud koji, zapravo, sudi srpskom narodu, a ne meni“, to u praksi znači – prvi puta kad napusti granice SR Jugoslavije, može biti uhapšen. Ili, kad se promijeni vlast...

U svakom slučaju, sud u Haagu je dosad učinio više nego hrvatska i jugoslavenske vlasti zajedno: prva optužnica za ratne zločine protiv ratnih zarobljenika, te civila, objavljena je u studenom 1994. godine, protiv Dragana Nikolića, rukovodioca logora za bosanske Muslimane Sušica. U veljači ove godine optužena je grupa od 19 Srba za zločine počinjene unutar i izvan logora Omarska, te jedan i za zločin genocida, te optužnica protiv Duška Tadića (prikupljanje i maltretiranje, te ubojstvo i silovanje civila u logoru Omarska) i Gorana Borovnice (ubojstva izvan logora Omarska).

(Arkzin, 1995)

TANJA TAGIROV – UV(IJ)EK NEPOSLUŠNA...

Najbolje je o Tanji govoriti kroz njene riječi – prenositi ih, pozivati se na njih, na ono što je, u ovom slučaju, pisala u *Arkzinu*, u njenoj čuvenoj kolumni „*J'accuse*“.

Vrijeme zla, prozivalo je Tanju. Niti je znala da se štedi, niti je htjela da se zaštiti, upijala je bol drugih, taj bol se u nju slivao...

Davne 1994. godine na skupu Žena u crnom Tanja nam je kazala: „Ponekad izgubim hrabrost i kažem da ne mogu više, pukla sam i kažem da ne mogu više...“ Istom prilikom je dodala: „Nedavno mi je Srđa Popović rekao da su od onoga što se danas događa jedino važne te neke sitne stvari poput mog rada u ARKZINU, ili pomaganja nekim malim ljudima koji dolaze po nekakvu pomoć.“

Zajednička borba sa prijateljima, Tanjinim „izabranim narodom“, protiv nemoći, pa i uzaludnosti napora. I Sizifov kamen koji je gurala uzbrdo, bio je Tanji lakši sa prijateljima. A nije odustajala radi ljudskosti i vlastitog dostojanstva i „zato što pobuna daje vrijednost životu“ (Kami).

Odabrala sam samo par Tanjinih promišljanja koji ukazuju na kontinuitet političkih i kulturnih obrazaca. I u Hrvatskoj i u Srbiji, jer Tanja je imala moralni legitimitet da bespoštedno kritikuje i jedne i druge.

O ljudskopravašima – izdajnicima nacionalnih interesa...

Oni/e koji se ne uklapaju u nacionalni konsenzus ili po zvaničnoj verziji „...navodni zaštitari ljudskih prava krnje ugled Hrvatske...“ I zaslužuju progon, demonizaciju sve do kriminalizacije: „...čitav niz mandatno 'razrezanih' novčanih kazni aktivista zagrebačkih organizacija ljudskih prava, koji su svojim prisustvom u stanovima žrtava pokušali spriječiti, na kraj krajeva, hrvatsku sramotu koju su joj priuštila vladajućima“ (*Doviđenja na Vašoj deložaciji*).

Vice Vukojević, saborski zastupnik, jedan od 'vladajućih', kvalifikuje solidarnost sa drugima kao čin nacionalne izdaje: „... interes onih (koji se bave

ljudskim pravima) je da se destabilizira hrvatska vlast u svako vrijeme i na svakom mjestu. Njih, kao što vidite, ne zanimaju Hrvati, njih zanimaju samo Srbi. Građani nijedne europske zemlje ne kleveću tako svoju vlast..." (*Summa summarum*).

Kad na spoljašnji pritisak 'vladajućima' zatrebaju ljudskopravaši, onda bi oni odmah da pozajme, bolje rečeno 'ukradu' legitimitet od ljudskopravaša: „Aktivisti (...) i nisu drugo nego ukras vlastima i, očito mizerna, mrvica savjesti i poštenja koja još nije protjerana sa ovih prostora. A sve se nekako, vrti u krugu." Jer 'nacionalni radnici' neumorno rade: jedan od njih, Z. Hasanbegović, ozbiljne zamjerke Hrvatskoj za kršenje ljudskih prava u 2016. godini pripisuje 'nevladinoj, potkazivačkoj i pseudoljevičarskoj sceni'.

Jedan od Hasanbegovićevih parnjaka u Srbiji D. Vučićević (*Informer*) na suđenju 8.3.2018. kaže: „*Organizacija „Žene u crnom” je antisrpska i treba ih proterati iz Srbije*“.

„*Kad su došli po mene, nije preostao niko da se pobuni...*“ (*Pastor Niemeler. 1976.*)

Za Tanju ravnodušnost prema patnjama drugih, odsustvo empatije, palanački strah od zamjeranja 'svojima' stvara klimu moralnog sunovrata i bešćutnosti:

„Danas će stradati žene koje su ostavili muževi. Sutra će stradati susjedi koji to prijavljuju. Ili oni koji baš ništa pod milim Bogom nisu ništa skrivili, osim što su 'krive' nacije. Jer, velika većina onih kojima se krše osnovna ljudska prava nisu, bar u ovom času, Hrvati, već oni drugi. Ili Hrvati koji su se novoproglašenim bezobrazlukom vezali za nekog 'nenašega'. Ili bivši komunisti (a oni kao to nisu bili). Ili bilo tko njima danas nepodoban. Nakon njih, na redu su ostali. Hrvati...“ (*Nove žene u crnom*)

Permanentna militarizacija u funkciji pljačkaške 'pretvorbe'

Tanja je identifikovala proces proizvodnje neprijatelja: „Hrvatska ima, kao što je njen trenutačni predsjednik već u nekoliko navrata rekao, od 15 do 20 posto „neprijatelja“, (*Sloboda laži*). Obavezan obrazac militarizacije je klima straha, zatvorenosti, nepovjerenja, sumnjičavosti u odnosu na druge:

„Strah je definitivno u nama. U nama koji smo naivno mislili da se neće ponoviti vrijeme u kojem se ljudi boje pričati čak i sami sa sobom, u kojem će storija o caru Trajanu kozjim ušima postati. Mi smo, danas i ovdje, poraženi stvarnošću. Strahom.“

Strah od drugih proizvodi se u funkciji pljačkaške 'pretvorbe' u Domovinskom i svim drugim ratovima: „U isto vrijeme moćni će nastaviti svoj lopovluk, bezočan i javan, stvarajući klasu bogatih i bez rada i poštenja, i namećući se kao naša budućnost“. (*Čekajući Godota*). Vizionarski je Tanja znala da bez socijalne pravde nema ni pomirenja ni budućnosti i da su nemilosrdna eksploatacija i siromaštvo pogonsko gorivo nacionalizama pa i fašizacije ovdašnjih društava. Nema budućnosti bez kažnjivosti svih ratnih zločina, ali i bez odbacivanja svih vidova rata. Za Tanju antimilitaristkinju, svaki rat je nepravedan i neopravdan: „...u Hrvatskoj se često čuje: mi smo u obrambenom ratu, pa samim tim nismo ni mogli činiti ratne zločine... prije je riječ o tome da je rat sam po sebi zločin, ali se tolerira onaj koji je učinjen prema međunarodnim konvencijama!“

SR Jugoslavija je u tome otišla još i dalje – osnivanjem nečega što bi se moglo kvalificirati „društvom za zaštitu ratnih zločinaca“, koje vođeno i nekim eminentnim advokatima (*Svi putevi iz bivše Jugoslavije vode u Haag? Zatvori pod otvorenim nebom*).

Dezerteri rata i prigovarači savjesti – žrtve i u ratu i u miru...

Tanja je denuncirala militarizam, kako u ratnim, tako i u mirnodopskim vremenima. Među najvidljivijim manifestacijama militarizma su obavezni vojni rok i mobilizacija: „Netko tko je izbjegao vojnu vježbu, kako se u nas zove mobilizacija za rat, u zemlji čiji Ustav propisuje i pravo na prigovor savjesti, može – zajedno s obitelji – izgubiti stan“ (*Zar ste zaista za to glasali?*). Slično je bilo u Srbiji gdje je protiv muškaraca koji odbijaju da budu topovsko meso donijet Zakon o nedostojnosti nasljeđivanja (1995.) kojim se „svim vojnim obveznicima koji su izbegli vojnu obavezu (pobegli u inostranstvo da ne bi bili mobilisani) oduzima pravo nasljeđivanja“. Ukinuti su takvi zakoni, ali militaristička mašinerija ispoljava se u vidu predloga za

uvođenje obaveznog vojnog roka, i u Hrvatskoj i u Srbiji. Premda do toga najvjerojatnije neće doći, time se održava klima nacionalističko-militarističke histerije.

Patriotska mobilizacija za rađanje – demografija u službi nacionalizma i militarizma

Tanja ustrajno razotkriva degradaciju žena putem brutalne propagande za rađanje kao nacionalne i patriotske dužnosti: „Sudbina hrvatske države „u rukama je i čestitih hrvatskih žena i djevojaka„. Jedan od razloga izumiranja Hrvatske su i obitelji s jednim ili dva djeteta...“ (*Kuda lete hrvatske rode*). Patriotski pokličići za zabranu abortusa prolamaju se diljem zemlje jer „...svaki pobačaj je ubistvo...“ (*Primitivčine!*). I propagandna histerija i tada i sada, do opskurne inicijative „U ime obitelji“ i sličnih. Iza propagande o zabrani abortusa kriju se ozbiljni finansijski aranžmani – bogaćenje od ilegalnih abortusa: „Liječnici iz splitske Kliničke bolnice odbijaju obavljati pobačaje u zakonom garantiranim i sigurnim bolničkim uvjetima, a istodobno ih vrše u svojoj privatnoj praksi, što i skupo naplaćuju“ (*Savjest mjerena kešom*).

U susjednoj Srbiji, devedesetih godina nacionalni dušebrižnici pozivaju „Srpkinje da rađaju iz patriotskih i moralnih i zato treba mobilisati volju za rađanjem“. I tada i sada da spasu srpsku naciju od odumiranja... I na jednoj i na drugoj strani patrijarhalni teror nad ženama.

Tanja – slobodnomisleća, neposlušna...

Dezerterka iz svih nametnutih identiteta, prekršiteljka svih vidova nacionalnog konzenzusa, moralnog licemjerja, preskakačica zidova nacionalizma i zla, Tanja je odabrala politiku transgresije – prestupa i margine kao jedino moralno prihvatljive pozicije. Njihov princip „Ili si poslušan. Ili si protiv nas“ (Arkzin, 1994.) Tanja obrće u princip „Neposlušna sam i protiv sam vas...“

Staša Zajović

Извор: локална база података COBISS.SR/NBS

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

070:929 Тагиров Т.

342.7 Тагиров Т.(497.5)"1992/1996"(045)

050АРКЗИН(497.5)

TAGIROV, Tatjana, 1961-2017

J'Accuse = Optužujem! / Tatjana Tagirov ; [urednik Lino Veljak ; saradivali Nikola Mokrović i Miloš Urošević]. - Zagreb : Documenta - Centar za suočavanje s prošlošću ; Beograd : Žene u crnom, 2018 (Novi Sad : Artprint). - 167 str. ; 21 cm

"Knjiga je objavljena zahvaljujući solidarnoj finansijskoj podršci Yolande Roullier i Martina Alonsa (Španija)" --> kolofon. - Tanja Tagirov ispisivala je rubriku "J'accuse" u fanzinu antiratne kampanje, Arkzinu, gadnih godina, 1993. i narednih ... Naslov kolumne ("Optužujem") posuđen je od Emila Zole, koji je u vrijeme Dreyfusove afere pod tim naslovom objavio čuveni članak" --> J'accuse Tanje Tagirov. - Tiraž 500. - Str. 5-6: O kontekstu Arkzina i kolumne J'accuse Tanje Tagirov / Lino Veljak. - Str. 7-9: J'accuse Tanje Tagirov / Boris Rašeta. - Str. 10-14: Kako se mogu pomiriti novinarstvo i društveni angažman - jeste li dovoljno hrabri da se ne bojite / Bojan Tončić. - Str. 15-18: Tanja Tagirov - uv(ij)ek neposlušna --- / Staša Zajović. - Str. 19-21: Tanji s nježnošću / Vesna Teršelič.

ISBN 978-86-85451-72-0

1. Up. stv. nasl.

a) Тагиров, Татјана (1961-2017) b) Аркзин (часопис) - Антиратна кампања - 1993-1996 c) Људска права - Кршење - Хрватска - 1993-1996
COBISS.SR-ID 265194508